

Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi

Journal of Economics and Related Studies

Volume: 6

April 2024

Issue: 2

Research Articles

The Effect of Remote Working Method on Female Academics: Iğdır Case

Uzaktan Çalışma Yönteminin Kadın Akademisyenler Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği

Çiğdem Güneş & Özlem Sökmen Gürçam

Validity of the Gibson Paradox in Türkiye for the Period 1978-2022

Türkiye’de 1978-2022 Dönemi Gibson Paradoksunun Geçerliliği
Taleh Mammadov

Stock Return Performance of Stock Holdings And Investment Firms Traded in The Sustainability Index: Case Study Example

Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Holdingler Ve Yatırım Firmalarının Hisse Senedi Getiri Performansı: Olay Çalışması Örneği
Sultan Kılıç & Kadir Gökoğlan

General Assessment on the Taxation of Social Media Phenomena in Türkiye Within the Framework of Recent Legislative Amendments

Son Mevzuat Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Genel Değerlendirme
Caner Yurttakal & Seyfi Yıldız

Editors:

Mehmet Şengür
Eskisehir Osmangazi University, Türkiye

Selami Sezgin
Anadolu University, Türkiye

Fatih Deyneli
Pamukkale University, Türkiye

Managing Editors

Rukiye Şamcı Karadeniz
Siirt University, Türkiye

Editorial Board

Keith Hartley
University of York, UK

Seyfi Yıldız
Kırıkkale University, Türkiye

Manas Chatterji
*Binghamton University State
University of New York, USA*

Hilmi Çoban
*Ankara Hacı Bayram Veli University,
Türkiye*

Jülide Yıldırım Öcal
TED University Ankara, Türkiye

Christos Kollias
University of Thessaly, Greece

Ahmet Ak
*Ankara Hacı Bayram Veli University,
Türkiye*

Jusup Pirimbaev
*Kyrgyz-Turkish Manas University
Bishkek, Kyrgyzstan*

Semra Altıngöz Zarplı
Bilecik Şeyh Edebalı University, Türkiye

Editors

Mehmet Şengür - Eskisehir Osmangazi University, Türkiye

Selami Sezgin - Anadolu University, Türkiye

Fatih Deyneli - Pamukkale University, Türkiye

Managing Editor

Rukiye Şamcı Karadeniz- Siirt University, Türkiye

Language Editor

Başak Sezgin Kiroğlu - Anadolu University, Türkiye

Editorial Board

Keith Hartley - University of York, United Kingdom

Seyfi Yıldız - Kırıkkale University, Türkiye

Manas Chatterji - Binghamton University State University of New York, USA

Hilmi Çoban - Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

Jülide Yıldırım Öcal - TED University Ankara, Türkiye

Christos Kollias - University of Thessaly, Greece

Ahmet Ak - Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

Jusup Pirimbaev - Kyrgyz-Turkish Manas University Bishkek, Kyrgyzstan

Semra Altıngöz Zarplı - Bilecik Şeyh Edebali University, Türkiye

Aims and Scopes

The Journal of Economics and Related Studies is a peer-reviewed journal that analyzes problems in all areas of the economy and related fields of economy. The Journal focuses on the publication of both theoretical and empirical publications in the field of economics and the related studies. BİLTÜRK Journal of Economics and Related Studies include but are not limited to the following subjects. Financial Economics, International Economics, Microeconomics, Welfare Economics, Economics of Education, Economic History, Economics of Law, Defense Economics, Industrial Organization, International Trade, Labor Economics, Money, Banking, Public Finance, Political Economy, Islamic Economics, Tourism Economics.

e-ISSN 2667-5927

Contents

Research Articles

The Effect of Remote Working Method on Female Academics: Iğdır Case

Uzaktan Çalışma Yönteminin Kadın Akademisyenler Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği
Çiğdem Güneş & Özlem Sökmen Gürçam

65-83

Validity of the Gibson Paradox in Türkiye for the Period 1978-2022

Türkiye’de 1978-2022 Dönemi Gibson Paradoksunun Geçerliliği
Taleh Mammadov

84-102

Stock Return Performance of Stock Holdings and Investment Firms Traded in The Sustainability Index: Case Study Example

Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Holdingler Ve Yatırım Firmalarının Hisse Senedi Getiri Performansı: Olay Çalışması Örneği
Sultan Kılıç & Kadir Gökoğlan

103-121

General Assessment on the Taxation of Social Media Phenomena in Türkiye Within the Framework of Recent Legislative Amendments

Son Mevzuat Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Genel Değerlendirme
Caner Yurttakal & Seyfi Yıldız

122-135

Abstracting & Indexing

Index Copernicus, CiteFactor, Road, Google Scholar, idealonline, Journal Factor, DRJI, Scientific Indexing Services, International Scientific Indexing, Eurasian Scientific Journal Index, infobase index, COSMOS IF, ResearchBib, Rootindexing, J-Gate, Asos Indeks.

Uzaktan Çalışma Yönteminin Kadın Akademisyenler Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği

Çiğdem Güneş^a, Özlem Sökmen Gürçam^b

^a Iğdır University, Türkiye, cigdemgunes0@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9787-2400>

^b Iğdır University, Türkiye, ozlem.gurcam@igdir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2372-7355>

ARTICLE INFO

Research Article

2024, Vol. 6(2), 65-83

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 11.02.2024

Revised: 04.04.2024

Accepted: 04.04.2024

Available Online: 30.04.2024

JEL Code: J00, J01, J16

Keywords: Covid-19, Working from home, Women Academics.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Uzaktan Çalışma, Kadın Akademisyenler

The Effect of Remote Working Method on Female Academics: Iğdır Case Abstract

The measures taken with the The Covid-19 Pandemic have brought many changes in our lives. One of these measures, social distancing, has led to the emergence of a distinction between work from home jobs and non work from home jobs. Managers, professional occupational groups, office services employees are in the first place among remote working occupations. In this context, academicians in education, scientific and technical activities are in the category of occupations that can do most of their work remotely. Academicianship, which is one of the professions that allows working from home, how the working from home method applied, what the results are and the processes experienced by academics have been investigated in the case of female academics working at Iğdır University, and the interview technique was used in the study. The answers given by the participants were analyzed using the "MAXQDA 18" program. According to the results, participants stated that working from home has advantages and disadvantages. Accordingly, the main themes of the study were identified as the advantages of working from home and the disadvantages of working from home. The main advantages of working from home included the sub-themes of time saving, online courses, no overtime, convenience of space, saving money (economically), while the main disadvantages included the sub-themes of lack of work discipline, low work efficiency, lack of active education with the student, disruption of work-life balance, and increased time spent on childcare.

Uzaktan Çalışma Yönteminin Kadın Akademisyenler Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği Öz

Covid-19 Pandemisi ile birlikte alınan önlemler hayatımızda birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Bu önlemlerden biri olan sosyal mesafe uygulaması ile birlikte evden çalışılabilir işler ve çalışılmayan işler ayrımı ortaya çıkmıştır. Yöneticiler, profesyonel meslek grupları, büro hizmetlerinde çalışanlar uzaktan çalışan meslekler içinde ilk sıraları almaktadır. Bu bağlamda eğitim, bilimsel ve teknik faaliyetler içinde yer alan akademisyenler de işlemlerinin çoğunu uzaktan yapabilmeler kategorisinde yer almaktadır. Akademisyenlik, evden çalışmaya olanak sağlayan mesleklerden biridir. Bu bağlamda, Iğdır Üniversitesi'nde görev yapmakta olan kadın akademisyenler özelinde evden çalışma yönteminin nasıl uygulandığı, sonuçlarının ne olduğu ve akademisyenlerin yaşadıkları süreçler araştırılmıştır. Araştırmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar "MAXQDA 18" programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, katılımcılar evden çalışmanın avantajlarının ve dezavantajlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre, çalışmamızın ana temaları evden çalışmanın avantajları ve evden çalışmanın dezavantajları olarak belirlenmiştir. Evden çalışmanın avantaj ana temasında, zaman tasarrufu, derslerin online olması, mesainin olmaması, mekan kolaylığı, yoldan tasarruf (ekonomik açıdan) alt temaları yer alırken, dezavantaj ana temasında ise; çalışma disiplinin olmaması, çalışma verimliliğinin düşüklüğü, öğrenci ile aktif bir eğitimin olmaması, iş-yaşam dengesinin bozulması, çocuk bakımı için harcanan sürenin artması alt temaları yer almıştır.

To cite this document: Gunes, C. & Gurcam, O.S. (2024). The Effect of Remote Working Method on Female Academics: Iğdır Case. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(2), 65-83. doi: 10.47103/bilturk.1435297.

1. Giriş

Sanayileşmenin 11 Mart 2020 tarihi ile birlikte Türkiye’de ilk vakanın duyurulduğu Covid-19 pandemisi tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye’yi de önemli bir şekilde etkisi altına almıştır. Yaşanan etkinin bir sağlık meselesi olması toplumu sadece sağlık özelinde değil, ekonomik ve psikolojik olmak üzere birçok yönden etkilemiştir. Pandemi ile birlikte alınan sosyal mesafe ve diğer parametrik olmayan önlemler ekonomiyi hem arz hem de talep yönünden etkilemiştir. En önemli etkilerden biri kuşkusuz istihdam piyasasında gerçekleşmiştir. Alınan önlemlerin işgücündeki kişilere etkileri işgücünden ayrılma veya farklı çalışma yöntemleri olarak gerçekleşmiştir. Pandemi ile birlikte birçok işletme kapanma noktasına gelmiş ve birçok insan işsizlikle karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte birçok insanın işgücü yükü artmıştır. Bütün bu etkilerin yaşandığı süreç içerisinde iş yapma şekilleri de değişim göstermiş ve daha öncesinde uygulama alanı bulan fakat bu denli yaygın bir şekilde gerçekleşmeyen evden çalışma pratikleri görünür olmuştur. Birçok sektörde uygulama alanı bulan bu çalışma şekli eğitimi de etkilemiştir ve uzaktan eğitim de dâhil birçok önlemin alınmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda evden çalışmaya imkân veren meslekler arasında olan akademisyenlik mesleği araştırma konularının başında gelmiş ve bu çalışmanın da konusunu oluşturmuştur.

2. Uzaktan Çalışma ve Uzaktan Çalışabilenler

Uzaktan çalışma, bilgisayar, akıllı telefonlar gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracılığıyla yapılan, işverenin sunduğu mekânın dışında gerçekleştirilen işleri tanımlar (Eurofound ve ILO, 2017). Uzaktan çalışma, Covid-19 ile birlikte daha çok uygulama alanı bulsa da, daha öncesinde de işgücünün bir bölümü uzaktan çalışmaktaydı. Uzaktan çalışma, Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde yer alan Danimarka ve Hollanda’da 30’ların üzerinde seyrederken, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde ise %10 ve altında gerçekleşmiştir. Amerika için bu oran %20 iken Arjantin’de %1,6’yı bulmuştur (Eurofound ve ILO, 2017). Uzaktan çalışma yöntemi Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) ile bağlantılı olduğu için işlerin büyük bir kısmını BİT ile yapabilen ülkeler uzaktan çalışma yöntemini daha çok hayata geçirebilirken, işgücünün bu sektörlerde istihdamı az olan ülkelerde bu oran düşük kalmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar ülkenin gelişmişlik düzeyi artınca uzaktan çalışmaya uygun işlerin arttığını ortaya koymuştur (Hatayama vd., 2020).

Uzaktan çalışma yönteminin uygulanabilirliği açısından pandemi, sektörlerde bulunan birçok firma açısından bir fırsat olarak görülmüştür. Global Workplace Analytics raporuna göre, tipik bir Amerikan çalışanın haftada iki veya üç gün uzaktan çalışması 11.000 dolarlık bir tasarrufa sebep olmuştur. Rapora göre bu tasarrufun nedenleri ise, artan verimlilik, azaltılmış ofis maliyetleri, devamsızlıkta azalma olarak gösterilmiştir. Aynı araştırmaya göre, uzaktan çalışma 1997-2017 yılları arasında, işgücünün geri kalan kısmından 10 kat daha hızlı büyüyerek %115’lik bir artış yakalamış ve uzaktan çalışan çoğu kişinin ortalama gelirinin uzaktan

çalışmayanlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Global Workplace Analytics ve Flexjobs, 2017:2).

Uzaktan çalışma ile ilgili temel argüman, uzaktan çalışmanın işyerinin dışında bir mekan olarak tanımlanmasıdır. Ancak pandemi ile yaşanan bu zorunlu çalışma biçimi insanları kafe ve restoran gibi alanlarda çalışamayacak duruma getirmiştir. Bundan dolayı insanlar sadece evde çalışmak zorunda kalmıştır (Vu, 2020).

Uzaktan çalışmanın birçok avantajı ve dezavantajı söz konusudur. Bu avantajların önde gelenleri kuşkusuz, işe gidip gelirken geçirilen zaman ve yapılan harcama olarak gösterilmiştir. Amerika’da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, evden çalışanlar ofis çalışanlarına göre, yalnızca yakıttan yıllık ortalama 4,523 ABD doları tasarruf etmiş ve ayrıca evlerinde kalıp ofise gitmedikleri zaman için her yıl fazladan 17 günlük boş zaman elde etmişlerdir (Airtasker, 2020). Bununla birlikte uzaktan çalışmak zorunda kalan insanlar için internet faturaları ve evde çalışmak için aldıkları ofis mobilyaları ve elektrik faturaları gibi birçok maliyet de bu yeni durumla birlikte ortaya çıkmıştır (Brown, 2020).

Uzaktan çalışanları %20’ye yakını uzaktan çalışmanın en zor yanının yalnızlık olduğunu belirtmişlerdir (Buffer, 2020). Bu durum Covid-19 sebebiyle uzaktan çalışma deneyiminin insanların evden başka bir ortamda çalışamamaları ile de yakından ilişkilidir.

Ülkemizde ise, uzaktan çalışma, 22 Mart 2020 tarihinde, Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan “COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler” konulu genelge ile yürürlüğe girmiştir ve böylece uzaktan çalışma tüm kamu kurum kuruluşlarında uygulanmıştır. Genelgede “Çalıştırılma biçimine bakılmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara uzaktan çalışma, dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma yöntemleri uygulanabilir” ibaresi kullanılmıştır (Genelge, 2020/4). Uygulama 1 Haziran 2020 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır (csgb, 2020:1). 4 Kasım 2020 tarihinde de İçişleri Bakanlığı tarafından, Koronavirüs Ek Tedbirleri Genelgesi Yayınlanmış ve “Kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere tüm özel sektör (sanayi tesisleri dâhil) kuruluşlarında uzaktan ve /veya dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma yöntemlerinden azami düzeyde sağlanması” ibaresi genelgeye eklenmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2020).

Covid-19’un etkisi ile gündeme gelen ve alınan önlemlerin başında gelen sosyal mesafe uygulaması ile artan uzaktan çalışma yöntemleri ile ilgili yapılan çalışmalarda bazıları yapılacak işlerin ne kadarının uzaktan yapılacağına odaklarken bazıları da ülkeler, kimlikler ve cinsiyetler üzerinden meseleyi ele almıştır. Dingel ve Neiman (2020) Amerika için yaptıkları çalışmada uzaktan çalışma oranını %37 olarak hesaplamışlardır. Aytun ve Özgüzel (2020) Dingel ve Neimanın çalışmalarındaki yöntemi kullanarak Türkiye için uzaktan çalışma oranını hesaplamış ve sonucu %24 olarak bulmuşlardır ve çalışmalarında meslekleri ve sektörleri uzaktan çalışmaya imkân vermesi açısından sıralarken akademisyenlik mesleğini eğitim, bilimsel ve

teknik faaliyetler içinde kategorize edip, uzaktan yapılabilirliği açısından üst sıralarda konumlandırmışlardır. Gottlieb, Grobovsek ve Poschke (2020) zengin ve fakir ülke ayrımı yaptıkları çalışmalarında, fakir ülkeler için kentsel bölgelerde evde çalışma oranını %20, zengin ülkeler için %40 oranında hesaplamışlardır. Mongey, Pilossoph ve Weinberg (2020) yaptıkları çalışmada uzaktan çalışmayacak olan insanların uzaktan çalışanlara göre, daha az eğitilmiş, daha az gelire sahip ve kiracı olma ihtimali yüksek insanlar olduğu sonucuna varmışlardır. Yapılan çalışmaların bazıları da Covid-19'un kadın ve erkek çalışanları farklı şekillerde etkilediğini ortaya koymuştur.

Covid-19'un sebep olduğu işsizliğin, kadınları erkeklerden daha fazla etkilediğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Alon vd.'nin 2020 yılında yapmış oldukları çalışmada kadınların alınan önlemler nedeniyle daha fazla etkilenen sektörlerde istihdam edilmesi önemli bir neden iken, bir diğer neden ise sosyal mesafe önlemleri ile kadınların iş yükünün artması sonucu istihdamdan ayrılmalarıdır.

3. Pandemi ve Kadın

Birleşmiş Milletlere (BM)'e göre kadınlar, genel olarak pandeminin vurucu etkisinden tüm sektörlerde erkeklere göre orantısız bir şekilde etkilenmişlerdir. Bunun temel sebebi kadınların büyük bölümünün kayıt dışı sektörlerde ve hâlihazırda elde ettikleri düşük ücret ve sigortasız işlerde çalışması olarak gösterilmiştir. Ayrıca kadınlar, sağlık sektöründe kadın istihdamının yüksek olması ile birlikte de Covid-19'dan en çok etkilenen grupta yer almışlardır (UN, 2020).

Meslek grupları için kadın ve erkek ayrımı sektörel olarak yapılsa da uzaktan çalışma noktasında kadın çalışanların ev içi emeği ve bu süreçte yaşadıkları önemli bir konu olarak gündeme gelmiştir. Uzaktan çalışma yöntemlerinin akademisyenliğe uygunluğu araştırmalarda ortaya konulsa da etkileri kadın ve erkek akademisyenler açısından farklılık göstermiştir. Kablay (2023) uzaktan çalışma ile işin evden yapılıyor olmasını özel olarak kadın akademisyenlerin iş yükünü artırmadığı sonucuna varırken özellikle küçük çocuğu olan akademisyenler için hem erkek hem de kadın akademisyenlerin iş yükünün artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Uysal ve Yılmaz (2020) yönetici pozisyonundaki kadın akademisyenlerin çoğunun iş yaşam dengesini kuramadığını belirtmiştir. Atay ve Gerçek (2021) kadın akademisyenlerin çoğunluğunun akademik çalışmalarında azalma olduğunu ve odaklanma, motivasyon sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların geleneksel toplumsal normlara göre daha fazla ev işiyle uğraşması ve çocuk bakımına daha çok zaman ayırması, akademisyenlik mesleğinin nasıl etkileneceği konusunda araştırılması gereken önemli bir konudur.

Pandeminin kadınlar üzerindeki etkisini analiz etmek için pandemi öncesi döneme bakıldığı zaman kadın emeği açısından yine zor bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Nitekim pandemi başlamadan önce de kadınlar erkeklere göre 3 kat daha fazla ev işleri ile ilgilenmekte iken pandemi ile birlikte bu süreç alınan önlemlerin de etkisi

ile kadınların ev içi yüklerinin artmasıyla birlikte daha fazla artmıştır. Nitekim, Mart 2020'den itibaren okulların kapanması 1,5 milyar öğrencinin evde kalmasına neden olmuştur. Bu durum kadınların ev içi yüklerinin çocuk bakımıyla birlikte daha da artmasına sebep olmuştur (UN, 2020). BM'nin pandeminin kadınların durumuna olan etkisi ile ilgili hazırlanmış olduğu rapora göre pandemiden önce ortalama 35 saat olan ücretsiz ev ve bakım işi, pandemi ile birlikte haftalık 64 saate çıkmıştır. Erkeklerin de ev işlerine olan katkısı artmakla birlikte haftalık olarak kadınlara oranla 4 saat daha az olduğu ortaya konulmuştur (Chatham House, 2020).

Pandemi ile birlikte alınan önlemlerin başında non-parametrik önlemler dediğimiz, okulların kapanması, toplu etkinliklerin yasaklanması gibi önlemler alınmış ve okulların kapanması ile birlikte kadınların ve özellikle işini uzaktan çalışma şekline dönüştüren kadınların, her gün yemek yapma ve çocuklara bakma sorumlulukları artmıştır. Bu durum erkeklerin yapılan işlere yardımcı olmadıkları anlamına gelmediği gibi kadınların yükünün daha fazla arttığını ortaya koymuştur (Flaherty, 2020). Kadınlar içerisinde de etki aynı düzeyde olmamıştır. Uluslararası Para Fonu'nun raporuna göre, küçük çocuğu olan kadınlar diğer kadınlara göre, daha fazla iş kaybı ve iş saatlerinde azalma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu süreç kadın akademisyenlerin performansını da etkilemiştir. Covid-19 sürecinde bilinen bazı akademik dergilerin editörleri kadınlardan erkeklere göre daha az makale aldıklarını belirtmişlerdir (Kitchener, 2020). Bazı çalışmalar evden çalışan annelerin, işlerine ek olarak çocukların uzaktan eğitimine yardım da dâhil olmak üzere ev işlerinin artmasının onları strese soktuğunu ortaya koymuştur (Madansky, 2020). Bununla birlikte yapılan bazı çalışmalarda da kadın çalışanların ve annelerin uzaktan çalışma yönteminden erkekler ve babalara göre daha az memnun olduğu ortaya çıkmıştır (Have her back, 2020).

Bununla birlikte Covid-19'un insanların yaşadığı en zor süreçlerden biri olduğunu ve bu süreçte akademisyenlerin üretimde bulunmalarının beklenmemesi gerektiği üzerinde duran araştırmacılar vardır. Örneğin Antipodes ve IJURR (International Journal of Urban and Regional Research) gibi bazı yayın kuruluşları yeni makale gönderimlerini ve hakem işlemlerini durdurduğunu açıklamıştır (BCNUEJ, 2020).

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji araştırma (olgu bilim) deseninden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal olguları bağlı oldukları ve içinde yer aldıkları ortamda doğal görünüşleriyle gözlem, görüşme ya da belgeleri değerlendirme yöntemiyle bilgi edinme ve bu bilgileri analiz ederek kuram geliştirme olarak tanımlanmaktadır (İslamoğlu ve Alınışık, 2014: 208). Fenomenoloji araştırma desen ise genel olarak farkında olduğumuz, tamamen yabancı olmadığımız ancak tam anlamıyla ve derinlemesine kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlamaktadır. Fenomenoloji araştırma deseninde incelenen

fenomene ilişkin katılımcıların deneyimlerinin özüne ulaşılması amaçlanmaktadır. Kısaca fenomenoloji araştırma deseninin temeli, kişisel deneyimlerden oluşmaktadır. Bu sebeple, fenomenoloji araştırma deseninin diğer nitel araştırma desenlerinden farklı, kendine özgü bir analiz süreci bulunmaktadır (Yılmaz ve Şahin, 2016: 49; Akturan ve Esen, 2008, s. 83). Bu yönüyle düşünüldüğünde Iğdır ili sınırları içerisinde yer alan ve bir kamu kurumu olan Iğdır Üniversitesi'nde çalışan kadın akademisyenlerin pandemi döneminde evden çalışma durumunda yaşadıkları deneyimler bu çalışmanın fenomeni olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların bu süreçteki ev ve iş deneyimleri çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışma için veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği uygulanmış ve görüşme için yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır ve katılımcılara sorulmuştur. Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniği, katılımcılara yaşamları ile ilgili sorular sorularak ve katılımcıların cevaplarının dinlenerek gerçekleştirildiği sözlü bir iletişim yöntemi olarak kabul edilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014 : 37). **“Uzaktan Çalışma Yönteminin Kadın Akademisyenler Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği”** başlıklı bu çalışmanın evrenini Iğdır Üniversitesi'nde çalışmakta olan kadın akademisyenler oluşturmaktadır. Ayrıca görüşme yapılacak katılımcıların seçiminde, katılımcıların evreni temsil etme gücüne değil araştırma konusuyla doğrudan ilgisi olup olmaması durumuna bakılmaktadır. Bu nedenle de çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. Çünkü amaçlı örnekleme yönteminde araştırmanın amacına ve araştırma için yeterli bilgiye sahip örneklemin baz alınması gerekir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2021:92).

Fenomenolojik araştırmalarda örneklem seçimi ve uygulanacak yöntemler dar aralıkta olmaktadır. Bu nedenle de örnekleme dahil olan tüm katılımcılar çalışılan olguyu yani fenomeni tecrübe etmiş ya da bu fenomen ile alakalı tecrübeye sahip kişiler ile temasta bulunmuş olmalıdır. Bu sebeple de fenomenoloji araştırma deseni ile çalışacak araştırmacılar fenomeni tecrübe etmiş kişilere ihtiyaç duymaları nedeniyle amaca yönelik örnekleme yöntemini tercih etmektedirler (Baltacı, 2018 : 263).

Ayrıca çalışmada geçerlik ve güvenilirlik arttırmak amacıyla öncelikle çalışılması planlanan konu hakkında bir ön hazırlık yapılarak daha önce bu konuda yapılan çalışmalar ve bu konuda ne tür sorular hazırlanması gerektiği araştırılmıştır. Çalışmada katılımcıların cevap verebileceği şekilde yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan soruların Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 04.06.2021 tarih E-37077861-200-35288 sayılı yazı ile etik onayı alınmıştır. Etik onay alındıktan ve katılımcılar ile görüşülüp uygun zaman belirlendikten sonra görüşmelere başlanılmıştır. Görüşmeler her bir katılımcının uygun oldukları zamanda yapılmıştır. Katılımcıların seçiminde çalışma ile ilgili daha detaylı bilgi alınması amacıyla görüşmeye istekli olan kişiler tercih edilmiştir. Görüşme sırasında katılımcılara sorular sorulmuş ve sorular sorulmadan önce katılımcılardan ses kaydı alınması hususunda izin istenmiştir. Ses kayıtları daha sonra araştırmacılar tarafından Word dosyası olarak bilgisayara aktarılmıştır.

Görüşülen her bir kadın akademisyen K1, K2, K3... olarak kodlanmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar ve formda yer alan sorular doğrultusunda ana tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonraki aşamada ise oluşturulan ana tema ve alt temalar "MAXQDA 18" nitel veri analizi programında kullanılmıştır. "MAXQDA 18" nitel veri analizi programı araştırma yapıcılara verileri kodlama ve görselleştirme gibi konularda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu tür programlar (MAXQDA 18, NVİVO, Qda Miner) nitel veri analiz uygulamalarında güvenilirliği artırıcı yönde katkılar sunmaktadır (Demirel ve Kırıcı Tekeli, 2020 : 320). Ayrıca temaların doğru olarak oluşturulduğunu kontrol etmek amacı ile elde edilen veriler nitel veri analizi konusunda uzman olan bir akademisyen tarafından da incelenmiştir.

5.Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları başlığında çalışmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine yer verilmekte aynı zamanda bireylerin görüşme esnasında vermiş oldukları cevapların analizi ve analiz sonuçları incelenmektedir. Bu çalışmaya katılanlar Iğdır Üniversitesi'nde görev yapmakta olan kadın akademisyenler olup, görüşmeye 10 kadın katılımcı dâhil olmuştur. Bu başlıkta öncelikle katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiş ve her bir katılımcı K1, K2, K3...gibi kodlarla isimlendirilmiştir. Daha sonra katılımcıların verdikleri cevaplara göre çalışmanın ana tema ve alt temaları belirlenmiştir. Bu çalışma betimsel bir çalışma olarak incelenmiş ve çalışmada betimsel bulguları anlayabilmek amacıyla kelime frekans analizi (MAXDicto), kelime bulutu ve kod-alt kod-bölümler modeli gibi analizler yapılmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Durumu	Çalışma Süresi	Akademik Kadrosu
K1	36	Evli	1	12 Yıl	Dr. Öğr. Üyesi
K2	39	Evli	1	6 Yıl	Dr. Öğr. Üyesi
K3	41	Evli	2	14 Yıl	Dr. Öğr. Üyesi
K4	34	Bekar	-	7 Yıl	Dr. Öğr. Üyesi
K5	32	Bekar	-	5,5 Yıl	Arş. Görevlisi
K6	40	Bekar	-	8 yıl	Dr. Öğr. Üyesi
K7	38	Evli	1	9 Yıl	Öğr. Görevlisi
K8	40	Bekar	1	1,5 Yıl	Öğr. Görevlisi
K9	36	Evli	1	11 Yıl	Dr.Arş.Görevlisi
K10	36	Evli	1	9 Yılı	Dr. Öğr. Üyesi

Tablo 1'de katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir. Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin çoğunun evli ve çocuğu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan evli katılımcılardan sadece birinin 2 çocuğu olduğu bilinmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun dokorasını bitirmiş, aynı zamanda Dr. Öğr. Üyesi

kadrosunda olduğu görülmektedir. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların bir kısmı görev yaptıkları birimlerin çalışmada yer almasını istemedikleri için tabloya birimler eklenmemiştir.

Tablo 2. Görüşmelerde Belirlenen Ana Tema ve Alt Temalar

Ana Temalar	Alt Temalar
Dezavantajlar	Çalışma disiplinin azalması Çalışma verimliliğinin düşüklüğü Öğrenci ile aktif bir eğitimin olmaması İş Yaşam Dengesinin Bozulması Çocuk bakımı için harcanan sürenin artması Mesainin olmaması
Avantajlar	Zaman tasarrufu Mekân kolaylığı Yoldan tasarruf (Ekonomik Açıdan) Derslerin online olması

Kadın akademisyenler ile yapılan mülakat sonrası akademisyenlerin izni ile alınan ses kayıtları deşifre edilmiş ve belge olarak Word dosyasına eklenmiştir. Word dosyası MAXQDA programına yüklenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda MAXQDA sistemi üzerinden ana tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Yapılan görüşme sonrasında elde edilen ana temalar ve alt temalar Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere mülakat sonucunda iki ana tema (Dezavantaj ve Avantaj) ve 10 alt tema ortaya çıkmıştır.

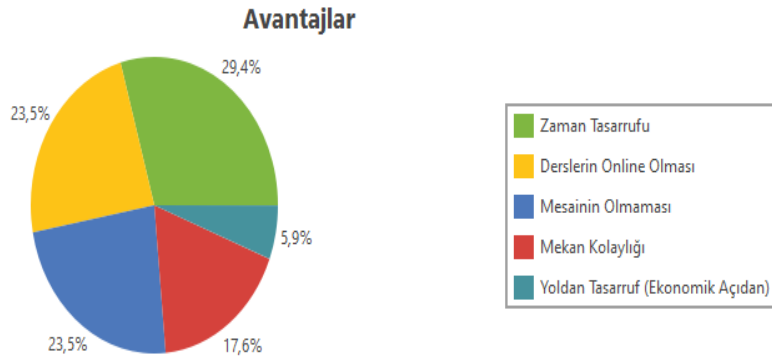
Bu çalışmada betimsel bulguları belirlemek amacıyla kelime frekans analizi ve kelime bulutu oluşturulmuştur. Çalışmanın anahtar kelimelerinin belirlenmesi amacıyla öncelikle “MAXQDA” yazılımının “MAXDicto” modülü kullanılmış ve ayrıca frekans analizi yapılmıştır. Katılımcıların söylemiş olduğu bütün ifadeler listelenerek kelime taraması yapılmış ve katılımcıların görüşmelerinde kullanılan tüm sözcükler listelenmiştir. Ancak bazı kelimeler kelime bulutu dışında tutulmuştur ve bunun için bir hariç listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan hariç listesinde “ama, ancak, artık, ben, belki, bir, biz” gibi kelimeler bulunmaktadır. “Kelime Bulutu” analizinin son hali hariç listesine göre uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre çalışmada toplam 4193 sözcük içerisinde 2211 sözcük grubu tespit edilmiştir. Şekil 1 katılımcıların sorulara vermiş olduğu cevaplara göre en fazla tekrarlanan 75 kelimedenden oluşan kelime bulutu görselini göstermektedir. Şekil 1’de gösterilen her kelime, frekansının büyüklüğüyle doğru orantılı olarak gösterilmektedir. Yani kelime bulutundaki herhangi bir kelime diğer kelimelerden büyük görünüyorsa o kelimenin frekansı da diğerlerinden büyüktür (Sökmen Gürçam ve Güneş, 2021:41). Şekil 1’de gösterilen kelime bulutunda en fazla göz önünde olan kelimeler ise “zaman (71), pandemi (70), covid (59), çalışma (50), dönemde (48), akademik (46), evden (44)” gibi kelimelerdir.

Şekil 1. En Fazla Kullanılan Kelimelere Ait Kelime Bulutu

Evde çalışma yöntemi hakkındaki soruların analizi yapıldığında katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda “Avantaj” ve “Dezavantaj” ana temaları belirlenmiştir. “Avantaj” ana temasının alt temaları ise “Mesainin Olmaması, Zaman Tasarrufu, Mekân Kolaylığı, Yoldan Tasarruf (Ekonomik Açıdan), Derslerin Online Olması” olarak sıralanmaktadır. “Dezavantaj” ana temasında ise “Çalışma Disiplinin Azalması, Çalışma Verimliliğinin Düşüklüğü, Yüz yüze Eğitimin Olmaması, İş-Yaşam Dengesinin Bozulması, Çocuk Bakımı ile Harcanan Sürenin Artması” gibi temalar yer almaktadır. Yapılan analizler sonucunda katılımcılar tarafından en fazla dile getirilen alt temalar “Dezavantaj” ana teması alt başlığında yer alan “Çalışma Verimliliğinin Düşmesi” ve “İş Yaşam Dengesinin Bozulması” alt temaları olarak görülmektedir. İkinci en çok bahsedilen alt tema ise “Mental Yorgunluk” olmaktadır. Analiz sonucunda ortaya çıkan bir diğer sonuca göre katılımcıların en az bahsettiği alt tema ise “Avantaj” ana temasında yer alan “Yoldan Tasarruf” alt temasıdır. Buna göre “Yoldan Tasarruf” temasının katılımcılar tarafından çok fazla değerlendirilmediği görülmektedir.

Şekil 2. “Avantaj” Ana Temasında Yer Alan Alt Temaların Yüzde Grafiği.

“Avantaj” ana temasına ait alt temalara ilişkin yüzdesel grafik şekil 2’de gösterilmektedir. “Avantaj” ana temasına ait alt temalar incelendiğinde %29,4’ lük bir oranda “Zaman Tasarrufu” alt temasının katılımcılar tarafından daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Katılımcılar “Zaman Tasarrufu” alt temasının avantaj sağladığını ancak bu avantajın diğer dezavantajlarının yanında çok önemli bir paya sahip olmadığını düşünmektedirler. Katılımcıların “Derslerin Online Olması” ve “Mesainin Olmaması” alt temalarını aynı oranda değerlendirdikleri de başka bir sonuçtur.

Katılımcıların “Zaman Tasarrufu” alt temasına ilişkin değerlendirmeleri aşağıda yer almaktadır.

“Günlük bir saatlik yoldan trafikten tasarrufumuz oldu ama bu avantaj dezavantajının yanında çok küçük kaldı.” (K1)

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en kolay yönü bence zaman konusu. Çünkü pandemi döneminde okula gitmek için hazırlanma süresi kendimize kalmış oldu” (K5)

“En büyük avantajı sanırım ders saatinin azlığından dolayı biraz daha çocuğuma kendime vakit ayırma durumu söz konusu olabilir. Zamanın biraz daha bana kalması olabilir.” (K8)

Katılımcıların “Derslerin Online Olması” alt temasına ilişkin değerlendirmeleri aşağıda verilmektedir.

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en kolay yönü de yine online dersler diyebilirim benim için online dersler kolaydı. Çünkü o dönemde öğrenci sayım da çok fazla değildi ve pandemi döneminde okulda öğrenci ile birebir temas halinde olmaktan ziyade online ders tabii ki daha çekici geldi.” (K7)

“Covid-19 döneminde evden çalışılma dönemlerinde ders saatlerinin yüz yüze göre daha az olması benim için bir avantaj oldu, sağlık açısından da tabii gidip gelmediğimiz için o da bir avantaj oldu. En büyük avantajı sanırım ders saatinin azlığından dolayı biraz daha çocuğuma kendime vakit ayırma durumu söz konusu oldu” (K8)

“Online eğitim yüz yüze eğitime göre süre olarak daha avantajlı olmaktadır. Online olunca kimsenin yüzünü göremiyorsunuz, öğrenci kamerasını açmıyor, online eğitim süre olarak bir avantaj gibi gözüküyor ama verimli değil ve beni daha fazla yordu.” (K6)

Katılımcılar online eğitimi hem zaman hem de Covid-19 döneminde hastalıktan sakınma konusunda bir avantaj olarak görmelerine rağmen bu süreci verimlilik noktasında dezavantajlı bir durum olarak ifade etmektedirler.

Katılımcıların “Mesainin Olmaması” alt temasına ilişkin değerlendirmeleri aşağıda verilmektedir.

“Mesainin olmaması nedeniyle günlük bir saatlik yoldan trafikten tasarrufumuz oldu ama bu avantaj dezavantajının yanında çok küçük kaldı.” (K1)

“Covid-19 döneminde evden çalışılması nedeniyle mesainin olmaması evden çalışmanın kolay yönüydü. Hani belli günler evde kalmak ama sürekli öyle bir çalışma şeklini ben kendi adıma istemem.” (K9)

Katılımcıların yukarıda vermiş oldukları cevaplar neticesinde katılımcıların işe gidip gelme iş için hazırlanma sürelerinin kendilerine kaldığı sonucuna varılmaktadır.

Katılımcıların “Mekân Kolaylığı” alt temasına ilişkin değerlendirmeleri aşağıda verilmektedir.

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en kolay yönü benim açımdan sadece mekân kolaylığının olması. Çünkü online dersi ev rahatlığı ile yapabiliyorken yüz yüze eğitimde fakülteye gelmek durumunda kalıyorduk. Ancak buna rağmen online ders yerine elbette ki yüz yüze ders yapmayı tercih ederim” (K3)

“Bu dönemde evden çalıştığımız için evin rahatlığını kullanarak örneğin daha rahat kıyafetlerle hemen online derse başlamak ve ders sonrası evde olduğum için ev ile ilgili işlerimi daha kolay yapmak gibi durumlar açısından evden çalışmak daha kolay oldu” (K10)

Katılımcıların yukarıda vermiş olduğu cevaplara göre “Mekân Kolaylığı” alt teması uzaktan çalışma, katılımcılar tarafından daha çok rahatlık ekseninde değerlendirilmektedir. Ancak buna rağmen katılımcılar yüz yüze eğitimi online derse tercih etmektedirler.

Katılımcıların “Yoldan Tasarruf” alt temasına ilişkin değerlendirmeleri aşağıda verilmektedir.

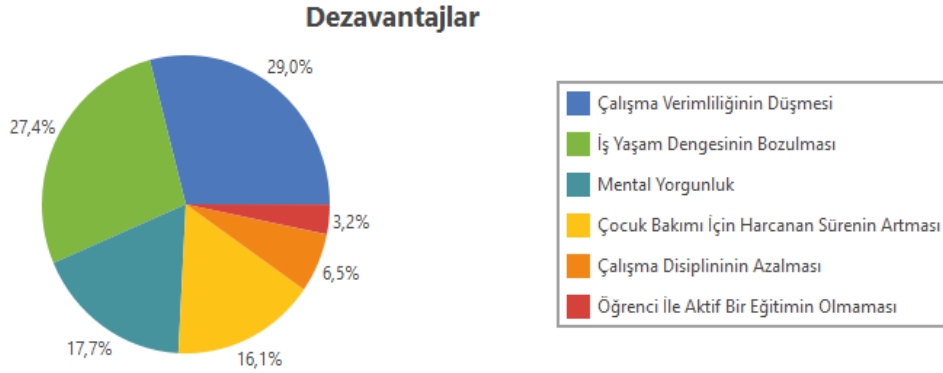
“Günlük bir saatlik yoldan trafikten tasarrufumuz oldu ama bu avantaj dezavantajının yanında çok küçük kaldı.” (K1)

K1 tarafından verilen yukarıdaki ifade hem “Zaman Tasarrufu” hem de “Yoldan Tasarruf” alt temaları içerisine girmektedir.

“Covid 19 döneminde evden çalıştığımız için işe gidip gelme durumumuz olmadığımızdan dolayı benzine ayırdığımız bütçe cebimizde kalmış oldu.” (K10)

“Dezavantaj ana temasına ait alt temalara ilişkin yüzdesel grafik şekil 3’te verilmektedir. Bu temalar incelendiğinde %29,0’luk bir oranda “Çalışma Verimliliğinin Düşmesi” alt temasının katılımcılar tarafından daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Katılımcılar tarafından daha fazla vurgulanan ikinci alt tema ise %27,4’lük bir oranla “İş Yaşam Dengesinin Bozulması” alt teması olmaktadır. Katılımcılar tarafından en az bahsedilen alt tema ise % 3,2’lik bir oranla “Öğrenci ile Aktif Bir Eğitimin Olmaması” alt teması olmaktadır.

Şekil 3. “Dezavantaj” Ana Temasında Yer Alan Alt Temaların Yüzde Grafiği.

Katılımcıların “Çalışma Verimliliğinin Düşmesi” alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıda verilmektedir.

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en zor tarafı olarak şunu söyleyebilirim evde akademik çalışmalarımı yürütebilme konusunda biraz zaman kaybı yaşadım. Çünkü evde haberlere televizyona takılırsam biraz psikolojik olarak moral bozukluğu yaşadım. Ayrıca evde çalışınca başka şeylerle uğraşıyorum. Ama iş yerinde olunca daha iyi çalışabiliyorum. Covid döneminde evden çalıştığımız için maalesef çalışma verimliliğim artmadı” (K5)

“Covid-19 döneminde çalıştım ama verimli olmadı, online derslerde verimli olmadı bizim için. Çünkü herkesin interneti yok, öğrenciler katılamıyorlar biz elimizden geldiği kadar derslerimizi anlattık öğrencilere katkı sağlayalım dedik ama öğrencilerin ne kadar imkâna ulaşabildi yani öğrenci köyde oturuyor. Şimdi gel benim dersime katıl, çıkacak bir dağın tepesine interneti ancak oradan çekecek, bu hepimizi etkiledi.” (K6)

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en zor yönü için şunu söyleyebilirim evden çalışmanın iş yerindeki ortama göre daha verimsiz geçtiğini düşünüyorum, evde bir zorunluluk varsa yetiştirmeye çalıştığım bir iş varsa yaptım onun dışında diğer her şeyi geri plana attım beklettim. İşyerinde illaki sürekli bir çalışma halinde oluyorsunuz ama evde bu pek mümkün olmadı.” (K9)

Çalışma verimliliği alt teması altında, katılımcılar evde geçirilen sürenin çalışmayı engelleyici etmenlere sebep olduğunu ve çalışma ortamı olarak evi değil de işyerlerini daha uygun bulduklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte ders anlatımı noktasında öğrencilerinin derse katılımında yaşadıkları sorunun kendilerini de etkilediğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların “İş Yaşam Dengesinin Bozulması” alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıda verilmektedir.

“Pandemi döneminde benim için evden çalışmanın en zor yanı akademik çalışmalara daha fazla zaman ayıramamaktı. Bakmakla yükümlü olduğum kayınvalidem var,

bizimle yaşıyor. Bu yönden de sıkıntılar yaşadık yaşlı bakıma ihtiyaç var, daha yoğun oldu sende evde olunca, normalde işte oluyorsun o zaman hissetmiyorsun.” (K2)

“Ev işi yapmak ya da akademik çalışmalar yapmak için öncelik belirlemek zorunda kaldığım anlarda ev işi yapmayı öncelik olarak belirlediğim zamanlar çok oldu. Akademik çalışma yapmayı tercih ederdim ama evi kontrol etme yürütme süreci sende olduğu için ev işi yapmak zorunda kalabiliyorsun” (K3)

“Pandemide evde olduğum süre içinde haliyle fırsat buldukça ev işlerine dâhil olmaya başladığımı fark ettim. Hani okulda olduğunuz sürece sadece çalışmanıza aktifleştirdiğiniz dönemler oluyor fakat evde iken haliyle dağilmalar kopmalar yaşandı o süreç içerisinde. Bir de dönem dönem çocukla kaldığımız evrelerde ders dönemleri biraz daha sıkıntılı olmaya başladı çünkü hem çocuk hem online ders aralarda kopmalarımız yaşandı diyebilirim bu süreç için” (K7)

“Ben evde yemek yoksa ya da evin bir tarafı kirliyse rahat edemeyen bir insanım. Kendimi hiçbir şeye de veremeyen bir insanım. Onu yaptıktan sonra daha motive olan bir insanım belki işe gitsem bunu düşünmezdim ama evde olunca onları halletmeden başka bir yere kafam kaymıyor o nedenle önceliğim yemek ve ev işi oldu itiraf edeyim yani.” (K8)

İş ve yaşam dengesi, bireyin iş dışındaki yaşamında üstlendiği roller arasında çatışmanın en yüksek seviyede olması olarak tanımlanmaktadır (Clark,2000:748-750). Bireylerin günlük hayat içindeki sahip oldukları roller, istekleri ile çalışma hayatında sahip oldukları rolleri, beklentileri arzuları çatışabilmektedir. Bu da iş-yaşam dengesinin bozulmasına sebep olabilmektedir (Işıl ve Koçoğlu, 2014:310). Covid-19 özelinde ise, kadın akademisyenlerin ev dışında başka bir alanda çalışma imkânı bulamaması, evde ev işleri ve çocuk bakımını da üstlenmeleri durumu bu çatışma yaşanmış ve bu durumda çalışma verimliliğini etkilemiştir. Nitekim katılımcıların üstünde durduğu en önemli konu bu durum olmuştur.

Katılımcıların “Mental Yorgunluk” alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıda verilmektedir.

“Mental olarak yorgun hissediyorum bir taraftan işlerini aksatmış olmanın verdiği bir rahatsızlık bir taraftan çocuğumla doğru ilgilenebildim mi'nin verdiği rahatsızlık, iki şeyin arasında kalmak zor. Bir işte iyi olmak için bir tek şey yapmak lazım muhtemelen biz bu süreçte hem annelik hem akademisyenlik yapmaya çalıştık o yüzden biraz zor bir süreç oldu.” (K1)

“Pandemi dolayısıyla yaşadığım kaygının iş hayatımı da olumsuz etkilediğini düşünüyorum bu nedenle de kendimi mental olarak daha fazla yıpranmış hissediyorum. Zaten süreç sadece akademik açıdan değil, her yönüyle olumsuz bir durum oluşturdu. Eşim dersim olduğu zaman çocukla ilgileniyordu, tabii ki destek oldu ev işlerinde de oldu. Ama süreç bizim açımızdan çok zordu.” (K2)

“Pandemi döneminde mental olarak kesinlikle yıpranmış hissettim. Çünkü dediğim gibi krizi yönetemedim, bazı anlarda çok duygusal ya da korkak olabiliyorum

bilmediğim şey korkutucu geliyor. Gerçi herkes böyledir ama daha çok böyle yordu beni bu süreç.” (K4)

“Covid döneminde mental olarak kendimi daha fazla yıpranmış hissediyorum. Korona sürecinin beni çok yıprattığını düşünüyorum. Dediğim gibi evde iki çocuk ve bununla beraber ev işlerinin benim üzerimde olması beni mental olarak çok yıprattı. Bu süreçte eşim çalıştığı için bana yardımı da dokunmadı diyebilirim. Bu nedenle evin her şeyiyle hep ben ilgilendim. Bu durumda beni olumsuz etkiledi. Bu süreçte eşim ve ben Covide yakalandık. O süreçte eşim daha rahat geçirdiği için o bana daha çok yardımcı oldu.” (K3)

Katılımcılar Covid-19 gibi bir salgını ile birlikte uzaktan çalışma durumunda kalmaları ve bu noktada ev içinde ev işi ve akademik çalışma yapma sorumluluğu arasında kalmayı mental olarak yıpranmış olmak ile ilişkilendirmişlerdir. Buna hem salgının ne getireceğinin belli olmaması hem de evden çalışmak için gerekli olan ön hazırlığın yapılamaması sebep olmuştur.

Katılımcıların “Çocuk Bakımı İçin Harcanan Sürenin Artması” alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıda verilmektedir.

“Evden çalışmanın en zor yanı çocuklarla birlikte süreci yürütmek oldu. Çocuklar olduğu için çocuğun eğitimi devam ettiği için uzaktan eğitim şeklinde birde benim çocuğum özel okulda olduğu için onunda aynı üniversite gibi onunda günlük online dersleri oldu. Hatta bir süre sabah 8 öğlen 4’e kadar sürdü. Öyle olduğu zaman çok zor oldu. Onun eğitim hayatı da devam ediyordu çünkü.” (K3)

“Covid 19 döneminin dezavantajlarından biri de benim açımdan bakmakla yükümlü olduğum bir çocuğum var ve bu nedenle çocuğumun bakımı ile ilgilenmem gerektiği için biraz yorucu oldu.” (K1)

“Pandemide çocukla daha çok ilgilenme durumum oldu. Sadece ihtiyaçlar dolayısı ile, yani yeme içme dışında ev işlerine özel bir süre ayırmadım. Sadece yeme içme ile ilgilendim. Çünkü gün içinde derslerimiz oluyordu, online derslerimize yetişmek zorunda kaldığımız için ev yeri geldiğinde kendi halinde kalabiliyordu o dönemde. Pandemi ile birlikte ev işlerine daha fazla zaman ayırmadım. Çünkü çocuk olduğu için çocuğa zaman ayırdım” (K7)

Pandemi döneminde, okulların ve kreşlerin ilk etapta kapalı olması, çocuk sahibi kadın akademisyenler için iş yükünü daha da artırmış ve bir yandan yeni çalışma sürecine adapte olmaya çalışılırken, bir yandan da evde kalan çocuklarla ilgilenme zorunluluğu doğmuştur.

Katılımcıların “Çalışma Disiplininin Azalması” alt temasına ilişkin ifadeleri aşağıda verilmektedir.

“Benim için ev dinlenme alanı yani işten eve gittiğiniz zaman evde oturup dinleneceksiniz çayınızı demleyeceksiniz televizyonunuzu izleyeceksiniz. Belki akademisyenlerden beklenmeyen davranışlar ama benim zihnimde ev dinlenme yeri olduğu için eve gittiğim zaman dinlenmeyi tercih eden bir insanım haliyle devamlı evde bulunduğunuz zaman çalışmıyorsunuz çünkü iş ortamında çalışmaya

başlamışsın, kütüphane ortamında veya bir kendi çalışma ortamınızda buna alıştığınız zaman evde her ne kadar bir çalışma ortamı düzenlemiş olsanız da bilinçaltınızda eğer ev dinlenme yeri ise onu aşamıyorsunuz.” (K6)

“Covid döneminin benim için zor olan tarafı ev işlerine ayırdığım süre ve çocuğumla birlikte geçirdiğim zamanın çok olması nedeniyle çalışmalarına yeterince vakit ayıramama konusunda oldu. İş yerine gittiğimde derste önce ya da dersten sonra bilgisayar açıp bir şeyler yazarken maalesef evde durum daha farklı oluyor. Bu nedenle çalışma disiplininin azaldığını düşünüyorum.” (K10).

Kişilerin çalışmak için işyerlerine gelmesi, disiplin ve düzen noktasında evden ayrılmaktadır. Nitekim çalışmamıza konu olan kadın akademisyenler için işyeri yani fakülte akademik çalışmalarının daha aktif olarak gerçekleştirdikleri mekânlardır. Evde ev işleri ve çocuk bakımının olması, disiplini sağlamak açısından zor bir süreç olmuştur.

Katılımcıların “Öğrenci ile Aktif Bir Eğitimin Olmaması” alt temasına ilişkin ifadelere aşağıda yer verilmektedir.

“Covid-19 döneminde evden çalışmanın en zor yanı benim için online ders anlatmak oldu. Çünkü ders anlatmak benim açımdan çok yorucu oldu. Çünkü öğrenciler anlasınlar diye türlü türlü anlatma yöntemleri seçmeye çalıştım onların interneti falan da çok iyi olmadığı için sadece sesle katılabiliyordu bazıları, hepsi katılamıyordu zaten hepsine ulaşılabilir olmak yani konuları anlamaları için çok yoğunlaştım. Bu nedenle pandemi sonrası dönemde okulda olup ders anlatmayı tercih ederim. Çünkü okula gelip okulda çalışma çok daha iyi benim için, ders verme yüz yüze daha iyi, en azından öğrencilerin anlayıp anlamadığını gözlerinden de görüyorum. Sorularından olsun, o açıdan kolay.” (K4)

“Online dersler bizim için verimli olmadı. Çünkü herkesin interneti yok, öğrenciler katılamıyorlar biz elimizden geldiği kadar derslerimizi anlattık öğrencilere katkı sağlayalım dedik ama öğrencilerin ne kadar imkana ulaşabildi yani öğrenci köyde oturuyor. Şimdi gel benim dersime katıl, çıkacak bir dağın tepesine interneti ancak oradan çekecek, bu hepimizi etkiledi. Bu nedenle öğrencilerle yüz yüze aktif bir eğitimin olmasını isterim” (K6)

Katılımcılar, öğrenciler ile gerçekleştirilen uzaktan eğitimi, öğrencilerin internet erişim problemi ve online olarak iletişimin tam olarak sağlanamaması durumunu ifade ederek bu süreci aktif bir eğitim olarak görmemişlerdir. Bu sürecin verimli olmadığını vurgulamışlardır. Çünkü, eğitim gibi interaktif bir sürecin soru cevaplarla, aktif olarak bir arada olmakla etkisi azımsanmayacak düzeydedir. Nitekim bu süreçte uzaktan eğitime bir ön hazırlık yapılamadan geçilmiş ve adaptasyon sağlanamamıştır. Bununla birlikte uzaktan eğitimde yaşanan kısıtlı süre, çoğu zaman soruna sebebiyet vermiştir.

5.Sonuç ve Değerlendirme

Beklenmedik ve önceki deneyimlerden farklı bir kriz olan Covid-19 karşısında, hükümetler ve bireyler belirsizlik içinde kalmışlardır. Hızla alınan önlemler hayati önem taşıdığı için önceden bir hazırlık süreci yaşanmamıştır. Örneğin, uzaktan çalışma uygulamaları hızla hayata geçirilmiş ama bu model tüm sektörlerde uygulanabilir olmadığı için bazı işler için etkili önlemler alınamamıştır. Alınan diğer önlemlerden biri olan okulların kapanması, çocuk bakımı konusunda zorluklar yaşayan, çocuklarına bakacak destek sistemleri olmayan bireyleri etkilemiştir. Uzaktan çalışanlar, işleri ile ilgilenirken aynı zamanda çocuklarına bakma sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmışlardır. Bu süreç herkesi eşit bir şekilde etkilememiştir; özellikle çalışan kadınlar, iş hayatının yanı sıra ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgili ek sorumluluklar nedeniyle daha fazla zorlanmışlardır. Kadınlar, ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenirken aynı zamanda işlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Bu durum, cinsiyet eşitsizliğini daha da belirginleştirmiş ve krizin etkilerini hissetme noktasında kadınları daha hassas kılmıştır.

Kadın akademisyenlere yönelik yaptığımız çalışmada, katılımcılar en çok ev ve iş dengesinde yaşadıkları zorlukları vurgulamışlardır. Uzaktan eğitim sürecine çocukların dâhil olması, akademisyen kadınlar üzerinde çocukla ilgili iş yükünü artırmıştır. Bu durum akademisyen kadınların hem profesyonel görevlerini yerine getirme hem de aile sorumluluklarını dengeleme çabalarını daha da zorlaştırmıştır.

Evden çalışmanın zaman tasarrufu, mesai esnekliği, mekân kolaylığı ve benzin tasarrufu gibi birçok avantajı bulunsa da, eğitim sektöründe verimlilik göz önüne alındığında, bu durumun mecburi olmadıkça tercih edilmeyeceği ve kadın akademisyenler için iş-yaşam dengesi ve akademik verimlilik açısından uygun olmadığını ortaya koymuştur. Katılımcılarımızın çoğu, tercih yapma durumunda uzaktan çalışma yerine eski düzende işlerine devam etmeyi istediklerini ifade etmişlerdir.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, kadın akademisyenlerin çoğunluğu uzaktan çalışmayı tercih etmemelerinin temel nedenlerinden birini, online eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve öğrencilerin internet erişimi konusundaki zorluklar olarak belirtmiştir. Ayrıca, katılımcılar eski düzenlerinde ofislerini kullanarak çalışmanın, akademik çalışmalarına daha fazla zaman ayırmalarına ve daha disiplinli bir şekilde çalışmalarına olanak tanıdığını ifade etmişlerdir.

Uzaktan çalışmanın öğrenciler üzerindeki etkisi ise, online eğitim ile örgün eğitim arasındaki farklılıkların belirginleşmesi olarak kendini göstermiştir. Uzaktan eğitim, öğrencilerle akademisyenler arasındaki etkileşimin sınırlı olması nedeniyle, öğrencilerin öğrenme sürecinde daha izole bir duruma düşmesine neden olmuştur.

Bu bulgular, kriz dönemlerinde alınan önlemlerin cinsiyet temelli eşitsizlikleri artırabileceğini ve uzaktan çalışma modellerinin tüm sektörler ve profesyoneller için uygun olmadığını göstermektedir. Bu tür durumların anlaşılması, gelecekte benzer krizlere karşı daha etkili ve cinsiyet eşitliğini gözeten önlemlerin alınmasına katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

Airtasker (2020) 31 Mart 2020, [The Benefits of Working From Home - Airtasker Blog](#) Erişim Tarihi : 18.05.2021.

Akturan, U. ve Esen, A. (2008). Fenomenoloji, Nitel Araştırma Yöntemleri, (Editörler: Baş, T. ve Akturan, U.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Dış İlişkiler Müdürlüğü (2020), Dış İlişkiler e- bülteni sayı:32

Alon, T., Doepke M., Rumsey J., ve Tertilt, M (2020) "This Time It's Different : The Role of Women's Employment In A Pandemic Recession" NBER August.

Atay, E.S ve Gerçek, M (2021) "İş-yaşam çatışmasının Koronavirüs (Covid-19) pandemisi sürecinde yeniden değerlendirilmesi : Kadın akademisyenler açısından nitel bir araştırma" BAUNSOBED,24 (45), 2021,203-241

Aytun, U ve Özgüzel, C. (2020) "Covid-19 Sonucunda Evden Çalışabilirlik ve Eşitsizliğe Etkileri" İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. Temmuz 2020-013 Politika Raporu.

Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, ss: 231-274.

Brown (2020) 18 Mayıs 2020, "Home Office are expensive : Study says most people didnt have one before coronavirus" [Remote work: Most people didn't have a home office before coronavirus \(usatoday.com\)](#), Erişim Tarihi : 18.05.2021.

BCNUEJ (2020) "Academia In The Time of Covid-19 : Our Change To Develop An Ethics of Care" March 31. <http://www.bcnuej.org/2020/03/31/academia-in-the-time-of-covid-19-our-chance-to-develop-an-ethics-of-care/> Erişim Tarihi: 05.09.2020.

Bozkurt, V (2020) "Pandemi Döneminde Çalışma: Ekonomik Kaygılar, Dijitalleşme ve Verimlilik" Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri. İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınları.

Chatham House (2020) "Coronavirüs is setting back equality for women", <https://www.chathamhouse.org/publications/twt/coronavirus-setting-back-equality-women#>, Erişim Tarihi: 04.09.2020.

Clark, C. (2000) "Work/Family Border Theory" A New Theory of Work/Life Balance, Human Relations, 53(6), 747-770.

Demirel,N. ve Kırıcı Tekeli,E. (2020), Ordu-Çambaşı Kayak Merkezinin Gelişimine İlişkin Paydaşların Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1),315-332.

Dingel,I.J ve Neiman, B. (2020) "How Many Jobs Can be Done at Home" University of Chicago, Booth School of Business, NBER, and CEPR. June 19,

Ercil,Ş ve Şahiner,D.D.(2014) "Uzaktan Eğitimde İletişimsel Engeller" Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 6, No 1, ISSN : 1309-8012.

Flaherty,C.(2020)"No Room of One's Own " Erişim Tarihi : 04.09.2020.

<https://www.insidehighered.com/news/2020/04/21/early-journal-submission-data-suggest-covid-19-tanking-womens-research-productivity>

Global Workplace Analytics "The Business Case For Remote Work" for employers, employees, The Environment , And Society.

Gottlieb, C.; Grobovsek ,J. ve Poschke,M.(2020) " Working from home across Countries" Issue 8, April 2020,CEPR

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (Felsefe-Yöntem-Analiz), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Hatayama,Maho;Viollaz, Mariana;Winkler, Hernan. (2020) Job's Amenability to Working from Home: Evidence from Skills Surveys for 53 Countries. Policy Research Working Paper No.9241.Washington DC:World Bank.

Have Her Back (2020) "Will the Covid-19 Crisis Change Workforce Culture Forever?" Workplace Culture During the Covid-19 Quarantine.

Işıl,P., ve Koçoğlu, M (2014) "İşkoliklik ile İş Yaşam Dengesi Arasındaki İlişkide Kişilik Özelliklerinin Aracılık Rolü Üzerine Bir Araştırma" AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1),309-337.

İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı), Beta Basım A.Ş., 4. Baskı, İstanbul.

İçişleri Bakanlığı (2020) "Korona Virüs Ek Tedbirleri Genelgesi" [Koronavirüs Ek Tedbirleri Genelgesi \(icisleri.gov.tr\)](https://www.icisleri.gov.tr) Erişim Tarihi : 22.12.2022.

Kablay (2023) "Akademide Tele Çalışma Deneyimleri : Niteliksel Bir Çalışma" [Memleket Siyaset Yönetim \(MSY\)](https://www.memleket.gov.tr), Cilt 18, Sayı 39, Haziran 2023, 1-37.

Kitchener, C. (2020) "Women academics seem to be submitting fewer papers during coronavirus.'Never seen anything like it'say one editör.

<https://www.thelily.com/women-academics-seem-to-be-submitting-fewer-papers-during-coronavirus-never-seen-anything-like-it-says-one-editor/> Erişim Tarihi : 04.09.2020.

Madansky,M.(2020) "How Make Working Moms Jobs Been Impacted by Covid-19?" Beyond The Elephant In The Valley, April 25 <https://medium.com/beyond-the->

[elephant-in-the-valley/how-have-working-moms-jobs-been-impacted-by-covid-19-dfa61100f3b2](#) Erişim Tarihi : 04.09.2020.

Mongey,S.,Pilossoph,L ve Weinberg,A. (2020) “Which workers bear the burden of social distancing policies?” 26 April. CEPR, Issue 12.

UN (2020) “Covid-19: How Business Can Support Women in Times of Crisis” Global Compact Academy.

<https://unglobalcompact.org/academy/how-business-can-support-women-in-times-of-crisis> Erişim Tarihi :04.09.2020.

UN (2020) “Unpaid Care and Domestic Work”, https://interactive.unwomen.org/multimedia/explainer/covid19/en/index.html?gclid=Cj0KCQjwy8f6BRC7ARIsAPIXOjjlVxBt3mQMnK7jxFP6x1Gcr3OXUvmOANtlooUhbKflefZ2QqBNRJMaAr-OEALw_wcB Erişim Tarihi : 04.09.2020.

Uysal,N ve Yılmaz,Ç.M.(2020) “Akademisyenlerde İş Yaşam Dengesi ve Uzaktan Çalışmaya İlişkin Görüşlerin Belirlenmesi” Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi, ISSN NO : 2602-4748

Yılmaz, K. ve Şahin, T. (2016). “Eğitim Fakültelerindeki Araştırma Görevlilerinin Mesleki Deneyimlerinin İncelenmesi: Araştırma Görevlisi Olmanın Anlamına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt-Sayı: 44, ss: 143-168, DOI: 10.15285/maruaebd.286491.

<https://blogs.imf.org/2021/04/30/covid-19-the-moms-emergency/> “Covid-19: The Mom’s Emergency” Erişim Tarihi: 11.05.2021

Türkiye’de 1978-2022 Dönemi Gibson Paradoksunun Geçerliliği

Taleh Mammadov^a

^a Dumlupınar University, Türkiye, talehsekili55@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-9031-9768>

ARTICLE INFO

Research Article

2024, Vol. 6(2), 84-102

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 05.02.2024

Revised: 17.04.2024

Accepted: 19.04.2024

Available Online: 30.04.2024

JEL Code: E31, E43, E52

Keywords: Gibson Paradox, Inflation, Deposit Interest Rates, ARDL Cointegration, Toda-Yamamoto Causality Test

Anahtar Kelimeler: Gibson paradoksu, Enflasyon, Mevduat faizi, ARDL eşbütünleşme, Toda-Yamamoto nedensellik testi.

Validity of the Gibson Paradox in Türkiye for the Period 1978-2022

Abstract

In this study, the validity of the Gibson paradox in the Turkish economy was investigated, and the relationship between the annual inflation rate and the deposit interest rate for the period 1978-2022 was empirically evaluated. The ARDL cointegration method was used in the study, and based on the results obtained, a cointegration relationship was found in Model 2 out of the two models constructed. When analyzing the results, it is observed that a 1% increase in inflation raises the interest rate by 0.31% in the short term and by 0.83% in the long term, and this estimation is statistically significant. According to the Toda-Yamamoto causality test conducted, there is a causality relationship from inflation to deposit interest rate at the 1% significance level. These findings indicate that the Gibson paradox is valid in the Turkish economy during the period under review.

Türkiye’de 1978-2022 Dönemi Gibson Paradoksunun Geçerliliği

Öz

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde Gibson paradoksunun geçerliliği araştırılmış ve 1978-2022 dönemine ait yıllık enflasyon oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki ilişki ampirik olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ARDL eşbütünleşme yöntemi kullanılmış ve elde edilen sonuçlara göre, kurulan iki model içerinden iki numaralı modelde eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde kısa dönemde enflasyondaki %1’lik artış faizi %0,31, uzun dönemde ise enflasyondaki % 1 artışın faizi %0,83 arttırdığı ve tahminin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen Toda-Yamamoto nedensellik testi sonucuna göre ise enflasyondan mevduat faizine doğru %1 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bu bulgular, Türkiye ekonomisinde incelenen dönemde Gibson paradoksunun geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

To cite this document: Mammadov, T. (2024). Validity of the Gibson Paradox in Turkey for the Period 1978-2022. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(2), 84-102. doi:10.47103/bilturk.1432099.

1. Giriş

Enflasyon ve faiz oranları, bir ülkenin ekonomik durumunu değerlendirmek açısından kilit rol oynar ve ekonomik istikrarın varlığını belirlemede önemlidir. Literatürde enflasyon genel fiyat seviyesindeki sürekli değişimi ifade ederken faiz, sermaye sahibinin üretimden aldığı pay veya sermayenin başkasına bir süre için ödünç verilmesi karşılığında ödenen bir fiyat olarak tanımlanmaktadır (Tunalı ve Erönel, 2016:1416). Enflasyon ve faiz oranları arasındaki karmaşık ilişki, akademik literatürde geniş bir inceleme konusudur. Birçok araştırma, yüksek enflasyonun faiz oranlarını etkilediğine dair görüşleri ele almaktadır. Ancak yüksek faizin, enflasyonu etkilediği yönündeki çeşitli görüşler de mevcuttur. Bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı da olsa, iki ekonomik değişken arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olabileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle enflasyonist ülkelerde enflasyonun mu faizin nedeni, yoksa faizin mi enflasyonun nedeni olduğuna dair yapılan tartışmalar devam etmektedir (Samırkaş, 2019: 6).

Klasik ekonomi perspektifine göre faiz oranları, yatırım ve tasarruf kararlarına göre şekillenir. Para ise uzun vadede reel değişkenlerden bağımsızdır. Bu nedenle, klasik ekonomistlere göre faiz oranları ile fiyatlar düzeyi arasında uzun dönemli herhangi bir ilişki bulunmaz. Ancak, Gibson'un belirttiği enflasyon ve faiz oranı arasındaki pozitif ilişki, klasik teoriden ayrılmaktadır. Bu nedenle Keynes (1930) bu ayrılığı "*Gibson Paradoksu*" olarak adlandırmaktadır. Keynes (1937), faizi parasal bir olgu olarak görmekte ve onun para arzı ile para talebi tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Bu teori, bireylerin servetlerini likit ya da likit olmayan varlıklar biçiminde tutma tercihlerine odaklanarak faizi açıklar (Atgür, 2021: 514).

Bu çalışmada, 1978-2022 yılları arasında Dünya Bankası (WD) veri tabanı sitesinden elde edilen mevduat faizi ve enflasyon oranı verileri ile Türkiye'de Gibson paradoksu geçerli midir? sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun genel bir çerçevesi çizilmiş ve araştırmanın temel amacı belirtilmiştir. İkinci bölümde, Gibson paradoksuyla ilgili teorik çerçeveye odaklanılmaktadır. Bu bölümde iktisat okullarından Thomas Tooke, Irving Fisher, Knut Wicksell ve John Maynard Keynes'in enflasyon ve faizle ilişkili görüşlerine yer verilmektedir. Üçüncü bölümde, Türkiye'de mevduat faizi ve enflasyonun seyri yorumlanmış ve dördüncü bölümde, literatürde yer alan güncel yerli ve yabancı araştırmalar kapsamlı bir şekilde irdelenmektedir. Beşinci bölümde, kullanılan veri seti, yöntem belirtilmekte ve gerçekleştirilen analiz sonuçları detaylı bir şekilde yorumlanmaktadır. Son aşama altıncı bölümde, araştırmanın genel sonucu ve değerlendirilmesi sunulmaktadır.

2. Gibson Paradoksu ve Teorik Çerçeve

Faiz oranları ile fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişkiye dair literatürde net bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konudaki ilk değerlendirme Tooke tarafından önerilmiştir (Tooke, 1844: 76). Tooke'a göre, faizin bir üretim maliyeti olarak kabul edilmesi ve maliyetin fiyat düzeyinin belirlenmesinde etkili olması sebebiyle, faiz oranlarındaki artış, tüketicilere daha yüksek fiyat seviyeleri olarak yansımaktadır (Bakkal, 2021: 227). Ancak, bu konudaki ilk ampirik çalışma Gibson tarafından gerçekleştirilmiştir. Gibson, çalışmasında tahvil faizleri ile fiyatlar genel düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur (Gibson, 1923:15-34). Bu bulgu, faiz oranları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi ele alan önemli bir tespittir (Aklan vd., 2014:3). A.H. Gibson bu paradoksu ilk gözlemleyen kişi olmasına rağmen, paradoksa ismini veren kişi J.M. Keynes'tir. Faiz oranları ile fiyatlar düzeyi arasındaki güçlü pozitif ilişki, klasik parasal teorinin öngörülerine aykırı olduğundan dolayı bir çelişki (paradoks) olarak değerlendirilmektedir (Keynes, 1930:198-208). Çünkü klasik parasal teori, faiz oranlarının fiyat düzeyinden bağımsız olduğunu belirtmektedir. Onlar, paranın sadece genel fiyat düzeyini etkilediğini ve çıktı, istihdam, tasarruf ve yatırımlar üzerinde herhangi bir etkiye neden olmadığını savunur (Şimşek ve Kadılar, 2008:116). Neo klasik iktisatçılardan olan Wicksell'e göre ise, eğer faiz oranı doğal faiz oranının altında kalırsa, bu zaman mal piyasasında talep fazlası oluşur ve bu durum fiyatları yükseltir (Wicksell, 1907: 216).

Gibson paradoksunu matematiksel bir denklemlerle açıklayan ilk ekonomist olan Fisher, nominal faiz oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi kullanarak paranın satın alma gücünü temellendirmiştir (Fisher, 1930:399). Fisher etkisi olarak adlandırılan bu düşünceye göre, paranın sürekli büyüme oranındaki artış, başlangıçta nominal faiz oranlarında bir düşüşe yol açar; ancak daha sonra çıktı ve enflasyon arttıkça faiz oranları yavaş yavaş yükselir. Ve uzun vadede faiz oranları, ekonomideki para arzının büyüme hızıyla ve enflasyonla aynı oranda artar (Şimşek ve Kadılar, 2008:116).

$$i = r + \pi \quad (1)$$

1, numaralı Fisher denkleminde, nominal faiz oranının (i) reel faiz oranı (r) ile enflasyon oranının (π) toplamından oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde formüle edilen denklem, ekonomist Irving Fisher'ın (1867-1947) ardından Fisher denklemi olarak adlandırılır ve nominal faizin değişebileceğini iki temel nedenden dolayı gösterir: reel faiz oranındaki değişim ve enflasyon oranındaki değişim (Ulusoy vd., 2021:4).

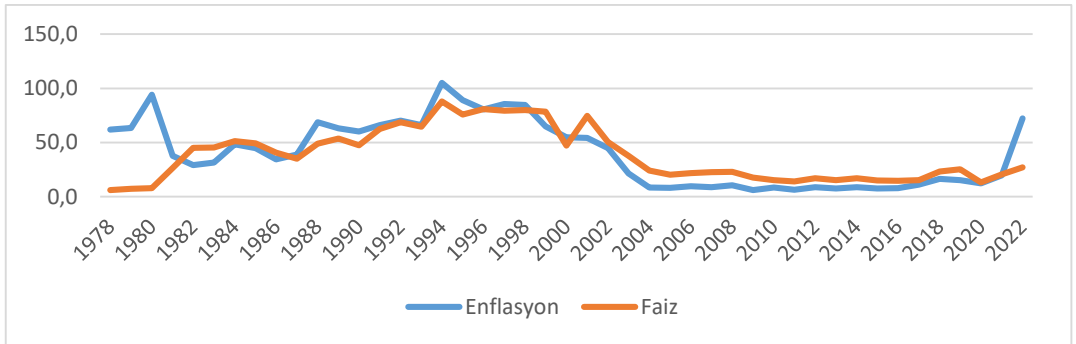
Fisher etkisine göre, uzun vadede beklenen enflasyon ile nominal faiz oranı arasında pozitif bir ilişki olduğu öne sürülür. Ancak 2008 küresel mali krizi sonrasında, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları nominal faiz oranlarını düşürerek toplam talebi artırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu çaba, sifıra yakın nominal faiz oranlarına rağmen düşük enflasyonla sonuçlanmış ve beklenen ekonomik canlanma gerçekleşmemiştir. Bu kısa vadeli pozitif ilişki Fisher paradoksu olarak adlandırılır.

Fisher etkisinde uzun vadede gözlenen enflasyon-faiz ilişkisi, finansal kriz sonrasında kısa vadede gerçekleşmiştir. Kriz sonrası gelişmiş ülkelerdeki düşük faiz ve düşük enflasyon durumuna karşı, Cochrane (2014) ve Williamson (2014) alternatif bir politika önermiştir: Neo-Fisher hipotezi. Bu hipoteze göre, merkez bankaları enflasyonu yükseltmek istediklerinde nominal faiz oranlarını artırmalıdır. Fisher etkisindeki enflasyondan faize doğru nedensellik ilişkisi Neo-Fisher hipotezinde faizden enflasyona doğru test edilir (Saridoğan ve Gülşen, 2021: 177).

3. Türkiye’de Enflasyon ve Faizin Seyri

Enflasyon fiyatlar genel seviyesinde sürekli artışı göstermektedir. Türkiye’de 1990’lı yıllar, sürekli olarak yüksek enflasyonun gölgesinde geçen bir ekonomik döneme tanıklık etmiştir. Bu ekonomik belirsizlik, ülkedeki gelir dengesi ve makroekonomik istikrarı derinden etkileyerek ciddi sorunlara neden olmuştur. Bu zorlu dönemde, sık-sık hükümet değişiklikleri ve koalisyonlar yaşanmış, bu durum ülkedeki siyasi istikrarsızlığı artırmıştır. Ayrıca, 1994 ve 2001 yıllarında meydana gelen ekonomik krizler, bu dönemin ekonomik zorluklarını daha da derinleştirmiştir (Uslu, 2020: 203).

Grafik 1: Türkiye’de Enflasyon ve Faiz Oranı Grafiği (1978 - 2022)

Kaynak: World Bank Data: Enflasyon (TÜFE yıllık yüzdelik değişim) %; Faiz (bir yıl vadeli mevduat) %

Grafik 1'deki mevduat faizi oranları incelendiğinde, 1979 sonrasında faizlerin hızla arttığı, 1994'te %87,8 ile zirveye ulaştığı, 2000'deki kısmi düşüşün ardından 2001 kriziyle birlikte %74,7'e yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde, 1979-2001 arasındaki ortalama faiz oranının %55 gibi oldukça yüksek bir seviyede seyrettiği dikkat çekmektedir. Ancak, enflasyonla mücadele programının uygulanmaya başlamasıyla birlikte 2002'de faiz oranlarının hızla düştüğü gözlenmektedir. Ve 2002-2022 dönemindeki ortalama faiz oranı %21 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılında, ekonomideki büyümeyi canlandırmak ve enflasyonu düşürmek hedefleriyle bir ekonomik program başlatılmıştır. Bu program, sıkı mali politika,

kapsamlı yapısal reformlar ve enflasyon beklentilerini azaltmak için döviz kurlarının belirlenmesinde hedeflenen enflasyona dayalı bir yaklaşımı içeriyordu. Programın uygulanmasıyla birlikte kamu açıkları daraltılmış, uzun süredir açık veren sosyal güvenlik sistemi düzenlenmiş ve önemli yapısal reformlar hayata geçirilmiştir (TCMB, 2016:8). 2001 krizi sonrası uygulamaya konulan *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* ile TCMB'ye "*fiyat istikrarının sağlanması*" temel sorumluluğu verilmiştir. Bu önemli değişiklikle birlikte, 2002 yılında TCMB, enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş yaparak 2002-2005 döneminde örtük, 2006 ve sonrasında ise açık enflasyon hedeflemesi sistemini benimsemiştir (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 81). Hayata geçirilen politika önlemleri ve uygulanan ekonomik programlar sayesinde, 2008 yılı istisna olmakla enflasyon oranı 2004 – 2016 yılı boyunca tek haneli seyretmiştir. Bu dönemde, enflasyonun en düşük seviyeye indiği yıl olan 2009'da %6.3 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 2018 yılında ekonomik daralmanın etkisi ile yaşanan döviz kuru artışları, 2020'deki Covid-19 pandemisi ve sonrasında uygulanan ekonomik politikalar, enflasyonun tekrar yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur.

4. Literatür

Gibson (1923), 1773-1923 dönemi İngiliz ekonomisine ait verileri korelasyon analizi ile inceleyerek, İngiltere'de tahvil faizi ile toptan eşya fiyat endeksi arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Fisher (1930) ise 1890-1927 dönemini kapsayan İngiltere ve ABD ekonomilerine ait verilerle nominal faiz oranı ile beklenen enflasyon arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Dehghani vd. (2015), 1978-2013 dönemi boyunca İran ekonomisi incelenmiş ve faiz ile enflasyon arasındaki ilişki ARDL yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular Gibson paradoksunun İran ekonomisinde belirtilen dönemde geçerli olduğunu göstermektedir. Ogbonna (2014), 1970-2012 dönemine odaklanarak Nijerya ekonomisinde faiz ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Fourier ADL eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizleri kullanılarak yapılan araştırma sonucu Gibson paradoksunun geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Chadha ve Perlman (2014), 1798-1913 dönemini baz alarak Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, İsveç, Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya ekonomilerinde faiz ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, Gibson paradoksunun bu ülkelerde geçerli olduğunu göstermektedir. Mills (2008), 1750-1914 dönemi baz alınarak Birleşik Krallık ekonomisinde faiz ve enflasyon arasındaki ilişkiyi regresyon analiziyle incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, Gibson paradoksunun geçersiz olduğunu işaret etmektedir. Atkins ve Serletis (2003), 1880-1986 döneminde Kanada, İtalya, Norveç, İsveç, İngiltere ve ABD'de enflasyon ve faiz arasındaki ilişkiyi incelemiştir. ARDL sınır testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlara göre enflasyon oranı ile nominal faiz oranı arasında ilişki bulunmamıştır.

Türkiye Baz Alınarak Gerçekleşen Çalışmalar

Yazar	Baza alınan dönemler	Değişkenler	Kullanılan yöntem/analiz	Gibson paradoksu
Halıcıoğlu (2004)	1950-2002	Faiz ve enflasyon	Johansen eşbütünleşme	Geçersiz
Şimşek ve Kadılar (2008)	1987 I-2004 IV	Faiz ve enflasyon	ARDL	Geçerli
Tanrıöver ve Yamak (2015)	1990 I-2014 II	Faiz ve enflasyon	ARDL	Geçerli
Künü, Bozma ve Başar (2017)	1992/2013; GÜ 2000/2013; GOÜ	Faiz ve enflasyon	Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik	Geçerli
Kofoğlu (2018)	1965-2017	Faiz ve enflasyon	VAR, ARDL, Johansen eşbütünleşme ve TY nedensellik	Geçerli
Özdemir ve Yıldırım(2018)	2002 I-2017 IV	Enflasyon, tahvil faiz oranı, 1 yıl vadeli Türk lirası mevduat faiz oranı	Granger nedensellik, Johansen eşbütünleşme	Geçerli
Biçen (2019)	2000-2016 (6kırılgan ekonomi)	Faiz ve enflasyon	Görünürde ilişkisiz Regresyon (SUR)	Geçerli
Altunöz (2020)	1995-2019	Faiz ve enflasyon	ARDL	Geçerli
Ulusoy vd, (2021)	1978-2019	Enflasyon, mevduat faiz oranı ve hane halkı tasarruf oranı	ARDL ve TY nedensellik	Geçerli
Bakkal (2021)	1982-2020	Mevduat faizi ve enflasyon	Engle -Granger ve Maki kırılmalı eşbütünleşme	Geçerli
Erer (2023)	2004 M1-2021 M8	Faiz ve enflasyon	Fourier ADL Eşbütünleşme	Geçerli
Kabak ve Dallı (2023)	1993 I – 2019 IV	Faiz ve enflasyon	Panel ARDL	Geçerli

Not: GÜ(Gelişmiş ülkeler), GOÜ(Gelişmekte olan ülkeler)

Literatüre bakıldığında ağırlıklı olarak Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda Gibson paradoksunun geçerli olduğu görülmektedir. Ancak yabancı ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda Gibson çelişkinin geçerli olup olmadığı tartışma konusudur. Çalışmaların değişik sonuçlar içermesi analizlerde ele alınan dönem, yöntemlerin ve uygulanan para politikalarının farklılığından kaynaklanabilmektedir.

5. Veri Seti

Çalışmanın veri setini Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) yıllık yüzde değişim ve bir yıl vadeli mevduat faiz oranına ait 1978-2022 dönemi yıllık verileri içermektedir. Sözkonusu değişkenlere ait veriler dünya bankası (WD) veri dağıtım sisteminden elde edilmiştir.

Tablo1: ENF ve FAİZ Serileriyle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

	ENF	FAİZ
Ortalama	40,43081	38,13689
Ortanca	37,61478	27,04083
Maksimum	105,2150	87,79083
Minimum	6,250977	6,000000
Std, Sapma	29,94874	24,18266
Çarpıklık	0,371831	0,563353
Basıklık	1,829612	2,024002
Jarque-Bera	3,605327	4,166319
Olasılık	0,164859	0,124536
Gözlem sayısı	45	45

Tablo1’de yer alan tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında ENF serisi için ortalama değer 40,43081, maksimum değer 105,2150 ve minimum değer 6,250977 hesaplanmıştır. Benzer şekilde FAİZ değişkeninde ortalama değeri 38,13689, minimum değer 6 ve en yüksek değer 87,79083 olduğu görülmektedir. Jarque-Bera değerleri incelendiğinde tüm serilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir.

5.1. Model, Yöntem ve Ampirik Sonuçlar

Çalışmamızda enflasyon ve faiz arasındaki ilişki tahmin edebilmek için aşağıdaki modeller kurulmuştur.

$$\text{Model 1: } ENF_t = a_0 + a_1 FAİZ_t + \varepsilon_t$$

$$\text{Model 2: } FAİZ_t = \delta_0 + \delta_1 ENF_t + \vartheta_t \quad (2)$$

2 numaralı denklemde FAİZ (mevduat faizi), ENF (enflasyon), δ_0 , a_0 (sabit terim), δ_1 , a_1 (eğim katsayısı), ϑ ve ε ise (hata terimidir).

Özellikle zaman serilerinde durağanlık kavramı çok önemlidir. Eğer durağan olmayan veriler ile yapılan analizde anlamlı sonuçlar bulunsa bile sahte olacaktır Yılmaz ve Mammadov (2022: 323). Bu nedenle değişkenler birim kök testlerine ADF, PP ve LS (2003) tabi tutulmuş ve çalışmanın devamında ARDL eşbütünleşme yöntemi kullanılarak değişkenlerin uzun ve kısa dönemli ilişkileri araştırılmıştır. Son aşamada ise değişkenler arasındaki nedenselliğin yönünü tahmin etmek için, Toda-Yamamoto nedensellik testi gerçekleştirilmiştir.

5.1.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi, standart Dickey- Fuller (DF) testinde yer alan otokorelasyon sorununu çözmek için AR (1) sürecinden ziyade AR(p) sürecinden yararlanarak denkleme p gecikmeli fark terimleri eklemektedir (Mert ve Çağlar, 2019:99).

$$\Delta y_t = \delta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\Delta y_t = \mu + \delta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4)$$

$$\Delta y_t = \mu + \beta t + \delta y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (5)$$

ADF testi için hipotez aşağıda verilmiştir;

$$H_0: \delta = 0 \text{ (Seri durağan değildir)}$$

$$H_a: \delta < 0 \text{ (Seri durağandır)}$$

5.1.2. Phillips -Perron (PP) Birim Kök Testi

Phillips - Perron (PP), birim kök hipotezi test sürecinde, serisel korelasyonu kontrol altında tutan parametrik olmayan bir alternatif yöntem önermişlerdir. PP metodolojisi, standart Dickey- Fuller (DF) denklemlerini tahmin etmekte ve t_δ test istatistiğini modifiye ederek, asimptotik dağılımının serisel korelasyondan etkilenmemesini sağlamaktadır. Bu şekilde, serisel korelasyonun kontrol altında tutulması, birim kök testlerinin güvenilirliğini artırmak için önemli bir katkı sağlamaktadır (Mert ve Çağlar, 2019:101). PP testi için hipotezler ADF testi ile aynıdır.

$$\tilde{t}_\delta = t_\delta \left(\frac{y_0}{f_0} \right)^{\frac{1}{2}} - \frac{T(f_0 - y_0) S_{\tilde{\delta}}}{2 f_0^{\frac{1}{2}} S} \quad (6)$$

5.1.3. Lee ve Strazicich (2003) Çift Kırılmalı Birim Kök Testi

Yapısal kırılmalı birim kök testlerinden LM bir ve iki kırılmalı birim kök testinin tercih edilmesi ile ADF tipi yapısal kırılmalara izin veren birim kök testlerinin (ZA ve Perron testleri) yol açtığı sahte reddetme problemi önlenmiş olmaktadır (Yıldırım ve Tıraşoğlu, 2014:74) Kırılmalı birim kök testlerinin temelinde kırılma kuklaları vardır. Çeşitli kırılma kuklaları eklenerek tek, çift veya daha fazla kırılma içerecek şekilde testler ortaya çıkmaktadır (Mert ve Çağlar, 2019:137).

Model AA sabitte çift kırılmaya izin vermekte

Model CC sabit + trend' de çift kırılmaya izin vermektedir

Model AA:

$$\Delta y_t = \mu + \beta_t + \alpha y_{t-1} + \varphi DU1_t + \theta DU2_t + \sum_{i=1}^k d_i \Delta y_{t-1} + \varepsilon_i \quad (7)$$

Model AA'daki kukla değişkenler aşağıdaki gibidir:

$$DU_1 = \begin{cases} t > TB_1 \text{ iken } 1 \\ \text{diğer} & 0 \end{cases}$$

$$DT_1 = \begin{cases} t > TB_1 \text{ iken } t - TB \\ \text{diğer} & 0 \end{cases}$$

Model CC :

$$\Delta y_t = \mu + \beta_t + \alpha y_{t-1} + \varphi_1 DU1_t + \theta_1 DU1_t + \varphi_2 DU2_t + \theta_2 DU2_t + \sum_{i=1}^k d_i \Delta y_{t-1} + \varepsilon_i \quad (8)$$

Model CC' deki kukla değişkenler aşağıdaki gibidir:

$$DU_2 = \begin{cases} t > TB_2 \text{ iken } 1 \\ \text{diğer} & 0 \end{cases}$$

$$DT_2 = \begin{cases} t > TB_2 \text{ iken } t - TB \\ \text{diğer} & 0 \end{cases}$$

TB1 birinci, TB2 ise ikinci kırılma zamanını göstermektedir. DU sadece sabitte kırılmayı, DT ise sabit + trendde kırılmayı ifade eden kukla değişkeni göstermektedir. Sıfır hipotezi altında yapısal değişim olmadan serinin birim kök içerdiğini ifade eden bu testte alternatif hipotez serinin iki yapısal değişimle birlikte serinin durağan olduğunu ifade etmektedir (Tuna ve Öztürk, 2016: 553).

Tablo 2: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi		Phillips -Perron (PP) Birim Kök Testi	
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli
ENF	-1,7693 (0,3404)	-1,5618 (0,7919)	-1,7693 (0,3904)	-1,5618 (0,7919)
Δ ENF	-6,1548 (0,0000)***	-6,1454 (0,0000)***	-6,0861 (0,0000)***	-6,0732 (0,0000)***
FAİZ	-1,5356 (0,5063)	-1,7504 (0,7092)	-1,8322 (0,3605)	-2,3456 (0,4017)
Δ FAİZ	-7,9280 (0,0000)***	-8,1303 (0,0000)***	-7,8102 (0,0000)***	-8,0137 (0,0000)***

Not: * %10, **%5, ***%1 anlamlılık düzeyi; Δ birinci farkında ; () olasılık değeri; SIC bilgi kriteri seçilmiş ve maksimum gecikme, değişkenlerimiz yıllık olduğu için 4 belirlenmiştir

Tablo 2' de yer alan birim kök sonuçlarına bakıldığında ENF ve FAİZ değişkenlerinin her iki test sonucunda düzey değerinde durağan olmadığı yalnızca birinci farkı alındığı zaman durağan olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Çift Kırılmalı LS (2003) Birim Kök Testi Sonucu

Değişkenler	Model AA	Model CC
ENF	-2,353096 (1998:2002)	-5,540125 (1994:2001)
FAİZ	-1,781871 (1999:2001)	-4,616595 (1999:2003)
Δ ENF	-5,128524*** (1981:1997)	-8,569343*** (1987:1992)
Δ FAİZ	-5,020797*** (1991:1995)	-7,109898*** (1992:2004)
	%1 -4,073	-6,863
	%5 -3,563	-6,268
Kritik değerler	%10 -3,296	-5,956

Not: *%10, ** %5, ***%1 anlamlılık düzeyi; Δ birinci farkında; () kırılma tarihleri

Tablo 3'te yer alan kırılmalı birim kök testi sonuçlarına bakıldığında düzey değerlerinde enflasyon ve faiz serisi için her iki modelde hesaplanan test istatistiği değerinin verilen kritik değerlerden büyük olduğu ve düzey değerinde birim kök içerdiği, ancak birinci farkı alındığı zaman durağan olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geleneksel ADF ve PP testinin durağan dışı bulunduğu ENF ve FAİZ serisi yapısal kırılmalar dikkate alınsa bile durağan dışı özellik sergilemektedir. Bu nedenle değişkenlerin I(0) olmadığı, I(1) olduğu ve bulunan düzeyde kırılmaların anlamlı olmadığı sonucuna varılmaktadır.

5.1.4. ARDL Eşbütünleşme Yöntemi ve Test Sonucu

Tablo 2 ve Tablo 3'te yer alan birim kök analizi sonuçlarından görüleceği üzere değişkenlerimiz aynı mertebeden durağandır. Dolayısıyla test sonuçlarında ARDL yöntemi için ön koşulun sağlandığı tespit edilmiştir (Pesaran vd., 2001: 289). ARDL yöntemi, değişkenlerin $I(0)$, $I(1)$ veya parçalı-bütünleşik olma durumlarına bakılmaksızın, uzun dönemli ve kısa dönemli ilişkileri araştırmak için uygundur. Ve test sonuçları küçük örneklemelerde daha etkili sonuçlar sunabilir (Uçak vd., 2018:150). Bu avantajlardan dolayı, çalışmada ARDL testi kullanılmıştır.

ARDL analizinde eşbütünleşmenin varlığını değerlendirebilmek için, modele sınır testi uygulanmalı ve elde edilen F- istatistiği, belirlenen alt ve üst sınır bant değerleri ile karşılaştırılmalıdır. Bu kapsamda, hesaplanan F- istatistiği, üst sınır değerinin üzerindeyse H_0 hipotezi reddedilirken, alt sınır değerinin altındaysa H_0 hipotezi kabul edilir. Eğer sınır testi sonucunda elde edilen F- istatistik değeri, alt ve üst değerler arasında bir yerde bulunuyorsa, bu durumda eş bütünleşmenin varlığına dair kesin bir sonuç çıkartılamaz. Ancak, eş bütünleşmenin varlığı genellikle F- istatistik değerinin üst sınır değerinin üzerinde olmasıyla ilişkilidir (Kaya vd., 2017:376). ARDL modelinde test hipotezimiz aşağıdaki gibidir;

$H_0 = \beta_1 = 0$ eşbütünleşme yok

$H_a = \beta_1 \neq 0$ eşbütünleşme var

Model 1 için ARDL denklemi;

$$\Delta ENF_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta ENF_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{2i} \Delta FAİZ_{t-i} + \beta_1 ENF_{t-1} + \beta_2 FAİZ_{t-1} + \mu_t \quad (9)$$

Model 2 için ARDL denklemi;

$$\Delta FAİZ_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta FAİZ_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{2i} \Delta ENF_{t-i} + \beta_1 FAİZ_{t-1} + \beta_2 ENF_{t-1} + \mu_t \quad (10)$$

Tablo 4: Sınır Testi Sonucu

Model: 1 /ARDL (2,0)		Anlamlılık	I(0)	I(1)
F- istatistik	4,659270	10%	4,225	5,02
K	1	5%	5,235	6,135
		1%	7,74	8,65
Serisel korelasyon (Breush- Godfrey): F= 1,184385 /P= 0,3173 > 0,05/ serisel korelasyon sorunu yok				
Değişen varyans (ARCH): F= 1,959602 /P= 0,1693 > 0,05/ değişen varyans sorunu yok				
Ramsey-RESET testi: F= 1,564517 /P= 0,2187 > 0,05/ model kurma hatası yok				
Model: 2 /ARDL (1,4)		Anlamlılık	I(0)	I(1)
F- istatistik	28,03493	10%	4,225	5,02
K	1	5%	5,235	6,135
		1%	7,74	8,65
Serisel korelasyon (Breush- Godfrey): F= 0,825876 /P= 0,4470 > 0,05/ serisel korelasyon sorunu yok				
Değişen varyans (ARCH): F= 1,1179566 /P= 0,2843 > 0,05/ değişen varyans sorunu yok				
Ramsey-RESET testi: F= 2,950434 /P= 0,0952 > 0,05/ model kurma hatası yok				

9 numaralı denklemde bağımlı değişken enflasyon, bağımsız değişken faiz iken SIC bilgi kriteri ile 20 farklı model içerisinde en uygun model ARDL (2,0) seçilmiştir. Benzer şekilde 10 numaralı denklemde SIC bilgi kriteri çerçevesinde 20 farklı model içinde seçilen en uygun model ARDL (1,4) modeli seçilmiştir. Tablo 4'te yer alan her iki modeli için sınama testi sonuçlarına bakıldığında, serisel korelasyon, değişen varyans ve model kurma hatası sorunu olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4'te yer alan bir numaralı model için test sonucuna bakıldığında hesaplanan değer (4,659270) verilen alt ve üst değerler arasında kaldığı görülmektedir. Bu nedenle kurulan 1 numaralı modelde her hangi eşbütünleşme ilişkisi rastlanmamıştır. Aynı tabloda yer alan iki numaralı model için test sonuçlarına bakıldığında, hesaplanan değer (28,03493) verilmiş olan üst sınır değerlerinden büyük olması kurulan modelde eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir. Bu nedenle yokluk hipotezi reddedilmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tahmin edildikten sonra seçili olan ARDL (1,4) modeli için uzun dönem katsayılarına ve hata düzeltme katsayılarına bakılacaktır. Hata düzeltme mekanizmasının çalışması için katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir. Uzun dönem ARDL modeli denklemini aşağıdaki gibidir.

$$FAİZ_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i}FAİZ_{t-i} + \sum_{i=0}^n a_{2i}ENF_{t-i} + \mu_t \quad (11)$$

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin ardından, kısa dönemli ilişkileri incelemek için aşağıdaki model tahmin edilir.

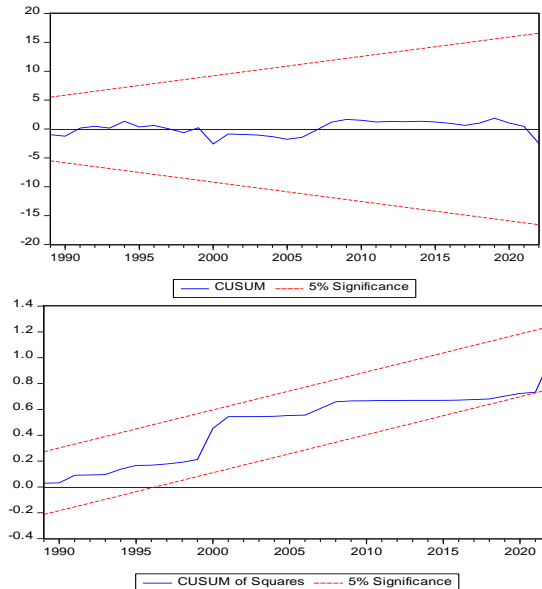
$$\Delta FAİZ_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta FAİZ_{t-i} + \sum_{i=1}^m a_{2i} \Delta ENF_{t-i} + \gamma HDK_{t-1} + \mu_t \quad (12)$$

Tablo 5: Uzun Dönem ve Kısa Dönem Hata Düzeltme Tahmin Sonucu

Uzun dönem tahmin sonucu				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	Olasılık
ENF	0.829937	0.029457	28.17450	0.0000
Kısa dönem hata düzeltme modeli				
C	10.56451	1.735831	6.086137	0.0000
D(ENF)	0.313763	0.072150	4.348781	0.0001
D(ENF(-1))	-0.273807	0.074182	-3.691012	0.0008
D(ENF(-2))	-0.268539	0.080220	-3.347512	0.0020
D(ENF(-3))	-0.162625	0.070100	-2.319896	0.0265
CointEq(-1)* HDK	-1.212761	0.159631	-7.597300	0.0000

Tablo 5'e bakıldığında hata düzeltme katsayısının negatif (-1,212761) ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Özetle hata düzeltme mekanizmasının çalıştığı ve kısa dönemde oluşacak dengeden sapmalar 0,83 dönem sonra düzelerek uzun dönem dengesine ulaşacağı anlaşılmaktadır. Test sonuçları değerlendirildiğinde kısa dönemde enflasyondaki %1'lik artış faizi %0,31, uzun dönemde ise enflasyondaki % 1 artışın faizi %0,83 arttırdığı ve tahminin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 2: CUSUM ve CUSUMSQ Test Sonucu

Grafik 2’de yer alan sonuçlara bakıldığında kurulan modelde tahminler güven sınırları içerisinde kaldığından parametre tahminlerinin istikrar koşulunu sağladığı anlaşılmaktadır.

5.1.4. Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi ve Test Sonucu

Toda-Yamamoto tarafından geliştirilen bu yöntem, serilerin aynı dereceden bütünlük olma şartını aramaz ve aynı zamanda bu seriler arasında eşbütünlük ilişkisinin varlığına da ihtiyaç duymaz (Toda-Yamamoto,1995: 225-250). Toda-Yamamoto testi, VAR modeline dayalı bir testtir. Bu testte, VAR modeli kurularak en uygun gecikme seçilir (k) ve değişkenlerin en yüksek hangi dereceden durağan olduğu (dmax) belirlendikten sonra (k + dmax) VAR modeli tahmin edilir (Yenilmez ve Erdem, 2018: 12). VAR modeli kurularak en uygun gecikmenin 4 olduğu belirlenmiştir. VAR modeli istikrar koşullarından, karakteristik köklerin birim çemberi içerisinde olduğu, serisel korelasyon ve değişen varyans sorununun olmadığı görülmüştür. Denklem aşağıdaki gibidir;

$$ENF_t = \delta + \sum_{i=1}^{k+dmax} a_i ENF_{t-i} + \sum_{i=1}^{k+dmax} \theta_i FAİZ_{t-i} + e_{1t} \quad (13)$$

$$FAİZ_t = \delta + \sum_{i=1}^{k+dmax} y_i FAİZ_{t-i} + \sum_{i=1}^{k+dmax} \mu_i ENF_{t-i} + e_{2t} \quad (14)$$

Test hipotezi aşağıdaki gibidir;

$H_0 = Y$ değişkeninden X değişkenine doğru nedensellik ilişkisi yoktur

$H_a = Y$ değişkeninden X değişkenine doğru nedensellik ilişkisi vardır

Tablo 6: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonucu

Nedensellik yönü	χ^2	k+dmax	Olasılık
Enflasyondan mevduat faizine doğru	51,95370		0,0000
Mevduat faizinden enflasyona doğru	5,936471	4+1=5	0,2039

Tablo 6’da yer alan analiz sonuçlarına bakıldığında enflasyondan mevduat faizine doğru %1 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisine rastlanırken, mevduat faizinden enflasyona doğru bir nedensellik bulunmamıştır.

6. Sonuç

Enflasyon ve faiz, bir ekonominin en önemli makroekonomik değişkenlerinden ikisidir. Bu nedenle bu iki gösterge arasında ilişki olup olmaması veya nedenselliğin yönü tartışması günümüz literatürünün en güncel konuları içerisinde yer almaktadır. Literatüre bakıldığında Klasik görüşe göre faiz oranı, yatırım ve tasarruf kararlarına bağlı olarak belirlenirken, Keynesyen perspektife göre faiz oranı para arzı ve para talebine dayanır. Bu nedenle Klasikler faiz oranı ile fiyatlar düzeyi arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığını savunmaktadırlar. Ancak bu görüşlerin aksine Gibson enflasyon ile faiz oranları arasındaki pozitif bir korelasyonun varlığını göstermiştir. Keynes, klasik iktisat anlayışıyla çelişen bir durumu vurgulayarak Gibson paradoksu' nu literatüre kazandırmıştır. Literatüre bakıldığında Türkiye üzerine gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda ağırlıklı olarak Gibson paradoksunun geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada 1978-2022 yılı arası enflasyon ve mevduat faizi oranı verileri ile Türkiye'de Gibson paradoksunun geçerli olup olmadığı araştırılmıştır. İlk olarak değişkenlerin durağanlığını kontrol etmek için geleneksel ADF, PP ve yapısal kırılmaları dikkate alan çift kırılmalı LS (2003) birim kök testi gerçekleştirilmiştir. Birim kök testleri sonucunda enflasyon ve faiz serisinin I(1) olduğu anlaşılmaktadır. Devamında iki model kurulmuş ve bir numaralı modelde eşbütünleşme ilişkisi bulunamamışken, iki numaralı modelde eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu için, ARDL (1,4) modeli seçilerek uzun ve kısa dönem ilişkisi araştırılmıştır. Test sonuçları değerlendirildiğinde kısa dönemde enflasyondaki %1'lik artış faizi %0,31, uzun dönemde ise enflasyondaki % 1 artışın faizi %0,83 arttırdığı ve tahminin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Son aşamada Toda-Yamamoto nedensellik analizi gerçekleştirilmiş ve analiz sonucunda enflasyondan mevduat faizine doğru %1 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarına bakıldığında, günümüze kadar bu konuda gerçekleştirilen çalışmalarla benzerlik gösterdiği, yani Türkiye'de Gibson paradoksunun geçerli olduğu sonucuna gelinmektedir. Sonuç olarak eşbütünleşmenin ve nedenselliğin enflasyondan faize doğru olması, 2006 yılından itibaren uygulanan açık enflasyon hedeflemesi rejiminden kaynaklandığı ve bazı dönemlerde uygulanan geçici politikaların bu nedenselliği etkilemediğini göstermektedir.

Kaynaklar

Aklan, A. N., Akay, H. K. & Çınar, M. (2014). Türkiye’de Faiz Haddi ve Enflasyon İlişkisi: Gibson Paradoksuna Yönelik Bir Değerlendirme, *Econworld Ekonomi Kongresi*, s.1-14.

Altunöz, U. (2020). Faiz Haddi-Enflasyon İlişkisi ve Türkiye’de Gibson Çelişkinin Analizi: Keynes-Wicksell ve Fisher Örneği, *Sayıştay Dergisi*, 33 (118), s.153-178.

Atgür, M. (2021). Türkiye’de Enflasyon ve Faiz İlişkisi: Gibson Paradoksunun Türkiye’de Geçerliliği (2004-2020), *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), s.513–526.

Atkins, F. J. & Serletis, A. (2003). Bounds tests of the Gibson paradox and the Fisher effect: Evidence from low-frequency international data. *Manchester School*, 71(6), s.673–679.

Bakkal, H. (2021). Türkiye’de Gibson Paradoksunun Geçerliliği: Maki Eşbütünleşme Testi. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy Dergisi*, 6(2), s.226-235.

Biçen, Ö. F. (2019). The Relationship Between Nominal Interest Rate and Inflation Rate: An Analysis on the Validity of the Gibson Paradox, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 35, s.193-201.

Chadha, J. S. & Pearlman, M. (2014). Was The Gibson Paradox for Real? A Wicksellian Study of the Relationship between Interest Rates and Prices. *Financial History Review*, 21(2), s.139-163.

Cochrane, J. (2014). The Neo-Fisherian question, Erişim tarihi: (12.3.2024),

<https://johnhcochrane.blogspot.com/2014/11/the-neo-fisherian-question.html>.

Dehghani, Z., Nooralah, S. A. & Mehdi, N. (2015). Gibson Paradox Analysis in Iran Economic. *International Journal of Modern Mathematical Sciences*, 13(4), s.442-448.

Erer, D. (2023). Türkiye’de Gibson Paradoksu Geçerli Mi?: Faiz Oranı-enflasyon ilişkisinin Fourier Eşbütünleşme Testi İle Analizi. *Journal of Financial Politic Economic Reviews / Finans Politik Ekonomik Yorumlar*, 60(664), s.87-104.

Eroğlu, N. & Eroğlu, İ. (2009). Enflasyon Hedflemesi Rejimi Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Kredibilite ve Hesap Verebilirlik Sorunu. *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, 23(85), s.79-109.

Fisher, I. (1930). *The Theory Of Interest, As Determined By Impatience To Spend Income And Opportunity To Invest It* , <https://fraser.stlouisfed.org/title/theory-interest-6255>, Erişim tarihi: (08.12.2023).

Gibson, A. H. (1923). The Future Course of High-Class Investment Values. *Banker's Magazine (London)*, 115, s.15-34.

Haliciođlu, F. (2004). The Gibson Paradox: an Empirical Investigation for Turkey. *European Research Studies*, 7(1-2), s.111-119.

Kabak, S. & Dalli, T. (2023). Gibson Paradoksu: ASEAN-T Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonometrik İnceleme Dergisi*, 15 (1), s.12-27.

Kaya, H., Kete, H. & Aydın, M. S. (2017). Türkiye'de Yaşam Beklentisi Tasarruf İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), s.368-380.

Keynes J. M. (1930). *A Treatise On Money, The Applied Theory Of Money*, Volume II, Erişim tarihi: (7.12.2023),

<https://ia601502.us.archive.org/4/items/in.ernet.dli.2015.28575/2015.28575.A-Treatise-On-Money.pdf>.

Keynes, J. M. (1937). Alternative Theories of the Rate of Interest. *The Economic Journal*, 47(186), s.241–252.

Kocycigit, A., Kilic, M. E. & Bayat, T. (2015). A Causality Test on the Gibson Paradox in Turkey, *Asian Economic and Financial Review*, 5(10), s.1134-1147.

Kofoğlu, İ. H. (2018). Gibson Paradoksu Türkiye Örneği, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi*, Trabzon.

Künü, S., Bozma, G. & Başar, S. (2017). Gibson Paradoksunun Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Geçerliliğinin Araştırılması, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), s.211-222.

Lee, J. & Strazicich, M.C. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test With Two Structural Breaks, *Rev. Econ. Stat.*, 85(4), s.1082-1089.

Mert, M. & Çağlar, A. E. (2019). *Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. Detay Yayıncılık, Ankara.

Mills, T. C. (2008). Exploring Historical Economic Relationships: Two and A Half Centuries of British Interest Rates and Inflation. *Cliometrica*, 2(3), s.213-228.

Ogbonna, B. B. C. (2014). Testing for Gibson's Paradox: Evidence from Nigeria. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5(4), s.157-163.

Özdemir, M. & Yıldırım, S. (2018). Fiyat Düzeyi ve Faiz Oranı: Gibson Paradoksu Türkiye Ekonomisi İçin Geçerli (mi)?, *Maliye Dergisi*, 174, s.26–47.

Pesaran, M.H., Shin, Y. & Smith, R.J. (2001). Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships. *Journal Of Applied Econometrics*, 16, s.289-326.

Samırkaş, M. C. (2019). Enflasyon ve Nominal Faiz Oranı Arasında Toda-Yamamoto Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s.6-14.

Sarıdoğan, H. Ö. & Gülşen, M. A. (2021). Enflasyonla Mücadelede Neo-Fisher ve Neo-Keynesyen Paradigma. İktisadi, Mali ve Finansal Konulara Teorik Bakış Açılı, Ankara: *Gazi Kitabevi*, s.175-185.

Şimşek, M. & Kadılar, C. (2008). Gibson Çelişkisinin Türkiye Verileri İle Analizi . *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,10 (20), s.115-127.

Tanrıöver, B. & Yamak, N. (2015). Nominal Faiz Oranı-Genel Fiyat Düzeyi İlişkisinin Gibson Paradoksu Çerçevesinde Analizi, *Maliye Dergisi*, 168, s.186-200.

TCMB. (2016). Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, Erişim tarihi: (12.03.2024),

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/26640b7b-9641-4c35-99ec-cd10a9d4e51b/program.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-26640>.

Toda, H.Y. & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes, *Journal Of Econometrics*, 66 (1-2), s.225–250.

Tooke, T. (1844). An Inquiry into the Currency Principle: the Connection of the Currency with Prices, and the Expediency of a Separation of Issue from Banking, Longman, Brown, Green, and Longmans.

Tuna, G. & Öztürk, M. (2016). Piyasa Etkinliğinin Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri İle İncelenmesi: Türkiye Pay Senedi Piyasası Uygulaması. *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 12(12), s. 548-559.

Tunalı, H. & Erönel, Y. Y. (2016). Enflasyon ve Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye'de Fisher Etkisinin Geçerliliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), s.1415-1431.

Uçak, S., Kuvat, Ö. & Aytekin, A. G. (2018). Türkiye'de ARGE Harcamaları– Büyüme İlişkisi: ARDL Yöntemi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), s.129-160.

Ulusoy, A., Yılmaz, H. & Ünal, H. (2021). Türkiye'de Gibson Paradoksunun Fisher Etkisi Bağlamında Ele Alınması (1978-2019 Dönemi), *Maliye Dergisi*, 181, s. 1-18.

Uslu, H. (2020). Enflasyon ile Mevduat ve Kredi Faizleri Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Fisher Eşitliği Çerçevesinde Ekonometrik Bir Analiz. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), s. 201-229.

Wicksell, K. (1907). The Influence of the Rate of Interest on Prices. *The Economic Journal*, 17(66), s. 213-220.

Williamson, S. D. (2014). Neo-Fisherians: Unite and Throw off MV=PY and Your Phillips Curves!, Erişim tarihi: (12.3.2024),

<https://newmonetarism.blogspot.com/2014/11/neo-fisherians-unite-and-throw-off-mvpy.html>.

Yenilmez, F. & Erdem, M. S. (2018). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Ekonomik Büyüme ile Enerji Tüketimi Arasındaki İlişki: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), s.71-95.

Yıldırım Tıraşoğlu, B. (2014). Yapısal Kırımlı Birim Kök Testleri İle Oecd Ülkelerinde Satın Alma Gücü Paritesi Geçerliliğinin Testi. *Istanbul University Econometrics and Statistics E-Journal*(20), s. 68-87.

Yılmaz, Z. & Mammadov, T. (2022). Dış Borç Faiz Ödemeleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (2005-2021), *Asos Journal*, (130), s. 316-330.

Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Holdingler Ve Yatırım Firmalarının Hisse Senedi Getiri Performansı: Olay Çalışması Örneği

Sultan Kılıç^a, Kadir Gökoglan^b

^a Free Researcher, Türkiye, sgomcu@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-1120-3261>

^b Dicle University, Türkiye, kadir.gokoglan@dicle.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6397-8477>

ARTICLE INFO

Research Article

2024, Vol. 6(2), 103-121

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 29.01.2024

Revised: 07.04.2024

Accepted: 07.04.2024

Available Online: 30.04.2024

JEL Code: E62, P40, P47

Keywords: Sustainability Index, Event Study, Index Inclusion

Anahtar Kelimeler:

Sürdürülebilirlik Endeksi, Olay Çalışması, Endekse Alınma

Stock Return Performance of Stock Holdings And Investment Firms Traded in The Sustainability Index: Case Study Example

Abstract

The purpose of this study is to investigate whether the event of inclusion in the BIST Sustainability Index (announcement and entry) has a statistically significant effect on stock returns. In the study covering the years 2014–2020, the event study methodology was used, and the inclusion of 12 holding and investment firms in the sustainability index was analysed. In the study, six different event window groups were created to see the existence of an expectation effect before the announcement, price changes after the announcement and entry, price changes between the announcement date and the entry date, and the persistence of price changes. It was found that the announcement event regarding the inclusion in the sustainability index did not create an expectation effect that would increase the cumulative abnormal rate of return before the announcement date. Similarly, it did not have an effect that would increase the return after the entry date. The results show that on the day following the announcement date and between the announcement date and the index entry date, investors reacted positively, and a return above the market return could be achieved. In other words, the results suggest an investment strategy of buying following the announcement date and holding until the entry date.

Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Holdingler Ve Yatırım Firmalarının Hisse Senedi Getiri Performansı: Olay Çalışması Örneği

Öz

Bu çalışmanın amacı BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne alınma olayının (duyuru ve giriş), hisse senetlerinin getirisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. 2014-2020 yıllarını kapsayan çalışmada, olay çalışması metodolojisi kullanılmış ve 12 adet holding ve yatırım firmasının sürdürülebilirlik endeksine alınma olayı incelenmiştir. Çalışmada, duyurudan önce bir beklenti etkisinin varlığını, duyuru ve giriş sonrası fiyat değişimlerini, duyuru tarihi ile giriş tarihi arasındaki fiyat değişikliklerini ve fiyat değişikliklerinde kalıcılığı görebilmek için altı farklı olay penceresi grubu oluşturulmuştur. Sürdürülebilirlik endeksine alınmaya ilişkin duyuru olayının, duyuru tarihi öncesinde kümülatif anormal getiri oranını artıracak bir beklenti etkisi yaratmadığı, benzer şekilde endekse giriş tarihinden sonra da getiride artış yaratacak bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, duyuru tarihini takip eden günde ve duyuru tarihini takip eden gün ile endekse giriş tarihi arasındaki dönemde, yatırımcıların pozitif tepki verdiklerini ve piyasa getirisinin üzerinde bir getiri sağlanabileceğini göstermiştir. Başka bir ifadeyle sonuçlar, yatırımcılara duyuru tarihini takiben satın al ve giriş tarihine kadar elde tut şeklinde bir yatırım stratejisi önermektedir.

To cite this document: Gokoglan, K. & Kiliç, S. (2024). Stock Return Performance of Stock Holdings And Investment Firms Traded in The Sustainability Index: Case Study Example. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(2), 103-121. doi: 10.47103/bilturk.1427679.

1. Giriş

Kurumsal sürdürülebilirlik, gelecekte ihtiyaç duyulan insan ve doğal kaynakların yanı sıra firmanın ve ortaklarının mevcut ihtiyaçlarının korunmasına, muhafaza edilmesine ve geliştirilmesine olanak tanıyan iş stratejilerinin ve faaliyetlerinin benimsenmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde hissedarların servetini artırmaya odaklanan anlayış yerini sürdürülebilirlik yaklaşımı temelinde çevresel ve toplumsal beklentileri de içeren, başka bir ifadeyle sadece hissedarın değil firmalar ile ilgili tüm çıkar gruplarının çıkarlarına odaklanan bir anlayışa bırakmaya başlamıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak sürdürülebilirlik kavramı firmalar ve yatırımcılar için her geçen yıl daha da önemli hale gelmiş, firmaların sürdürülebilirlik kapsamında çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim alanındaki faaliyet ve yatırımları artmaya başlamış, sürdürülebilirlik raporları yayınlamaya başlamış ve sürdürülebilirlik endeksleri oluşturulmuştur.

Sürdürülebilirlik endekslerinin oluşturulması ile birlikte firmaların söz konusu endekse alınmasının etkileri finans literatüründe geniş bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı holdingler ve yatırım firmalarının BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne alınma olayının (duyuru ve giriş), hisse senetlerinin getirisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olup olmadığı başka bir ifadeyle sürdürülebilirlik endeksine alınma olayına yatırımcıların nasıl tepki verdiği, söz konusu bilginin sermaye piyasaları tarafından fiyatlandırılıp fiyatlandırılmadığını araştırmaktır. Olay çalışması metodolojisinin kullanıldığı çalışma, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nin oluşturulduğu 2014 yılı ile 2020 yılları arasında gerçekleşen 12 adet firmanın sürdürülebilirlik endeksine alınma olayını kapsamaktadır.

2. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası alanda küresel bir uygulama planı haline gelmiş olup, günümüzde üzerinde sıklıkla durulan ve yazılan konuların başında yer almaktadır. Sürdürülebilirlik kelimesi Latince "subtenir" kelimesinden türetilmiştir, aşağıdan koruma veya desteklemek anlamına gelmektedir (Muscoe, 1995). Sürdürülebilirlik kavramının birçok tanımı bulunmaktadır fakat en basit anlamıyla doğa kaynaklarının devamlılığının sağlanabilmesi olarak tanımlanmıştır (Gladwin vd., 1995).

Literatürde belirtilen tanımlamalar ışığında sürdürülebilirlik, işletme ve paydaşlarının günümüzdeki gereksinimlerini giderirken, aynı zamanda gelecekte gereksinim duyabileceği beşerî ve ekolojik kaynakların muhafaza edilmesi, devam ettirilmesi ve güçlendirilmesine imkân sağlayan işletme stratejileri ve etkinliklerinin kabullenilmesi olarak tanımlanabilir.

Tüm dünyada kaynakların her geçen gün tükenmesi, nüfus artışı ve tüketici yaşam biçimlerinin hakimiyeti, ekolojik ve sosyal dengelerin bozulmasına ve yok olmasına neden olmaktadır. Günümüzde kurumsal sürdürülebilirlik kavramı yalnızca işletmelerin karlılığını artırmaya yönelik faaliyetlerini değil, işletmenin sosyal,

ekonomik ve çevresel içerikli beklentilerini kapsayan anlayışa bırakmıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak da sürdürülebilirlik kavramı işletmeler ve yatırımcılar için her geçen yıl daha da önemli olmaya başlamıştır. İktisadi bir varlık olan işletmelerin var olabilme yeteneklerini devam ettirebilmeleri için kurumsal olarak sürdürülebilirlik çalışmalarına önem vermeleri zorunlu bir hale gelmiştir. Bu doğrultuda işletmelerin ortaklara sorumluluğu veya potansiyel olabilecek yatırımcılara karşı değil, aynı zamanda tüm paydaşlara karşı sorumlu olduğu ve bu sorumlulukla bağlantılı birçok neden, firmaların sürdürülebilirlik kavramını yönetim politikalarında dikkate almaları gerektiğini göstermiştir. Bu nedenler aşağıda belirtilmiştir (Aksoy, 2013).

- ✓ İklim değişikliğinin neden olduğu küresel çevre felaketleri,
- ✓ Uluslararası düzeyde yapılan ticari anlaşmalarda “sürdürülebilirlik” kriterinin yer almaya başlaması,
- ✓ Uluslararası finans kuruluşlarının kredi koşullarına sürdürülebilirlik kavramının eklenmesi,
- ✓ Tedarik zinciri yönetimine çevresel, ekonomik ve sosyal göstergelerin dahil edilmesi,
- ✓ Uluslararası finans piyasalarında sürdürülebilir ve sorumlu yatırım gibi kavramların oluşması,
- ✓ Yatırımcılar yatırım kararları verirken finansal sonuçlara ek olarak sosyal ve çevresel performansın da etkilenmesi,²
- ✓ Firmaları ürün ve hizmetlerden daha sorumlu olmaya teşvik eden çevresel ve sosyal konulara müşteri ve tüketici duyarlılığı,
- ✓ Borsaların kote olma koşullarına sosyal ve çevresel göstergeler ile finansal raporların yayımlanması koşulunun eklenmesi,
- ✓ Sosyal ve çevresel duyarlılığın bir firmanın marka değerini ve imajını geliştirdiği fikri,
- ✓ Bu alanlardaki firmaların sosyal, çevresel ve finansal kaynaklarını etkin kullanarak uzun vadede rekabet avantajı elde etmeleri önemli hale gelmesi,

Tüm bu faktörler, firmaların sürdürülebilir kalkınma kriterlerini dikkate alarak yönetim politikalarında kurumsal sorumluluğu dikkate almaları gerektiğini göstermiştir. Sürdürülebilirliğin amacı, ekonomik faktörlerin yanı sıra sosyal ve ekolojik faktörleri de tüm karar alma mekanizmalarına ve risk yönetimine dahil ederek firmalar için uzun vadeli değer yaratmaktır.

2.1. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Bileşenleri

1990'lı yıllardan günümüze kadar sürdürülebilirlikle ilgili yazın incelendiğinde iş dünyası ve birçok araştırmacı sürdürülebilirliğin gerçekleştirilebilmesi için çevresel, sosyal ve ekonomik standartların elde edilmesi hakkında birçok fikir ortaya koymuşlardır. Kurumsal sürdürülebilirliğin dinamiklerini nelerin meydana getirdiğini ve bu dinamiklerin en iyi şekilde uygulanması konusunda çok az görüş bulunmaktadır. Son dönemlerde işletmelerin toplumda artan görevleri nedeniyle kurumsal sürdürülebilirlik kavramı önemli hale gelmiştir (Senal ve Ateş, 2012). Günümüzde işletmelerin sürdürülebilirliği elde etmesi için çevre kirliliğini minimum seviyeye düşürecek üretim ve süreçleri benimsemesi, toplum ve paydaşlarla olan ilişkilerini iyileştirmeye yönelik yaklaşımlar geliştirmeleri gerekmektedir (Besler, 2009).

2.1.1. Sürdürülebilir Gelişme

Sürdürülebilirliğin temelinde sürdürülebilir gelişme anlayışı vardır. Sürdürülebilir gelişmenin işletme sürdürülebilirliği konusunda iki yönlü ilişkisi bulunmaktadır. Birincisi, firmaların dikkat etmeleri gereken öncelikle çevresel, ekonomik ve sosyal konulardaki performansların belirlenmelerine olanak tanımaktadır. İkinci olarak, işletmeler ve hükümetler ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlikte ortak sosyal hedeflere ulaşılmasına yardımcı olurlar (Bibri, 2008).

Sürdürülebilir gelişme kavramının çevresel adalet, ekonomik başarı ve toplumsal eşitlik gibi 3 temel noktada birleştiği söylenebilir Ekolojik sürdürülebilir gelişme; doğayı ve ekosistemleri korumak, insanların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak, tüketilen enerji yerine yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, mevcut üretim süreçlerini yeniden tasarlamak, atık ve hava kirliliğini en aza indirmek için yeni teknolojiler kullanmak, geri dönüşüm ve yeniden kullanıma ve zararlı etkilere uygun ürünler üretmek gibi süreçleri kapsamaktadır. Bu süreçleri uygulayan firmalar sürdürülebilirliğe önemli katkı sağlamaktadır (Sarıkaya ve Kara, 2007).

2.1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Sürdürülebilirlik anlayışının gelişimini destekleyen kavramlardan biri olan sosyal sorumluluk, firmanın sadece ortaklarının değil tüm menfaat sahiplerinin finansal, yasal, etik ve özgür beklentilerini karşılaması anlamına gelir.

Küreselleşen ekonomide işletmelerin, refah ve istihdam yaratmanın ötesinde daha etkili olması; firmaların faaliyetlerini gerçekleştirirken paydaşlarıyla iletişimlerini esnasında gönüllü olarak sosyal ve çevresel kaygıları göz önünde bulundurması kurumsal sosyal sorumluluk tanımını betimlemektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirliğin tüm içeriğini özellikle de çevresel sürdürülebilirliği temel alarak işletmelerin yaşam sürelerini devam ettirmelerini ve uzun dönemli başarılarını arttırmalarını sağlayan kavramlardan birisidir (Aras ve Crowther, 2009).

2.1.3. Sosyal Paydaş Teorisi

Paydaş teorisi, işletmelerin niçin kurumsal sürdürülebilirlik paralelinde iş yapmak zorunda oldukları konusunda önemli bir destek sağlamaktadır. Paydaşlarının ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için çaba sarf eden işletmeler, sürdürülebilir olarak kabul edilmektedir. Paydaşların istek ve beklentilerinin karşılanması ve müşterilere sunulan ürün kalitesinin artırılması kurumsal sürdürülebilirliğin amaçları arasındadır (Garvare ve Johansson, 2010).

2.1.4. Kurumsal Hesap Verilebilirlik

Hesap verebilirlik ilkesi, bir kişi veya kuruluşun davranışlarının ortaya çıkarılması, delil sunulması veya raporlanması ve kurul kararlarının izlenmesi anlamına gelmektedir. Hesap verebilirlik ilkesi, çıkar gruplarını ilgilendiren konularda iş hayatı ile çıkar grupları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin kuralları açıklar. İşle ilgili çıkar grupları; müşteriler, alacaklılar, tedarikçiler, hissedarlar ve çalışanlar, sendikalar, çeşitli sivil toplum kuruluşları, devlet ve şirkete yatırım yapmayı planlayan potansiyel tasarruf sahiplerini kapsamaktadır (Tuzcu, 2003).

2.2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Dayandığı Yaklaşımlar

Kurumsal sürdürülebilirlik, geleneksel olarak ekonomik büyüme ve kar maksimizasyonu yönetim anlayışına bit alternatiftir. Toplumsal eşitlik, adalet ve çevreyi koruma, ile karlılık gibi hedefler arasında denge sağlanmalıdır (Çalışkan, 2012). Şekil 1'de sürdürülebilir işletme ve kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımları yer almaktadır. Şekilde görüldüğü üzere kurumsal sürdürülebilirlik öncelikle sosyal daha sonra çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik yaklaşıma sahip üç temel boyutu vardır.

Şekil 1. Sürdürülebilir İşletme ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Kaynak: (Saban vd., 2017)

2.2.1. Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, çevreye verilen zararlara, doğal kaynakların yanlış kullanımına ve tahribatlara dikkat çekmekte ve örneğin doğal kaynakların daha verimli kullanılması, geri dönüşüm ve kullanım, temiz üretim, yeniden üretim ve geri dönüşüm, konularına vurgu yapmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik, bu kaynakların kullanımı konusunda hassasiyet sağlamakta ve işletmelerin örneğin üretim, pazarlama, planlama ve tüketimde çevresel sürdürülebilirliği ön planda tutmasına katkı sağlamaktadır (Steurer vd., 2005).

2.2.2. Sosyal Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik; eşitlik, sosyal haklar, kültürel çoğulculuğa saygı, siyasal süreçlere katılım, sosyal içerme ve dayanışma kavramları toplumların yaşam kalitesini yükseltmektedir.

2.2.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik

İşletmelerin yaşamını sürdürebilmeleri açısından en temel koşul ekonomik sürdürülebilirliklerini sağlamaktan geçmektedir. Ekonomik ve kurumsal sürdürülebilirlik, karın optimizasyonu ve konvansiyonel büyüme modeline alternatif olarak kabul edilmiş, gelişim süreci niteliğinde bir yönetim kuramıdır (Wilson, 2003). Ekonomik sürdürülebilirlik aynı zamanda firmaların sahip olduğu çeşitli sermayelerin etkin kullanılıp kullanılmadığını da belirlemektedir. Bu sermaye türleri, finansal sermaye (varlıklar, yükümlülükler), maddi sermaye (makine, envanter) ve maddi olmayan sermayedir (bilgi, teknoloji, yazılım vb.) (Elkington, 1997).

2.3. Sürdürülebilirlik Endeksleri

Sürdürülebilir finans kavramının artan popülaritesi ve yatırımcıların için sürdürülebilirlik yaklaşımının öneminin artması, sorumlu yatırımlara yönelen yatırımcı sayısının hızla yükselmesi gibi çeşitli faktörler menkul kıymet borsalarında sürdürülebilirlik endekslerinin oluşturulmasına yol açmıştır.

Sürdürülebilirlik endeksleri, sürdürülebilir yatırımları desteklemek ve yatırımcıları bu alanda faaliyetlerde bulunan ve sürdürülebilirliğe önem veren firmalarla buluşturmak için oluşturulmuştur. Sürdürülebilirlik endeksine alınacak firmaların değerlendirilmesinde genellikle çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim kriterleri kullanılmaktadır. Bu değerlendirme kriterleri kapsamında firmaların çevresel ve sosyal çevre konularında nasıl davrandıkları ve ne tür faaliyetlerde ve yatırımlarda buldukları, kurumsal yönetim ilkelerine ne derecede bağlı oldukları konusunda bilgi paylaşması yatırımcıların ve kurumsal paydaşların ayırım yapmasını kolaylaştırmaktadır. Sürdürülebilirlik endekslerinin arkasındaki fikir, sürdürülebilir uygulamaların hissedarlara fayda sağlayan uzun vadede değer yaratma potansiyelinin bir bileşeni olduğudur (Ching vd., 2017).

3. Literatür Taraması

Firmaların sürdürülebilirlik endeksine alınma veya çıkarılma olayının hisse senetleri üzerindeki etkisini araştıran çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Parlakkaya, Kahraman ve Cihan (2019), BIST Sürdürülebilirlik Endeksine dahil olmanın hisse senedi getirisi üzerindeki etkisini incelemiştir. 2014, 2015 ve 2016 yıllarını kapsayan çalışma, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 43 firmayı kapsamaktadır. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olmanın hisse senedi getirilerine herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Duranay ve Yağcılar (2020), yatırımcıların, firmaların BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olmasına veya çıkarılmasına yönelik tepkilerini araştırmışlardır. 2018 ve 2019 yıllarında ilk kez endekste değerlendirmeye alınan firmalar, endekse dahil olan ve olmayan firmalar olmak üzere iki gruba ayrılarak, iki grup üzerinden olumsuz ve olumlu tepkiler ölçülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, bir firmanın sürdürülebilirlik endeksine alınması, yatırımcılar tarafından kesin bir şekilde pozitif veya negatif bir tepkiyle karşılanmaktadır. Ancak endekse dahil olmanın negatif bir tepkiyle karşılandığı görülmüştür.

Gök ve Gökşen (2020), bankaların Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi'ne (XUSRD) dahil edilmesinin getiri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma Kasım 2014 ile Ekim 2019 arasında XUSRD'de listelenen sekiz bankayı kapsamaktadır. Ortalama anormal getirinin genel olarak duyurudan önce olumsuz, duyurudan sonra olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Kümülatif ortalama anormal getirinin (CAAR), olaydan 10 gün öncesinden olay tarihine kadar negatif olarak arttığı, iyileşme ilk günden itibaren başladığı ve olaydan 10 gün sonra ilk kez pozitif değere ulaştığı tespit edilmiştir. Olaydan 10 gün sonraki CAAR değerleri ile olaydan 10 gün önceki CAAR değerleri arasındaki ortalama farkın pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular sonucu bankaların XUSRD'ye katılımının yatırımcılar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Chinkulkijniwat ve Siwasarit (2021), 2012-2020 döneminde hisse senetlerinin Dow Jones Sustainability World Index ve Dow Jones Sustainability Emerging Market Index'e alınmasının etkileri incelenmiştir. Hisse senetlerinin endekse dahil edilmesinin, Dow Jones Sustainability World Index'in performansında anlamlı bir artışa yol açtığı ancak Dow Jones Sustainability Emerging Market Index'in performansında istatistiksel olarak anlamlı bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Köten (2022), BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde işlem gören altı bankanın endekste yer almadıkları 2013 yılı ve endekste yer aldıkları 2020 yılı için performans değerlemelerinin anlamlı olup olmadığını Paired T-testi yardımı ile araştırmıştır. Bu amaçla yapılan analizlerde, hisse senedi fiyatının yanı sıra fiyat/kazanç oranı, piyasa

değeri/defter değeri oranı, işlem hacmi ve nakit akışı değişkenlerinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Endekse dahil edildikten sonra sadece bankaların işlem hacimlerinin artmasının dikkat çektiği belirtilmiştir. Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi yeni bir endeks olduğu ve endeks derinleştikçe bankaların hisse senedi değerlerine ve diğer performans göstergelerine etkisinin olumlu olabileceği ifade edilmiştir.

4. Yöntem

Çalışma kapsamında, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamında 2014 - 2020 yılları arasında faaliyette bulunan holdingler ve yatırım firmalarını kapsamaktadır. Tablo 1’de holdingler ve yatırım firmalarının endekse dahil edilme duyuru tarihleri ile endekse giriş tarihleri gösterilmektedir.

Tablo 1. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde Yer Alan Holdingler ve Yatırım Firmalarının Duyuru ve Endekse Giriş Tarihleri

Sayı	Kod	Hisse Adı	Duyuru Tarihi	Giriş Tarihi
1	AGHOL	ANADOLU GRUBU HOLDING	26.11.2020	01.12.2020
2	ANACM	ANADOLU CAM	26.10.2018	01.11.2018
3	DOHOL	DOGAN HOLDING	25.10.2016	01.11.2016
4	GLYHO *	GLOBAL YAT. HOLDING	25.10.2016	01.11.2016
4	GLYHO	GLOBAL YAT. HOLDING	26.10.2018	01.11.2018
5	KCHOL	KOC HOLDING	04.11.2014	04.11.2014
6	POLHO	POLISAN HOLDING	27.10.2017	01.11.2017
7	SAHOL	SABANCI HOLDING	04.11.2014	04.11.2014
8	SISE	SISE CAM	25.10.2016	01.11.2016
9	SODA	SODA SANAYII	27.10.2017	01.11.2017
10	TAVHL	TAV HAVALIMANLARI	04.11.2014	04.11.2014
11	TKFEN	TEKFEN HOLDING	25.10.2016	01.11.2016
12	TRKCM	TRAKYA CAM	25.10.2019	01.11.2019

Kaynak: Tablo Kamuyu Aydınlatma Platformu ve Borsa İstanbul resmi internet sitesinden temin edilerek oluşturulmuştur. * Global Yatırım Holding iki kez endekse alınıp çıkartılmıştır.

Çalışmada, holdingler ve yatırım firmalarının BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne alınacağına dair yapılan duyuru olayı ile söz konusu endekse giriş olayının, hisse senetlerinin kümülatif anormal getirileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı olay çalışması (event-study) yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Olay çalışması kapsamında kümülatif anormal getiriler hesaplanmıştır. Daha sonra Shapiro-Wilk Testi ile verilerin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmıştır. Ardından veriler normal dağılıma sahipse parametrik bir test olan Tek Örneklem t-Testi, veriler normal dağılıma sahip değilse parametrik olmayan bir test olan Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıra Testi kullanılarak endekse

alınma olayının (duyuru ve giriş), hisse senetlerinin anormal getirilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir.

Olay çalışması; firmaya özgü kar duyurusu, hisse senedi bölünmesi, birleşme ve borçlanma gibi olaylarda yatırımcıların normal üstü bir getiri yani anormal getiri elde edip etmediklerinin, olaydan belli bir süre öncesini ve sonrasını kapsayan bir olay penceresi belirlenerek analiz edilmesi olarak tanımlanmaktadır. (Peterson, 1989). Anormal getiri, olay çalışmalarının çıkış noktasını oluşturmakta ve belirli bir olayın işletme değeri üzerindeki etkisine odaklanmaktadır (Can Mutan ve Topcu, 2009). Birçok finansal olay çalışmalarında birbirini takip eden dört adım yer almaktadır. İlk olarak olayın tanımlanması daha sonra olay penceresinin tanımlanması daha sonra olayın etkilerinin değerlendirilmesi ve son olarak modelin kurulup test edilerek sonuçların değerlendirilmesi şeklinde sıralanabilir (Sakarya, 2011).

Yapılan olay çalışmasında, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine dahil olacağına dair duyurunun yapıldığı tarih (Duyuru Tarihi - DT) ve sürdürülebilirlik endeksine girdikleri tarih (Giriş Tarihi - GT) olmak üzere iki farklı olay günü kullanılmıştır. Bir hisse senedinin sürdürülebilirlik endeksine dahil olması olayının, o hisse senedinin getirisini etkileyebileceğini ileri süren Cheung ve Roca'nın (2013) çalışmasından hareketle, söz konusu iki olay (DT ve GT) etrafında hisse senedi davranışının farklı yönlerini değerlendirmek için altı adet olay penceresi belirlenmiştir. Ancak söz konusu çalışmadan farklı olarak, duyuru tarihinden 5, 4, 3, 2 ve 1 gün öncesinde sürdürülebilirlik endeksine alınmaya dair daha yakın tarihli bir beklenti etkisinin varlığını görebilmek için ve duyuru tarihinde de bir etkinin olabileceği düşüncesinden hareketle, söz konusu zaman aralıkları için de olay pencereleri oluşturulmuş ve DT öncesi olay pencereleri kapsamında incelenmiştir. Benzer şekilde, sürdürülebilirlik endeksine giriş tarihinden önceki daha yakın tarihli olası etkileri görebilmek amacıyla, duyuru tarihinden sonraki 1, 2, 3 ve 4. gün ile giriş tarihi arasındaki zaman dilimleri için de olay pencereleri oluşturulmuş ve DT-GT olay pencereleri kapsamında araştırılmıştır.

DT öncesi olay penceresi (DT-10; DT), duyurudan önce bir beklenti etkisinin varlığını tespit etmeyi amaçlarken, DT-GT olay penceresi (DT+1; GT), duyuru ve giriş tarihleri arasındaki olası fiyat değişikliklerini test etmek için kullanılmıştır. GT olay pencereleri ile GT sonrası (post-release) olay pencereleri [(GT+6, GT+6) ve (GT+6, GT+10)] sürdürülebilirlik endeksine giriş olayının hisse senedi fiyatları üzerindeki etkisini incelemek için kullanılmıştır. Kısa vade fiyat etkisi pencereleri [DT+1, GT+10] ve (DT+1, GT+30)] ise geçici fiyat değişikliklerini kalıcı olanlardan ayırt edebilmek amacıyla kullanılmıştır (Cheung ve Roca 2013).

Tahmin penceresi, olay tarihinden önceki 10. günden geriye doğru 250 günü kapsamaktadır. Beklenen getirileri hesaplamak için piyasa modelinden faydalanılmıştır. Tahmin penceresi, beklenen getirilerin hesaplanması için gerekli

olan parametreleri hesaplamak için kullanılmıştır. Hisse senetlerinin anormal getiri oranlarını hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

Anormal Getiri = Fiili Getiri Oran - Beklenen Getiri Oran

$$AR_{it} = R_{it} - E(R_{it})$$

Formülde yer alan; AR_{it} i hisse senedinin t günündeki anormal getirisini, R_{it} i hisse senedinin t günündeki fiili getirisini, $E(R_{it})$ i hissesinin t günündeki beklenen getirisini temsil etmektedir. Anormal getiri oranı formülünde yer alan fiili getiri oranını (R_{it}) hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$R_{it} = \frac{P_{it} - P_{it-1}}{P_{it-1}}$$

Formülde yer alan P_{it} , i hisse senedinin t günündeki kapanış fiyatını, P_{it-1} ise i hisse senedinin t-1 günündeki kapanış fiyatını göstermektedir.

Anormal getiri oranı formülünde yer alan beklenen getiriyi [$E(R_{it})$] hesaplamak için piyasa modeli kullanılmıştır. Piyasa modeline göre bir hisse senedinin beklenen getirisi aşağıdaki regresyon denklemi aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$E(R_{it}) = \alpha_i + \beta_i(R_{mt}) + \varepsilon_{it}$$

$$E(\varepsilon_{it}) = 0; \quad \text{Var}(\varepsilon_{it}) = \sigma_i$$

$E(R_{it})$, i hisse senedinin t dönemindeki beklenen getirisini, α_i piyasa portföyünün getirisi sıfırken, β_i i hisse senedinin getirisini, β_i i hisse senedinin beta katsayısını, (R_{mt}) piyasa portföyünün getirisini, ε_{it} ise ortalaması ve varyansı sıfır olan hata terimini göstermektedir (Levy, 1978). Çalışmada piyasa portföyünü temsilen BIST 100 Endeksi kullanılmıştır. Piyasa modelinin denkleminde yer alan α ve β parametreleri, tahmin penceresi dönemindeki hisse senedi getirilerinin bağımlı değişken, BIST 100 Endeks getirilerinin ise bağımsız değişken olduğu regresyon modeli kullanılarak hesaplanmıştır.

Hisse senetlerinin filli getiri oranları ile beklenen getiri oranları arasındaki fark alınarak anormal getiriler hesaplandıktan sonra aşağıdaki formülden faydalanılarak ortalama anormal getiri oranları (AAR) hesaplanmıştır.

$$AAR_{it} = \sum_{i=1}^N \frac{1}{N} AR_{it}$$

Hesaplanan ortalama anormal getiriler (AAR), aşağıdaki formülde gösterildiği gibi sırasıyla birbiri ile toplanarak kümülatif anormal getiriler (CAR) hesaplanmıştır.

$$CAR_{it} = \sum_{t=1}^N AAR_{it}$$

Yatırımcıların, genel olarak olayın gelecekte pozitif veya negatif nakit akışlarıyla sonuçlanacağına dair bir beklentiye sahip olup olmamasına bağlı olarak kümülatif

anormal getirilerin pozitif veya negatif olması beklenir (Konchitchki ve O'Leary, 2011).

Tüm olay pencereleri için hesaplanan kümülatif anormal anormal getirilerin parametrik veya parametrik olmayan yöntemler kullanılarak istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için öncelikle normal dağılım testi yapılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını araştırmak için Shapiro-Wilk normal dağılım testi kullanılmıştır. Shapiro-Wilk testi ile aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H₀: Olay penceresindeki zaman aralığı için hesaplanan veriler normal dağılım göstermektedir.

H₁: Olay penceresindeki zaman aralığı için hesaplanan veriler normal dağılım göstermemektedir.

Her bir olay penceresi için hesaplanan kümülatif anormal getiri oranlarının istatistiksel olarak sıfırdan farklı olup olmadığını belirlemek için aşağıdaki hipotezler kurulmuş ve hangi hipotezin geçerli olduğu Tek Örneklem t-Testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile sınanmıştır.

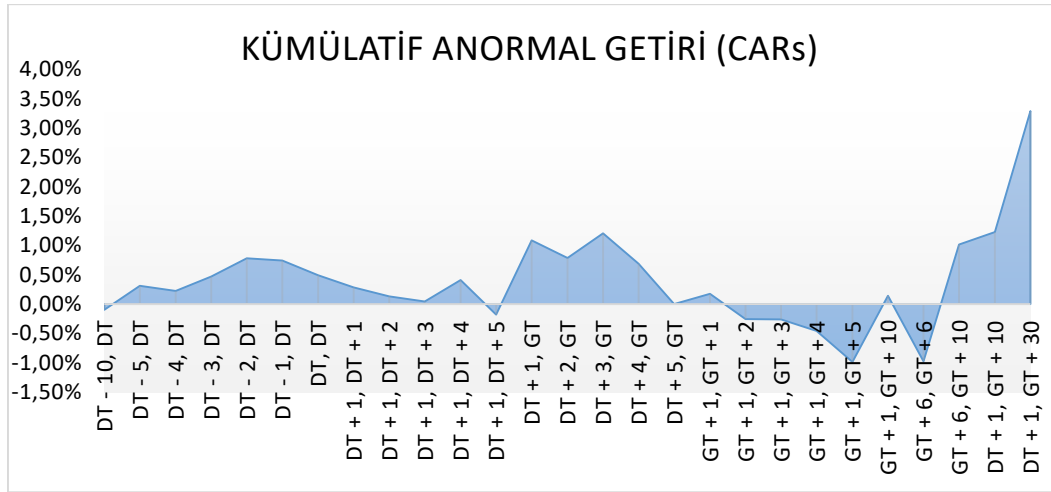
H₀: Olay penceresi için hesaplanan kümülatif anormal getiri oranı sıfıra eşittir ($\mu = 0$).

H₁: Olay penceresi için hesaplanan kümülatif anormal getiri oranı sıfıra eşit değildir ($\mu \neq 0$).

5. Bulgular

Şekil 2'de BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olan holdingler ve yatırım firmalarının her bir olay penceresine ait kümülatif anormal getirilerinin grafiksel gösterimi yer almaktadır. Grafik incelendiğinde, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine dahil olacağına dair duyuru tarihlerinden ve söz konusu endekse giriş tarihlerinden önceki ve sonraki olay pencerelerinde kümülatif anormal getirilerin çoğunlukla pozitif olduğu görülmektedir. Ancak grafikte görülen pozitif ve negatif anormal getirilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek gerekmektedir.

Şekil 2. Kümülatif Anormal Getiri (CAR) Değerleri

Tablo 2. Kümülatif Anormal İşlem Getiri Oranları (CAR) için Shapiro-Wilk Testi Sonuçları

Olay Pencerelemi	p - değerleri
DT - 10, DT	0,3005 *
DT - 5, DT	0,4775 *
DT - 4, DT	0,1936 *
DT - 3, DT	0,8079 *
DT - 2, DT	0,6595 *
DT - 1, DT	0,6669 *
DT, DT	0,0903 *
DT + 1, DT + 1	0,3383 *
DT + 1, DT + 2	0,2046 *
DT + 1, DT + 3	0,3186 *
DT + 1, DT + 4	0,0017
DT + 1, DT + 5	0,0000
DT + 1, GT	0,3331 *
DT + 2, GT	0,0066
DT + 3, GT	0,0005
DT + 4, GT	0,0000
DT + 5, GT	0,0000
GT + 1, GT + 1	0,6514 *
GT + 1, GT + 2	0,5588 *
GT + 1, GT + 3	0,0572 *
GT + 1, GT + 4	0,3954 *
GT + 1, GT + 5	0,3667 *
GT + 1, GT + 10	0,6508 *
GT + 6, GT + 6	0,0020
GT + 6, GT + 10	0,3294 *
DT + 1, GT + 10	0,2542 *
DT + 1, GT + 30	0,7737 *

* simgesi, % 5 anlam düzeyinde normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Olay pencerelerine ait kümülatif anormal getirilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek için öncelikle kümülatif anormal getiri oranlarının normal dağılım gösterip göstermedikleri araştırılmıştır. Bunun belirlenmesinde Shapiro-Wilk testi dikkate alınmıştır.

Kümülatif anormal getiri oranlarının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için gerçekleştirilen Shapiro-Wilk Testi sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

(DT+1, DT+4), (DT+1, DT+5), (DT+2, GT), (DT+3, GT), (DT+4, GT),(DT+5, GT), (GT+6, GT+6) olay pencerelerine ait olasılık değerlerinin %5’ten küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilmiş ve verilerin normal dağılmadığını ifade eden H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu olay pencerelerinde, kümülatif anormal getirilerde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır.

(DT-10, DT), (DT-5, DT), (DT-4, DT), (DT-3, DT), (DT-2, DT), (DT-1, DT), (DT, DT), (DT+1, DT+1), (DT+1, DT+2), (DT+1, DT+3), (DT+1, GT), (GT+1, GT+1), (GT+1, GT+2), (GT+1, GT+3), (GT+1, GT+4), (GT+1, GT+5), (GT+1, GT+10), (GT+6, GT+10), (DT+1, GT+10), (DT+1, GT+30) olay pencerelerine ait olasılık değerlerinin %5’ten büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla verilerin normal dağıldığını ifade eden H_0 hipotezi kabul edilmiş, H_1 hipotezi ise reddedilmiştir. Bu nedenle, söz konusu olay pencerelerinde, kümülatif anormal getirilerde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Örneklem t-Testi araştırılmıştır. Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Kümülatif Anormal Getiri Oranları (CAR) için Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Olay Pencereleri	p - değerleri
DT + 1, DT + 4	0,4990
DT + 1, DT + 5	0,1088
DT + 2, GT	0,2411
DT + 3, GT	0,0431 *
DT + 4, GT	0,0679
GT + 6, GT + 6	0,5525

* simgesi, % 5 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3’te yer alan anlam düzeyleri (p-değerleri) incelendiğinde, (DT+3, GT) olay penceresi hariç tüm olay pencerelerinde anlam düzeyinin % 5’ten büyük olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre (DT+3, GT) olay penceresi hariç diğer olay

pencerelerinde kümülatif anormal getiri oranlarının sifıra eşit olduğunu ifade eden H_0 hipotezi kabul edilirken, alternatif hipotez reddedilmiştir.

Kümülatif anormal getiri oranlarının normal dağılım gösterdiği olay pencereler için yapılan Tek Örneklem t-Testi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Kümülatif Anormal Getiri Oranları (CAR) İçin Tek Örneklem t-Testi Sonuçları

Olay Pencereleri	p - değerleri
DT - 10, DT	0,9552
DT - 5, DT	0,7751
DT - 4, DT	0,7986
DT - 3, DT	0,5968
DT - 2, DT	0,1645
DT - 1, DT	0,1747
DT, DT	0,4491
DT + 1, DT + 1	0,3378
DT + 1, DT + 2	0,6955
DT + 1, DT + 3	0,9288
DT + 1, GT	0,1883
GT + 1, GT + 1	0,6728
GT + 1, GT + 2	0,6635
GT + 1, GT + 3	0,7431
GT + 1, GT + 4	0,5094
GT + 1, GT + 5	0,2496
GT + 1, GT + 10	0,8897
GT + 6, GT + 10	0,2942
DT + 1, GT + 10	0,4232
DT + 1, GT + 30	0,3721

* simgesi, % 5 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 4'te elde edilen sonuçlara göre tüm olay pencerelerinde hiçbir anlam düzeyinin % 5'ten küçük olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle tüm olay pencerelerine ait kümülatif anormal getiriler %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak sıfırdan farklı değildir. Dolayısıyla, tüm olay pencereleri için H_0 hipotezi kabul edilirken, alternatif hipotez reddedilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Örneklem t-Testi ve Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıra Testi'nden elde edilen sonuçlar tek bir tablo haline getirilerek Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Kümülatif Anormal Getiri Oranları İçin Tek Örneklem t-Testi ve Tek Örneklem Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Sonuçları

Olay Pencereleeri	Olay Günleri	CAR	Percent>0	p-değerleri
DT Öncesi Olay Pencereleeri	DT - 10, DT	-0,10%	38,46%	0,9552 t-testi
	DT - 5, DT	0,31%	53,85%	0,7751 t-testi
	DT - 4, DT	0,23%	46,15%	0,7986 t-testi
	DT - 3, DT	0,47%	61,54%	0,5968 t-testi
	DT - 2, DT	0,78%	69,23%	0,1645 t-testi
	DT - 1, DT	0,74%	69,23%	0,1747 t-testi
	DT, DT	0,49%	76,92%	0,4491 t-testi
	DT + 1, DT + 1	0,28%	69,23%	0,3378 t-testi
DT Olay Pencereleeri	DT + 1, DT + 2	0,13%	46,15%	0,6955 t-testi
	DT + 1, DT + 3	0,04%	62,50%	0,9288 t-testi
	DT + 1, DT + 4	0,41%	42,86%	0,4990 Wilcoxon
	DT + 1, DT + 5	-0,18%	0,00%	0,1088 Wilcoxon
DT ve GT Olay Pencereleeri	DT + 1, GT	1,09%	60,00%	0,1883 t-testi
	DT + 2, GT	0,79%	60,00%	0,2411 Wilcoxon
	DT + 3, GT	1,21%	100,00%	0,0431*Wilcoxon
	DT + 4, GT	0,69%	100,00%	0,0679 Wilcoxon
GT Olay Pencereleeri	DT + 5, GT	0,00%	0,00%	0,0000
	GT + 1, GT + 1	0,18%	53,85%	0,6728 t-testi
	GT + 1, GT + 2	0,26%	30,77%	0,6635 t-testi
	GT + 1, GT + 3	0,26%	38,46%	0,7431 t-testi
	GT + 1, GT + 4	0,46%	23,08%	0,5094 t-testi
	GT + 1, GT + 5	0,99%	23,08%	0,2496 t-testi
	GT + 1, GT + 10	0,14%	61,54%	0,8897 t-testi
GT Sonrası Olay Pencereleeri	GT + 6, GT + 6	-0,97%	46,15%	0,5525 Wilcoxon
	GT + 6, GT + 10	1,02%	46,15%	0,2942 t-testi
Kısa Dönem Fiyat Etkisi Olay Pencereleeri	DT + 1, GT + 10	1,23%	69,23%	0,4232 t-testi
	DT + 1, GT + 30	3,29%	53,85%	0,3721 t-testi

* simgesi, % 5 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir. DT: Duyuru Tarihi, GT: Giriş tarihi. Üçüncü sütun, hisse senetlerinin her bir olay penceresindeki ortalama kümülatif anormal getirisini (CAR) göstermektedir. Dördüncü sütun her bir olay penceresinde hisse senetlerinin pozitif CAR yüzdesini göstermektedir.

6. Sonuç

Firmaların sürdürülebilirlik kapsamında çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim alanında yürüttükleri faaliyetlerin ve yatırımların sürekli artması sürdürülebilirlik endekslerinin geliştirilmesine yol açmış ve sürdürülebilirlik alanındaki yatırım ve faaliyetlerin firmaların performansını nasıl etkilediği, sermaye piyasalarında fiyatlandırılıp fiyatlandırılmadığı, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alınmasına yatırımcıların nasıl bir tepki verdiği finans literatürde tartışılan en güncel konulardan biri haline gelmiştir.

Literatür incelendiğinde, Türkiye özelinde hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alınma olayının, yatırımcılara anormal bir getiri sağlayıp sağlamadığı konusunda çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne alınma olayının (duyuru ve giriş), hisse senetlerinin getirisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. 2014-2020 yıllarını kapsayan çalışmada, olay çalışması metodolojisi kullanılmış ve 12 adet holding ve yatırım firmasının sürdürülebilirlik endeksine alınma olayı incelenmiştir.

DT öncesi tüm olay pencerelerinde ise pozitif kümülatif anormal getiriler oluşmuştur ancak DT öncesi olay pencerelerinde ortaya çıkan getirilerin hiçbiri istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuç, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alınacağına dair yapılan duyurudan önce bir beklenti etkisinin söz konusu olmadığını göstermektedir. DT olay pencereleri incelendiğinde, (DT+1, DT+5) olay penceresi hariç tüm olay pencerelerinde pozitif kümülatif anormal getiri söz konusudur ancak ortaya çıkan getirilerin hiçbiri istatistiksel olarak anlamlı değildir.

DT-GT olay pencereleri incelendiğinde, tüm olay pencerelerinde pozitif kümülatif anormal getirilerin olduğu görülmektedir. Ancak sadece (DT+3, GT) olay penceresine ait kümülatif anormal getiriler istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum, sürdürülebilirlik endeksine alınacağı ilan edilen hisse senetlerini, duyuru tarihinden üç gün sonra satın alıp, sürdürülebilirlik endeksine girdiği tarihe kadar elinde tutan yatırımcıların piyasanın üzerinde bir getiri sağlayabileceğine işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, duyuru tarihinden sonraki gün satın al ve giriş tarihine kadar elde tut şeklinde ifade edilebilecek basit bir satın al elde tut stratejisinin, yatırımcılara piyasanın üzerinde bir getiri olanağı sunduğu söylenebilir.

GT olay pencereleri incelendiğinde, tüm olay pencerelerinde kümülatif anormal getiriler pozitif fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bulgu, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine girmesine dair bilginin, giriş tarihini takip eden 1, 2, 3, 4, 5 ve 10 günlük dönemde hisse senetlerinin fiyatında istatistiksel olarak anlamlı bir etki yaratmadığını ortaya koymaktadır.

GT sonrası olay pencereleri de, sürdürülebilirlik endeksine giriş olayının hisse senetlerinin fiyatı üzerindeki etkisini incelemek için oluşturulan olay pencerelerindedir. (GT+6, GT+6) olay penceresinde negatif, (GT+6, GT+10) olay penceresinde ise pozitif kümülatif anormal getiri söz konusudur ancak her ikisi de

istatistiksel olarak anlamlı değildir. Hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alındığına dair bilgi, giriş tarihinden sonraki 6 günlük ve 6. gün ile 10. gün arasındaki zaman diliminde, yatırımcılar için istatistiksel olarak anlamlı bir getiri sağlamamıştır.

Geçici fiyat değişikliklerini (örneğin 5 günlük) daha kalıcı fiyat değişikliklerinden (örneğin 30 günlük) ayırt edebilmek amacıyla kullanılan kısa dönem fiyat etkisi olay pencerelerine bakıldığında, belirlenen her iki olay penceresinde de [(DT+1, GT+10) ve (DT+1, GT+30)] kümülatif anormal getiriler pozitif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Söz konusu çalışmada (DT+3, GT) olay penceresi hariç diğer olay pencerelerindeki getiriler anlamlı bulunamamıştır. (DT+3, GT) olay penceresinde pozitif kümülatif anormal getiri söz konusudur ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yapılan çalışma Köten (2022), Gök ve Gökşen (2020) çalışmalarından çıkan bulguları destekler niteliktedir. Parlakkaya, Kahraman ve Cihan (2019) çalışmalarından çıkan bulgular bu çalışmanın aksine bir sonuç çıktığı tespit edilmiştir.

Hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alındığına dair bilgi, duyuru tarihinden sonraki 3. gün ve giriş tarihi arasındaki zaman diliminde, yatırımcılar için istatistiksel olarak anlamlı bir getiri sağlanmıştır. Bu durum, hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endeksine alınmasına ilişkin yatırımcılar nezdinde oluşan olumlu tepkinin sadece duyuru tarihinden sonraki gün ile giriş tarihi arasındaki zaman diliminde ortaya çıktığını göstermektedir. Dolayısıyla, duyuru tarihinden sonraki 3 günlük zaman diliminde ve giriş tarihine kadarki zaman diliminde, yatırımcıların sürdürülebilirlik endeksine alınma olayına ilişkin bir yatırım stratejisi oluşturmalarının bir fayda sağlayacağı söylenebilir.

Kaynaklar

Aksoy, Ç. (2013). *Sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesine yönelik ölçek önerisi ve Türkiye'deki işletmelerde uygulaması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Aras, G. ve Crowther, D. (2009). Corporate sustainability reporting: A study in disingenuity? *Journal of Business Ethics*, 87: 565-576.

Besler, S. (2009). *Yönetim Yaklaşımlarıyla Kurumsal Sürdürülebilirlik* (Beta Basım Yayım, İstanbul).

Bibri, M. (2008). *Corporate sustainability / CSR communications & Value creation: A marketing approach*, Master of Business Administration (MBA) Thesis, School of Management Blekinge Institute of Technology, Blekinge Institute of Technology Karlskrona, Sweden, Spring.

Can, M. O. ve Topçu, A. (2009). *Türkiye Hisse Senedi Piyasasının 1990-2009 Tarihleri Arasında Yaşanan Beklenmedik Olaylara Tepkisi*. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, Araştırma Dairesi: 22.06.2009 OCM 2009/01.

Cheung, A. W. K. ve Roca, E. (2013). The effect on price, liquidity and risk when stocks are added to and deleted from a sustainability index: Evidence from the Asia Pacific context. *Journal of Asian Economics*, 24: 51-65.

Ching, H. Gerab, F. ve Henrique, T. (2017). *The Quality of Sustainability Reports and Corporate Financial Performance: Evidence From Brazilian Listed Companies* (SAGE Open).

Chinkulkijniwat N, Siwasarit W (2021). *The Dow Jones sustainability world index inclusion: Is this a good news for the listed companies in the Stock Exchange of Thailand?* (No. 274343). Thammasat University.

Çalışkan, Ö. A (2012). *İşletmelerde sürdürülebilirlik ve muhasebe mesleği ilişkisi*. *Mali Çözüm* 22(112): 133-160.

Duranay S, GG Yağcılar (2020). *Borsa İstanbul'da Sosyal Sorumlu Fiyatlama: Sürdürülebilirlik Endeksi Üzerine Bir Olay Çalışması*. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3):903-917.

Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21th Century Business* (Capstone Publishing, Oxford).

Garvare, R. ve Johansson, P. (2010). *Management for sustainability—a stakeholder theory*. *Total Quality Management*, 21(7): 737-744.

Gladwin, T. N. Kennelly, J.J, ve Krause, T. S. (1995). *Shifting paradigms for sustainable development: Implications for management theory and research*. *Academy of management Review*, 20(4): 874-907.

Gök, İ. Y. ve Gökşen, H. (2020). Bankaların Sürdürülebilirlik Endeksinde dahil edilmelerinin hisse senedi getirileri üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26):89-106.

Konchitchki, Y. ve O'Leary, D. E. (2011). Event study methodologies in information systems research. *International Journal of Accounting Information Systems*, 12:99-115.

Köten, A. B. (2022). Statistical evaluation of exchange performance of banks traded in the sustainability index. *R&S -Research Studies Anatolia Journal*, 5(1): 148-163.

Levy, H. (1978). Equilibrium in an imperfect market: A constraint on the number of securities in the portfolio. *The American Economic Review*, 68(4): 643-658.

Muscoe, M. (1995). A sustainable community profile. *Places*, 9(3):4

Parlakkaya R, Kahraman ÜM, Cihan Y (2019) BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde alınmanın etkileri: Borsa İstanbul'da bir uygulama. *Maliye Finans Yazıları*, 111:33-50

Peterson, P. P. (1989). Event Studies: A Review of Issues and Methodology, *Quarterly Journal of Business and Economics*, 28(3):36-66.

Saban, M. Küçükler, H. ve Küçükler, M. (2017). Kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili raporlama çerçeveleri ve sürdürülebilirlik raporlamasında muhasebenin rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1): 101-115.)

Sakarya, Ş. (2011). İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi Kapsamındaki Şirketlerin Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Olay Çalışması (Event Study) Yöntemi ile Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13):153-154

Sarıkkaya, M. ve Kara, Z. F (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Celal Bayar üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2): 221-233.

Senal, S. ve Ateş, B. A (2012). Kurumsal sürdürülebilirlik için muhasebe ve raporlama. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, (36): 83-98.

Steurer, R. Langer, M. E. Konrad, A. ve Martinuzzi, A. (2005). Corporations, stakeholders and sustainable development I: A theoretical exploration of business–society relations. *Journal of Business Ethics*, 61: 263-281.

Tuzcu, M. A (2003). Halka açık şirketlerde kurumsal yönetim anlayışı İMKB–100 örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.

Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is it and where does it come from. *Ivey Business Journal*, 67(6): 1-5.

Son Mevzuat Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Genel Değerlendirme

Caner Yurttakal^a, Seyfi Yıldız^b

^a PhD Student, Türkiye, caneryurttakal@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2443-5503>

^b Kırıkkale University, Türkiye, seyfiyildiz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2382-4454>

ARTICLE INFO

Research Article

2024, Vol. 6(2), 121-135

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 05.01.2024

Revised: 06.04.2024

Accepted: 15.04.2024

Available Online: 30.04.2024

JEL Code:H20, K34, M10

Keywords:Social Media, Social Media Platform, Social Media Influencer, Taxation of Social Media Influencers

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sosyal Medya Platformu, Sosyal Medya Fenomeni, Sosyal Medya Fenomenlerinin Vergilendirilmesi

General Assessment on the Taxation of Social Media Phenomena in Türkiye Within the Framework of Recent Legislative Amendments

Abstract

The rapid and continuous development of information and communication technologies has brought many changes and innovations in people's lives. Although technology is developing very rapidly in every field, it can be said that the most important change is in communication and communication devices with the effect of the internet. The desktop phones used in the past have been replaced by mobile phones, and thanks to the developing technology, with the use of the internet on mobile phones, it has become possible to perform many functions such as sending and receiving e-mails, watching television, listening to music, shooting videos, using social media through these smart devices and has become a part of daily life. These developments in communication and communication devices have led to the emergence of various social media platforms. Along with the digitalisation of the economy, the fact that social media platforms are visited by countless people every day has made these platforms an important centre for both individuals to show their individual abilities and businesses to promote their products. In this context, in this study, firstly the concepts of social media and social media platforms are explained, and then the taxation of social media influencers, who generate income by producing content on these platforms within the framework of their individual abilities or by promoting the products of businesses, is evaluated and discussed within the framework of the latest legal regulations.

Son Mevzuat Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Genel Değerlendirme

Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı ve sürekli gelişimi, insanların yaşamlarında pek çok değişikliği ve beraberinde yeniliği getirmiştir. Teknoloji her alanda çok hızlı gelişmekle birlikte, en önemli değişikliğin internetin de etkisiyle iletişimde ve iletişim cihazlarında olduğu söylenebilir. Eskiden kullanılan masaüstü telefonlar yerlerini cep telefonlarına bırakmış olup, gelişen teknoloji sayesinde de internetin cep telefonlarında kullanılmasıyla birlikte e-posta gönderme ve alma, televizyon izleme, müzik dinleme, video çekme, sosyal medya kullanımı gibi birçok işlevin bu akıllı cihazlar üzerinden gerçekleştirilebilmesi mümkün hale gelmiştir ve günlük yaşamın bir parçası olmuştur. İletişimde ve iletişim cihazlarında yaşanan bu gelişmeler çeşitli sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Ekonominin dijitalleşmesi ile beraber sosyal medya platformlarının her gün sayısız kişi tarafından ziyaret edilmesi bu platformları hem kişilerin bireysel kabiliyetlerini gösterebilmek adına hem de işletmelerin ürünlerinin tanıtılması adına önemli bir merkez konumuna getirmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada öncelikle sosyal medya ve sosyal medya platformu kavramları aktarılmış, akabinde bu platformlar üzerinde bireysel kabiliyetleri çerçevesinde içerik üretmek suretiyle veya işletmelerin ürünlerini tanıtmak suretiyle gelir elde eden sosyal medya fenomenlerinin son yasal düzenlemeler çerçevesinde vergilendirilmesi hakkında değerlendirme yapılarak tartışılmıştır.

To cite this document: Yurttakal, C.& Yıldız, S. (2024). A General Assessment on The Taxation of Social Media Phenomena in Turkey Within The Framework of Recent Legislative Amendments. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 6(2), 121-135. doi: 10.47103/bilturk.1415418.

1. Giriş

Sanayileşmenin 1980'ler sonrası küreselleşmenin dijitalleşmeye etkisiyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) hızlı bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. BİT'te yaşanan bu hızlı ve sürekli değişim, insanların yaşamlarında pek çok değişikliği ve yeniliği de beraberinde getirmiştir. Hiç şüphesiz her alanda büyük teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak en önemli değişikliğin, internetin de etkisiyle iletişim ve iletişim cihazlarında olduğu söylenebilir.

Eskiden kullanılan masaüstü telefonlar yerlerini akıllı cep telefonlarına bırakmıştır. Önceden yalnızca arama ve mesaj iletme özelliği bulunan cep telefonlarında gelişen teknoloji sayesinde internetin de kullanılmasıyla birlikte e-posta gönderme ve alma, televizyon izleme, müzik dinleme, video çekme, sosyal medya kullanımı gibi birçok işlevin bu akıllı cihazlar üzerinden gerçekleştirilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu haliyle cep telefonları, insanlık tarihinde en çok kullanılan teknolojilerden biri haline gelmiş durumdadır (Bal ve Balcı, 2020: 369).

Diğer taraftan gelişen teknoloji ile günümüzde insanlar görsel ve yazılı medyanın haricinde yeni arkadaşlıklar kurmak, sosyal çevre oluşturmak ya da belli bir konuda kişisel kabiliyetlerini dünyanın herhangi bir noktasına dijital ortamda aktarabilmek ve paylaşabilmek amacıyla "sosyal medya" olarak ifade edilen bir mecra oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu mecra, dijitalleşen ekonomiyle birlikte yeni bir faaliyet alanı ortaya çıkarmıştır (Aydemir ve Bakaç, 2020: 266).

Kişiler bireysel kabiliyetlerini başka bir kişi, grup ya da işletmelere gösterebilmek ve aktarabilmek için önceden çeşitli çabalar göstererek araçlar vasıtasıyla ifa edebilirken, şimdi teknoloji sayesinde araçların yardımlarına gerek duymaksızın ulaştırılabilme olanağına erişmişlerdir. Bundan dolayı bu amaca özgü olarak dünyada ve Türkiye'de youtube, instagram, twitter, tiktok gibi sosyal medya platformları ortaya çıkmış ve kişilerin hayatlarında yerini almıştır. Öte yandan mezkûr platformların takipçi sayılarında yaşanan artış, bu platformları firmaların ürünlerinin daha büyük kitlelere tanıtılması ve ulaştırılması noktasında önemli bir merkez konumuna dönüştürmüştür. Bu gelişmelerle birlikte söz konusu platformlarda tiktoğger, youtuber, blogger gibi sosyal medya fenomenleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu fenomenler bireysel kabiliyetlerini göstermek amacıyla çektikleri videolarla ürünlerin tanıtımı adına paylaşım yaptıkları görseller karşılığında ciddi gelirler kazanmaktadır (Gözen Bozdoğan ve Bayramoğlu, 2022: 826). Diğer taraftan gelişen teknoloji doğrultusunda bilgisayarlar aracılığıyla veya cep telefonları üzerinden de erişim sağlanabilmesi sayesinde sosyal medyanın kullanımının ve sosyal medya platformlarına katılımın artması nedeniyle buralardan elde edilen gelirler vergisel açıdan büyük önem kazanmıştır.

Bu bağlamda Türkiye'de sosyal medya fenomenlerinin dijital ortamda yapmış oldukları bireysel kabiliyetlerine ya da ürün tanıtımlarına ilişkin videolar sonucu

elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesine yönelik çeşitli mevzuat düzenlemeleri yayımlanmış olup, bu konuda en son 7338 Sayılı “Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile düzenleme yapılmıştır. 7338 sayılı Kanun çerçevesinde getirilen düzenleme ile sosyal medya fenomenlerinin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri kazançlar ticari kazanç sayılmakla birlikte belirli şartların sağlanması ve bankalar tarafından %15 oranında tevkifat yapılması şartıyla gelir vergisinden istisna edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, öncelikle sosyal medya ve sosyal medya fenomeni kavramları aktarılmış, akabinde sosyal medya fenomenlerinin yapmış oldukları sosyal medya içerikleri dolayısıyla elde ettikleri kazançların hangi durumlarda istisna edileceği güncel mevzuat düzenlemeleri çerçevesinde irdelenmiş ve konunun vergi kanunları yönünden değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. Sosyal Medya: Kavramsal Çerçeve

Teknolojideki hızlı ve sürekli gelişim ve internet kullanımının hızlı artışı pek çok alanı etkilemiştir. Bu kapsamda iletişim ortamı da fiziki ortamdan sanal ortama taşınmıştır. İnternet sayesinde ve bilgisayarlar aracılığıyla üretim, dağıtım, paylaşım yapılabilen bir ortam meydana gelmiştir. İnternetin ve kablosuz ağların sanal bir iletişim ortamı şeklinde kullanılması, geniş ölçekli bir iletişim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok sayıda kişiye hızlı bir şekilde ve aynı zamanda gönderebilen mesajları işlemesi nedeniyle, bu mesajların pek çok kişiye iletilmesi ve yakındaki ortamlara ya da tüm dünyaya dijital bilgi temin eden sayısız ağa bağlanması da olası bir durumdur (Turan, 2021: 31).

Günümüzde web siteleri, portallar vb uygulamaların yaygınlaşmasıyla internet kullanımı çok ciddi oranda artmış, bu durum interneti modern bilgi iletişim sisteminin en önemli destekçisi haline getirmiştir.

İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte sosyal hayat dijital ortamda da yaşanmaya başlamış; internetin hızlı iletişim sağlamak suretiyle coğrafi farklılıkları ortadan kaldırması, geri bildirim imkânı vermesi, bilhassa işletmeler bakımından daha fazla zaman ve kar sağlama gibi özellikleri, web siteleri, portallar gibi uygulamaların sayılarını arttırmıştır. Bu doğrultuda internet sağladığı imkânlar açısından bireyler ve işletmeler için zaruri bir iletişim ortamı konumuna gelmiştir (Şengöz, 2015: 1).

“Sosyal medya” kavramsal açıdan ulusal ve uluslararası yazında çeşitli belirsizlikler barındırmasına karşın farklı kesimlerce kabul edilen genel tanımları bulunmaktadır. Bu çerçevede sosyal medya web 2.0 teknolojilerinin sunduğu imkânlar doğrultusunda, çeşitli kesimlerden birey veya bireylerin belirli gaye ve içeriklerle paylaşım yaptıkları ve geribildirim alabildikleri, kullanıcıların müdahalelerine açık olan sanal ortam uygulamaları şeklinde tanımlanabilmektedir (Bat ve Vural, 2015: 34).

Öte yandan internet kullanımının yaygınlaşması ve internetin bilgisayarlardan sonra cep telefonları, akıllı tabletlerde de kullanılarak hayatın her anında ve her alanında yer edinmesi, bireylerin sosyal medya ortamlarında daha fazla zaman

harcamalarına vesile olmuştur (Demirel ve Arslaner, 2021: 33). Dünyada insanların internet vasıtasıyla birbirleriyle iletişim kurdukları en fazla kullanılan sosyal medya platformları olarak Facebook, Youtube, Whatsapp, Instagram, We Chat, Tiktok, Messenger gibi platformlar (bunların 2022 yılı aktif kullanıcı sayıları sırasıyla 2,9 milyar; 2,5 milyar; 2 milyar; 1,3 milyar, 1,29 milyar; 1 milyar) gelmekte olup, bu platformların kullanıcı sayıları devamlı olarak artış göstermektedir. Türkiye’de ise en fazla kullanılan sosyal medya platformları olarak Youtube, Instagram, Whatsapp, Facebook, Twitter, FB Messenger gibi platformlardır (Çağala, 2023). Sosyal medya platformlarının yüksek rağbet görmesi girişimcileri bu alanlara yatırım yapmalarına ve sanal ortamda kazanç sağlama arayışına yönlendirmiştir (Demirel ve Arslaner, 2021: 33).

Sosyal medyada ve sosyal medya platformlarında gelişim başka oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kişilerin seslerini duyurmalarının bir tıkla olası hale gelmesi, kendilerini göstermek ya da düşüncelerini, yaptıklarını paylaşmak isteyen kişiler için bir nevi basamak olmuş ve ortaya “sosyal medya fenomenleri” çıkmıştır. Sanal dünyanın ünlüleri şeklinde ifade edilebilecek bu kişiler modadan kozmetiğe, seyahatten sanata, teknolojiye ve akıllara gelebilecek daha birçok konuya ilişkin içerikler üretmiş ve kendileri için sosyal medya hesaplarında bu kişileri takip eden bir kitle oluşturmuşlardır (Akdoğan, 2019: 1). Başka bir deyişle sosyal medya fenomenleri sosyal medya platformlarında içerik üretimi yapmak suretiyle geniş bir takipçi kitlesi oluşturan ve bu takipçilerle etkileşim halinde bulunan kişilerdir. Sosyal medya fenomenleri; sağlık, güzellik, bilişim, eğlence, eğitim-öğretim, yemek, astroloji, moda, satranç, borsa, güzellik ve seyahat gibi çok çeşitli alanlarda içerik üretmektedir (Türkey, 2023).

Sosyal medya platformları, internet tabanlı sosyal paylaşım ağı özelliği taşıması nedeniyle işletmelere ürünlerinin tüm dünyaya tanıtımının hızlı bir şekilde, daha az maliyetle ve araçlar arada olmaksızın yapılabilmesi gibi çeşitli kolaylıklar ve faydalar sağlamaktadır. Bu bakımdan işletmelerce ürünlerinin sosyal medya ortamlarında tanıtılması adına takipçi sayısı fazla olan, tanınan fenomenlere ulaşılacak suretiyle ürünlerinin tanıtılması istenilmektedir. Hal böyleyken sosyal medya ortamının büyüklüğü, sosyal medya ortamlarında yayımlanan videoların, görsellerin, ürün tanıtımlarına ilişkin içeriklerin, işlem sayılarının çokluğu ve teknolojinin sağladığı kolaylıklarla bu ve benzeri gelir getirici işlemlerin günden güne artması sosyal medya platformlarını vergisel açıdan önemli bir alan haline getirmektedir (Gözen Bozdoğan ve Bayramoğlu, 2022: 827-828). Günümüzde youtube, instagram, twitter, facebook ve tik-tok gibi sosyal medya platformlarında çok sayıda takipçisi bulunan kişiler yani sosyal medya fenomenleri ve youtuberlar kendi sayfaları üzerinde yapmış oldukları ürün tanıtımı ya da paylaşımları vesilesiyle ciddi düzeyde gelir elde etmektedirler. Örnek olarak, Youtube platformu’nda paylaşımı yapılan videoların belli bir sayının üzerinde izlenmesi durumunda Youtube firmasınınca videoyu paylaşan kişilere ödeme yapılmaktadır. Bu ödemeler esasında Youtube

firmasının elde ettiği reklam gelirlerinin bir bölümünün ilgili kişilere aktarılmasıdır (Türkey, 2023). Bu itibarla sosyal medya platformlarında sosyal medya fenomenleri tarafından gerçekleştirilen işlemler neticesinde elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin olarak birincil ve ikincil mevzuat kapsamında çıkarılan düzenlemeler yapılmış olup, bu konuda en son 7338 Sayılı Kanun ile mezkûr hususun çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır.

3. Sosyal Medya Fenomenlerinin Elde Ettikleri Kazançların Vergilendirilmesi

Türkiye’de, küreselleşme ve akabinde dijitalleşme ile birlikte son yıllarda teknolojiye, ekonomide ve uluslararası alanda oluşan gelişmelerle birlikte dijital ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi adına idari ve yasal pek çok düzenleme yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir. Bu bağlamda sosyal medya fenomenlerinin vergilendirilmesine yönelik olarak da son yıllarda çeşitli mevzuat düzenlemeleri yayımlanmış olup, son olarak 7338 Sayılı Kanunda sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinin nasıl yapılacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

7338 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemeler ile 01.01.2022 tarihinden itibaren sosyal medya fenomenlerinin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri kazançlar ticari kazanç sayılmakla birlikte belirli şartların sağlanması ve bankalar tarafından %15 oranında tevkifat yapılması şartıyla gelir vergisi ve katma değer vergisinden müstesna edilmiştir (Aras, 2021).

3.1. Sosyal Medya Fenomenlerinin Elde Ettikleri Kazançların Gelir Vergisi Karşısındaki Durumu

7338 sayılı Kanun’un 2’nci maddesi ile 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu’na “Sosyal içerik üreticiliği ile mobil cihazlar için uygulama geliştiriciliğinde kazanç istisnası” başlıklı mükerrer 20/B maddesi eklenmiş olup, söz konusu madde hükmü “*İnternet ortamındaki sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşan sosyal içerik üreticilerinin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar ile akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri kazançlar gelir vergisinden müstesnadır.*

Bu istisnadan faydalanılabilmesi için Türkiye’de Kurulu bankalarda bir hesap açılması ve bu faaliyetlere ilişkin tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi şarttır.

Bankalar, bu kapsamda açılan hesaplara aktarılan hasılat tutarı üzerinden, aktarım tarihi itibarıyla %15 oranında gelir vergisi tevkifatı yapmak ve Kanunun 98 ve 119 uncu maddelerindeki esaslar çerçevesinde beyan edip ödemekle yükümlüdür. Bu tutar üzerinden 94 üncü madde kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz.

Mükelleflerin birinci fıkrada kapsamı dışında başka faaliyetlerinden kaynaklanan kazanç ya da iratlarının bulunması istisnadan faydalanmalarına engel değildir.

Birinci fıkrada kapsamındaki kazançları toplamı 103 üncü maddede yazılı tarifenin dördüncü gelir diliminde yer alan tutarı aşanlar ile faaliyete ilişkin tüm gelirlerini ikinci fıkrada belirtilen şartlara göre tahsil etmeyenler bu istisnadan faydalanamazlar. Bu durumda olanların, 94 üncü maddenin birinci fıkrası kapsamında tevkifat yapma yükümlülüğü yoktur.

İstisnaya ilişkin şartların taşınmadığının tespit edilmesi halinde eksik tahakkuk etmiş olan vergi, vergi ziyai cezası kesilmek suretiyle gecikme faiziyle birlikte tahsil olunur...” şeklindedir (7338 Sayılı Kanun, 2021, Md.2; 193 sayılı Kanun, Mükerrer Md. 20/B). Diğer taraftan uygulamaya yön vermek amacıyla “Sosyal içerik üreticiliği ile mobil cihazlar için uygulama geliştiriciliğinde kazanç istisnası”na ilişkin olarak usul ve esaslar 12.01.2022 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 318 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği (“318 Seri No.lu Tebliğ”) ile açıklanmıştır.

Mezkûr Tebliğ’in “Tanımlar başlıklı 3’üncü maddesinde “Mobil uygulama geliştiricisi” nin “Elektronik uygulama paylaşım ve satış platformlarında faaliyet göstermek amacıyla uygulama geliştiren ve geliştirdiği uygulamaları bu platformlarda kullanıcıların hizmetine sunan gerçek kişiyi,”

“Sosyal içerik üreticisi” nin “Sosyal ağ sağlayıcıları aracılığıyla; herhangi bir konuya ilişkin paylaşımlar yapmak suretiyle tanıtım ve tavsiyede bulunarak bir ürün ya da hizmetin satın alınması için diğer kullanıcıları etkilemek suretiyle gelir elde edenler ile paylaşımlarının izlenmesi sayesinde reklam gelirlerinden pay alan başta olmak üzere içerik üreticiliği faaliyeti sonucu her türlü gelir elde eden gerçek kişiyi,” ifade ettiği açıklamalarına yer verilmiştir (318 Seri No.lu Tebliğ, 2022, Md.3).

Anılan Kanun düzenlemesi ile sosyal içerik üreticiliği ile mobil cihazlar için uygulama geliştiriciliği faaliyetlerinden 01.01.2022 tarihinden itibaren elde ettikleri kazançlar gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Ancak, istisnadan, internet ortamında sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşan sosyal içerik üreticisi gerçek kişiler ile akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştiren gerçek kişiler yararlanabilecektir. Ayrıca mezkûr istisna uygulamasında mükelleflerin anılan faaliyetler dışında başka faaliyetler kaynaklı kazanç ve iradının bulunması, tam veya dar mükellef olmaları istisnadan faydalanmaları açısından bir engel teşkil etmeyecektir. İstisnadan yararlanabilmek için sosyal içerik üreticiliği ile mobil cihazlar için uygulama geliştiriciliği faaliyetlerinde bulunan kişilerin bu faaliyetleri sonucu elde edecekleri tüm hasılatı tahsil etmelerini teminen Türkiye’de Kurulu bankalarda hesap açtırmaları gerekmektedir. Bahse konu istisnadan yararlanılması adına, Türkiye’de kurulu bankalarda hesap açtırılması ve mezkûr faaliyetlere ilişkin tüm hasılatın bu hesap vasıtasıyla tahsil edilmesi ve elde edilen kazançlar toplamının 193 sayılı Kanun’un 103’üncü maddesinde yer alan tarifenin dördüncü diliminde belirtilen tutarı (2024

yılı için 3.000.000,00 TL) aşmaması ve tüm hasılatın bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi gerekmektedir. Öte yandan istisna kapsamında gelir elde edenlerin banka hesaplarına yatırılan kazanç üzerinden %15 oranında tevkifat yapılacak olup, 193 sayılı Kanun'un 94'üncü maddesi uyarınca ayrıca bir tevkifat yapılmayacaktır. Bununla birlikte kazançları toplamı 193 sayılı Kanun'un 103'üncü maddesindeki tarifenin dördüncü gelir diliminde belirtilen tutarı aşanlar ile faaliyetlerine ilişkin tüm gelirlerini anılan maddenin ikinci fıkrasında belirtilen şartlara göre tahsil etmeyenler bu istisnadan faydalanamazlar. Bu durumda olanların, 94'üncü maddenin birinci fıkrası kapsamında tevkifat yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca mükellefin istisnaya ilişkin koşulları taşımadığının anlaşılması halinde eksik tahakkuk ettirilen vergi, vergi zıyaî cezası ve gecikme zammı ile birlikte tahsil edilecektir (Yıldırım, 2022).

318 Seri No.lu Tebliğ'in "İstisnadan faydalanabilecekler, faydalanma şartları ve istisna uygulamasında özellik arz eden durumlar" başlıklı 4'üncü maddesinde yer verilen düzenleme uyarınca bahse konu istisnadan faydalanmak isteyen mükelleflerin ikametgâhlarının bulunduğu yerdeki vergi dairesine başvurarak istisna kapsamındaki faaliyetine ilişkin olarak ilgili vergi dairelerinden "İstisna Belgesi" almaları gerekmektedir. Vergi dairelerinden alınan istisna belgeleri, ilgili madde kapsamında istisna edilen faaliyetlerle ilgili hasılatın tahsil edileceği banka hesaplarının açılışında kullanılacak olup, istisnadan faydalanabilmek için bankada hesap açan ya da hesaplarını bu amaçla kullanmaya başlayan mükelleflerin banka hesaplarına ilişkin bilgilerini bir ay içerisinde bağlı buldukları vergi dairesine bildirmeleri şarttır. Ayrıca istisna kapsamındaki faaliyetlerden elde edilen gelir toplamının 193 sayılı Kanun'un 103'üncü maddesindeki tarifenin dördüncü gelir diliminde yer alan (2024 yılı için 3.000.000,00 TL) tutarı aşmaması gerekmektedir. İstisna uygulamasında söz konusu tarifenin dördüncü gelir diliminde belirtilen tutarın geçilip geçilmediği, takvim yılı sonu itibarıyla her bir yıl için ayrı ayrı değerlendirilecektir. Mükellefler tarafından başvuruları, ikametgâhlarının bulunduğu yerdeki tarha yetkili vergi dairesine elden veya posta yoluyla yapılabileceği gibi İnteraktif Vergi Dairesini kullanarak elektronik ortamda da yapılabilecektir (Türkey, 2023).

İstisna koşullarına sahip mükellefler tarafından istisna kapsamındaki faaliyetleri sebebiyle elde ettikleri kazançları için yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmeyecek, başka gelirleri sebebiyle beyanname verilmesi durumunda bu kazançlar beyannamelerine ilave edilmeyecektir. İlgili takvim yılında istisna koşullarını sonradan kaybedenler ile bu şartlara uymayanlar, koşulun kaybedildiği veya uyulmadığı yıl için mezkûr istisnadan faydalanamayacak olup, bu kapsamda elde edilen kazançların tamamının yıllık gelir vergisi beyannamesiyle beyan edilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda, anılan madde hükmü gereğince tevkif edilen vergilerin beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmesi mümkün olabilecektir. İlgili takvim yılında herhangi bir nedenden ötürü istisnadan faydalanılamaması, daha sonraki yıllarda istisnadan faydalanılmasına engel oluşturmaz (318 Seri No.lu Tebliğ, 2022, Md.4).

Bu bağlamda 7338 sayılı Kanun ile 193 sayılı Kanunda yapılan düzenleme öncesinde internet aracılığıyla sanal ortamda yayınlanan video, görüntü gibi içerikler üretmek suretiyle uygulamalar üzerinden kazanç sağlayan bireyler, 100 TL bile kazanç sağlamış olsalar bunun için şirket kurmaları ve kurulan şirketten kaynaklı olarak Bağ-Kur primi, kira, çalıştığı mali müşavire yapacağı ödeme, beyanname, damga vergisi, KDV gibi birçok gidere katlanması gerekiyordu. Ancak 7338 sayılı Kanunda bu duruma ilişkin olarak yeni bir düzenleme getirildi ve 01.01.2022 tarihinden itibaren sosyal içerik üreticilerinin ve mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin belli bir miktara kadar (2024 yılı için 3.000.000 TL) kazanç elde etmeleri durumunda, Türkiye’de kurulu bankalarda bir hesap açmaları ve bu kapsamdaki kazançlarının açılan banka hesabına yatırılarak hesaba gelen tutar üzerinden %15 oranında tevkifat yapılması şartıyla gelir vergisinden istisna olduğu hükmü getirilmiştir. Ancak, bir takvim yılında elde edilen hasılatın yıllık olarak belirlenen tutarın üzerinde olması halinde de bankalar tarafından hesaba aktarılan tutarlar üzerinden tevkifat yapılmaya devam edilecektir. Bundan dolayı bankalarca hasılatın belirlenen yıllık tutarı geçip geçmediğinin denetimine ilişkin bir sorumlulukları bulunmamaktadır (Şahin, 2023).

193 sayılı Kanun’un mükerrer 20/B maddesi gereğince istisna edilen faaliyetlerde bulunan mükelleflerden istisnadan yararlananların yıl içindeki kazançları toplamının anılan Kanun’un 103’üncü maddesindeki tarifinin dördüncü gelir diliminde yer alan (2024 yılı için 3.000.000 TL) tutarı geçip geçmediğine bakılmaksızın, defter tasdik ettirme, defter tutma (defter-beyan sistemine kaydolma/elektronik defter tutma) ve belge düzenleme zorunlulukları bulunmamaktadır. Mükelleflerin bu istisna faaliyetleri haricinde ticari, zirai veya serbest meslek kazancı yönünden başkaca faaliyetlerinin olması durumunda, defter tasdik ettirme, defter tutma (defter-beyan sistemine kaydolma/elektronik defter tutma) ve belge düzenleme zorunlulukları devam edecektir. Sosyal içerik üreticiliği faaliyeti kapsamında sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden elde edilen; reklam gelirleri, sponsorluk gelirleri, bağışlar, hediyeler, bahşişler, ücretli abonelik gelirleri gibi gelirler istisna kapsamında yer almakta olup sosyal içerik üreticileri tarafından internet ortamındaki sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden elde edilen gelirlerin üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları aracılığıyla elde edilmesi durumunda da istisnadan faydalanılabilecektir. Sosyal ağ sağlayıcısı olarak kabul edilmeyen kişisel internet siteleri, elektronik ticaret siteleri, haber siteleri gibi etkileşim amaçlı içeriğin ikincil ve yan hizmet olarak sunulduğu platformlarda faaliyette bulunan kişilerin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları söz konusu istisna kapsamında değildir (Erdem, 2023).

318 Seri No.lu Tebliğ’in “İstisnadan faydalananların yükümlülükleri ve belgelendirme” başlıklı 6’ncı maddesi uyarınca 193 sayılı Kanun’un mükerrer 20/B maddesinde yer alan istisnadan yararlananların, faaliyetlerine ilişkin olarak adlarına düzenlenen belgeler ile yapmış oldukları giderlere, satın aldıkları mal ve hizmetlere ilişkin belgelerini beş yıllık süre boyunca saklamaları zorunludur. Gelir ve kurumlar

vergisi mükelleflerin, söz konusu kazançları istisna edilen faaliyetlerde bulunanlara yapılan ödemelerin tamamının gider pusulası ile belgelendirilmesi esas olmakla birlikte, münhasıran bu ödemelere ilişkin olmak üzere gider pusulasında bulunması gereken bilgileri (imza hariç) ihtiva eden banka dekontları 213 sayılı Kanunun 234 üncü maddesine göre gider pusulası yerine geçebilecektir (318 Seri No.lu Tebliğ, 2022, Md.6).

Türkiye’de kurulu bankalarda hesap açılmadığı, elde edilen hasılatın tamamının açılan banka hesabına yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı veya istisnaya ilişkin şartları taşımamasına rağmen istisnadan faydalandığı tespit edilen mükelleflerin söz konusu kazançlarına ilişkin olarak eksik tahakkuk etmiş olan vergi, mükellefin bağlı bulunduğu yerdeki vergi dairesi tarafından vergi ziyai cezası kesilmek suretiyle gecikme faiziyle birlikte tahsil olunur. İstisna kapsamındaki faaliyetlerde bulunan ancak bazı dönemlerde istisna şartlarını sağlamadığı tespit edilen mükellefler, şartları haiz olmadıkları dönemler için istisnadan faydalanamayacak, şartları sağladıkları dönemler için ise istisnadan faydalanabileceklerdir (Türkay, 2023).

3.2. Sosyal Medya Fenomenlerinin Elde Ettikleri Kazançların Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durumu

7338 sayılı Kanun’un 55’inci maddesi ile 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun (“3065 sayılı Kanun”) “Sosyal ve Askeri İstisnalarla Diğer İstisnalar” başlıklı 17’nci maddesinin “Diğer istisnalar” alt başlığının (a) bendinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle, 193 sayılı Kanun’un “Sosyal içerik üreticiliği ile mobil cihazlar için uygulama geliştiriciliğinde kazanç istisnası” başlıklı mükerrer 20/B maddesi kapsamında vergilendirilmesi yapılan kazançlara ilişkin teslim ve hizmetler katma değer vergisi (“KDV”) yönünden istisna edilmiştir. Bu çerçevede anılan düzenlemeye gereğince istisna, 1/1/2022 tarihinden itibaren söz konusu madde kapsamında vergilendirilen kazançlara konu teslim ve hizmetlere uygulanmaktadır. Buna göre, 1/1/2022 tarihinden itibaren, internet ortamındaki sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşan sosyal içerik üreticilerinin bu faaliyetlerinden elde ettikleri ile akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri 193 sayılı Kanun’un mükerrer 20/B maddesi kapsamında vergilendirilen kazançlara konu teslim ve hizmetler KDV’den istisna edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan istisna tutarının geçilerek gelir vergisine tabi olunması durumunda ise istisnayı aşan kısım için KDV mükellefiyeti doğacaktır (Yıldırım, 2022).

4.Sonuç

1980’lerden sonra küreselleşme ve akabinde dijitalleşme ile birlikte BİT’te yaşanan hızlı ve sürekli değişim ve gelişim günlük yaşantıda birçok değişikliği ve yeniliği getirmiştir. Kuşkusuz bu değişiklikte en önemli pay sahibi internettir. İnternetin yaygınlaşmasıyla insanların iletişimi çok hızlı ve kolay hale gelmiş, birbirlerinden farklı ülkelerde olan insanların birbirlerine rahatlıkla ulaşabilme imkânı

sağlanmıştır. Öte yandan internet önceden sadece bilgisayarlarda kullanılıyorken gelişen teknolojiyle tabletlerde ve akıllı telefonlarda da kullanılmasıyla günümüzde herhangi bir haber ya da olaya çok hızlı ve rahat bir şekilde erişim imkânı sunmaktadır. İnternetin iletişim alanını bu şekilde etkilemesi insanların internet üzerinden çeşitli uygulamalar aracılığıyla birbirleriyle farklı şekillerde iletişim kurmalarına yol açmış ve böylelikle sanal ortamda dijital platformlar üzerinden iletişim kurdukları sosyal medya olarak ifade edilen mecra ortaya çıkmıştır. Böylece insanlar görsel ve yazılı medya dışında yeni arkadaşlar edinmek, sosyal çevre kurmak ya da belli bir alanda kişisel kabiliyetlerini dünyadaki herhangi bir ülkeye ortamda paylaşabildiği bir alan oluşturmuşlardır.

Teknolojinin gelişimi ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla kişilerin zamanlarının çoğunu internette ve dolayısıyla da sosyal medya platformlarında geçirmesi nedeniyle facebook, youtube, instagram, twitter, tiktok gibi çok sayıda dijital ortam oluşturulmuştur. Kişiler için günlük hayatlarının bir parçası konumuna gelen sosyal medya ortamları fiziki yani yüz yüze iletişimi ikinci plana itmiş ve kişilerin iletişiminde esas yani birinci iletişim kanalı haline gelmiştir. Hal böyleyken sosyal medya ortamlarında kişiler ses, video, resim gibi paylaşımlar yanında ürün tanıtımı, mobil uygulama geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde de bulunarak izlenme sayıları, takipçi sayıları gibi özelliklere göre önemli düzeyde gelir elde edebilmektedirler. Bu nedenle mezkûr platformlarda elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan son yıllarda bu konuda çeşitli mevzuat düzenlemeleri yayımlanmış olup, son olarak 26.10.2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7338 sayılı Kanun ile nihai çözüme kavuşturmak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.

7338 sayılı Kanun ile youtuber, blogger, vlogger, tiktoker gibi sosyal medya üzerinden gelir elde eden fenomenlerin vergilendirilmesindeki belirsizlik ve karışıklık ile çeşitli eksikliklerin giderilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 7338 sayılı Kanun ile 01.01.2022 tarihinden itibaren sosyal içerik üreticilerinin ve mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin 193 sayılı Kanun’un 103’üncü maddesindeki tarifinin dördüncü dilimine kadar (2024 yılı için 3.000.000 TL) kazanç elde etmeleri halinde, Türkiye’de kurulu bankalarda bir hesap açmaları ve bu kapsamdaki kazançlarının açılan banka hesabına yatırılarak bankalarca hesaba gelen tutar üzerinden %15 oranında tevkifat yapılması şartıyla gelir vergisinden istisna edilmiştir. Bankalarca yapılan %15 oranındaki tevkifat nihai vergilendirme olup, bu faaliyetleri nedeniyle gelir elde eden gerçek kişilerce yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmeyecek, başka gelirlerinden dolayı beyanname vermeleri durumunda bu kazançları beyannamelerine dâhil edilmeyecektir. Ancak istisna için belirlenen tutarın geçilmesi durumunda ilgili kişiler tarafından şirket (şahıs veya Ltd. Şti. ya da

A.Ş.) kurulması ve elde edilen gelirin tamamı için ticari kazanç hükümlerine göre kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis edilmesi, ayrıca istisna için belirlenen tutarı aşan kısmın KDV'ye tabi olması, anılan mükellefler için defter tutulması, beyanname verilmesi gibi yükümlülükler getirmesi vergilendirmede adalet ilkesi açısından sorun teşkil edebilecektir. Kaldı ki sosyal medya fenomenleri içerik üretme aşamasında, içerik üretme amacıyla yapmış oldukları giderleri indirebileceklerinden, ödenecek KDV çıkmama durumu söz konusu olabilecektir. Bununla birlikte bahse konu gider kalemleri gelir vergisi beyannamesinde indirim konusu yapılacağından, gelir vergisi açısından da tahsile esas tahakkuk çıkmayabilecektir. Bu durum istisna aşamasında kaynaktan tahsil edilen gelirin de tahsil edilememe sorunsalını doğurabilecektir. Son tahlilde; tahsil edilen kısım tahsil edildiği dönemde değer arz ettiğinden ve vergi kalemleri çoğaldığında mükelleflerin vergiden kaçınma durumlarının söz konusu olabileceğinden, kaynaktan kesinti yoluyla tahsil durumu önemini arttırmaktadır. Bu nedenle sosyal medya fenomenlerince elde edilen gelirlerin istisna için belirlenen tutarı geçmesi durumunda da, mükellefiyet tesis edilmeksizin, mezkûr istisna için öngörülen çerçevede %15 oranında (stopaj uygulamasında kesilen oran üzerinden) vergilendirme yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Nitekim farklı şahıslar üzerinden yeni hesaplar açılmak suretiyle istisna tutarının aşılmasından kaçınma durumları söz konusu olabilecek, daha da önemlisi bu durumun tespiti de ciddi bir denetim ihtiyacını doğuracaktır. Sonuç olarak mevcut düzenleme denetim gücünün etkin ve verimli kullanılmasını sekteye uğratabilecek, gereksiz iş yükü oluşturabilecek, tahsil aşaması açısından da gereksiz maliyete neden olabilecektir. Bu nedenle sosyal medya fenomenlerine mükellefiyet tesis edilmesi bakımından istisna sınırı konulması ve sınırın aşılması halinde mükellefiyetin tesis edilmesi, söz konusu eylemi gerçekleştiren mükellefin takibini güçleştireceğinden, mevcut düzenlemeye istinaden yürütülen uygulamanın yerinde bir uygulama olmadığı değerlendirilmiştir. Zira söz konusu sosyal mecralarda faaliyet gösteren fenomenlerin elde ettikleri hasıllardan ödenecek verginin tahsili noktasında mezkur sınıra kadar ilgili bankalar mesul ve yetkili olup, bu bankalar fenomenlerin elde ettikleri hasıllardan %15 oranında stopaj yoluyla kestikleri vergiyi ilgili vergi dairelerine yatırmaktadırlar. Yani mezkur sınıra kadar olan durumda vergi dairelerince verginin tahsili ve takibi noktasında ayrıca bir işlem yapılmasına gerek bulunmamakta olup, fenomenler tarafından da vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma şeklinde davranışlara tevessül edilmeyeceği düşünülmektedir. Ancak fenomenlerce vergilendirme döneminde mezkur sınır düzeyinden 1 kuruş yukarıda kazanç edilmesi halinde, fenomenlere mükellefiyet tesis edilmesi gerekmele birlikte elde ettikleri kazançları artan oranlı tarife uygulanmak suretiyle vergilendirilmektedir. Bu durumda da fenomenler tarafından mezkur sınır düzeyinin 1 kuruş üzerinde kazanç elde etmeleri halinde ödeyecekleri vergi tutarı açısından ciddi fark oluşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumla karşılaşmak istemeyen fenomenlerce vergiden kaçınma ve vergi kaçırma yollarına gidilebileceği, örneğin başkaları adına banka hesapları açtırabilecekleri, doğru

olmayan tutarlarda işlem yapılması gibi, öte yandan mükellef olmaları durumunda ise verginin ödeneceği zamanın uzaması nedeniyle verginin tahsilinde ve takibinde güçlükler oluşabileceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan istisna için öngörülen tutarın geçilmesi durumunda elde edilen gelirin istisna için belirlenen tutarı aşan kısmının KDV'ye tabi olması KDV'ye ilişkin vergilendirme tekniği ve sistematığı açısından bu verginin uygulanmasında çeşitli zorluklara ve aksaklıklara sebep olabilecektir. Bu nedenle sosyal medya fenomenlerince elde edilen gelirlerin istisna için belirlenen tutarı geçmesi durumunda da KDV yönünden istisna kapsamına alınmasının uygun olacağı, bu çerçevede 3065 sayılı Kanun'un "Sosyal ve Askeri İstisnalarla Diğer İstisnalar" başlıklı 17/4-a maddesinde değişiklik yapılarak sosyal medya ortamlarında fenomenlerce icra edilen mezkûr faaliyetler nedeniyle yapılacak teslim ve hizmetlerin tümüyle istisna kapsamına alınması bu verginin işleyişi ve sistematığı açısından uygun olacağı değerlendirilmiştir. Bu bakımdan sosyal medya fenomenlerine yapılan her ödemedeki %15 oranında kaynaktan kesinti yapılmak suretiyle, beyan döneminde yıllık gelir vergisi olarak tüm kazancının beyan edilmesi ve beyan edilen miktarın artan oranlı vergi dilimi üzerinden yeniden hesaplanarak bulunan tutardan yıl içinde stopaj yoluyla ödenen %15'lik kısmın mahsup edilmesi durumunda kalan tutardan ayrıca KDV alınmasına gerek kalmayacaktır. Böylelikle hem daha sade hem de daha hızlı tahsil edilebilen bir vergisel sistem kurulmuş olacaktır.

Kaynaklar

Akdoğan, K. (2019). *Sosyal Medya Fenomenlerinin Satın Alma Davranışı Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yozgat.

Aras, F. (2021). İnternet Reklam Gelirlerinin Vergilendirilmesi (01.01.2022 Öncesi Youtuber ve İnfliuencer Gelirleri). (Çevrimiçi) <https://www.fatiharas.com/index.php/2021/01/29/internet-reklam-gelirlerinin-vergilendirilmesi>.

Aydemir R. & S. Bakaç. (2020). Youtuber'lık Faaliyeti ve Vergisel Boyutu. İstanbul *Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi*, 30(158), 265-285.

Bal, E. & Balcı, Ş. (2020). Akıllı Cep Telefonu Bağımlılığı: Kişilik Özellikleri ve Kullanım Örüntülerinin Etkinliği Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7 (1) , 369-394.

Bat, M. & Vural, B. A. (2015). Sosyal Medyanın Stratejik Kurumsal İletişime Etkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 7 (1) , 33-49.

Çağala, C. (2023). Dünyada En Çok Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları. (Çevrimiçi) <https://www.tech-worm.com/dunyada-en-cok-kullanilan-sosyal-medya-uygulamaları>.

Demirel, Ş. & Arslaner, H. (2021). Türkiye’de İnternet Reklamcılığının Vergisel Boyutu. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (65) , 25-48.

Erdem, V. (17 Temmuz 2023). *Sosyal İçerik Üreticiliği İle Mobil Cihazlar İçin Uygulama Geliştiriciliğinde Uygulanan Kazanç İstisnasına İlişkin Genel Bilgiler*. <https://www.muhasabetr.com/yazarlarımız/vedaterdem/0160/> (Erişim tarihi: 19.03.2024)

Gözen Bozdoğan, K. & Bayramoğlu, S. (2022). Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin ve Youtuber’ların Kazançlarının Vergilendirilmesine Dair Bir Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2) , 825-838.

Şahin, Y. (2023). Youtube Gelirlerinin Vergilendirilmesi Nasıl Değişecek? (Çevrimiçi) <https://www.parasut.com/blog/youtube-gelirlerinin-vergilendirilmesi>.

Şengöz, A. (2015). *Örgütlerde Sosyal Medya Kullanımı: Sosyal Medya Algıları, Amaçları ve Kullanım Alışkanlıkları*, Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı. Eskişehir.

Turan, M.E. (2021). *Sosyal Platformlardan Elde Edilen Gelirin Vergilendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Niğde.

Türkay, İ. (28 Ekim 2023). *Sosyal Medya Fenomenleri ve Youtuberlar Vergi Ödüyor mu?*. <https://nazaligundem.com/tr/yayinlar/sosyal-medya-fenomenleri-ve-youtuberlar-vergi-oduyor-mu/> (Erişim tarihi: 18.03.2024)

Yıldırım, M.B. (2022). *Sosyal Medya Üzerinden Gelir Elde Edenlerin Vergilendirilmesi*. (Çevrimiçi) <https://www.vdd.com.tr/sosyal-medya-uzerinden-gelir-elde-edenlerin-vergilendirilmesi.html>.

Gelir Vergisi Kanunu (193 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 10700, 06 Ocak 1961.

Vergi Usul Kanunu (213 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 10703, 10 Ocak 1961.

Katma Değer Vergisi Kanunu (3065 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 18563, 02 Kasım 1984.

Kurumlar Vergisi Kanunu (5520 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 26205, 21 Haziran 2006.

Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (7338 S.K.), T.C. Resmi Gazete, 31640, 26 Ekim 2021.

318 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği. T.C. Resmi Gazete, 31717, 12 Ocak 2022.